ក្រសួងបរិស្ថាន
Ministry of Environment

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព
National Council for Sustainable Development

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ
National Council of Khmer Language

សទ្ទានុក្រម
ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ

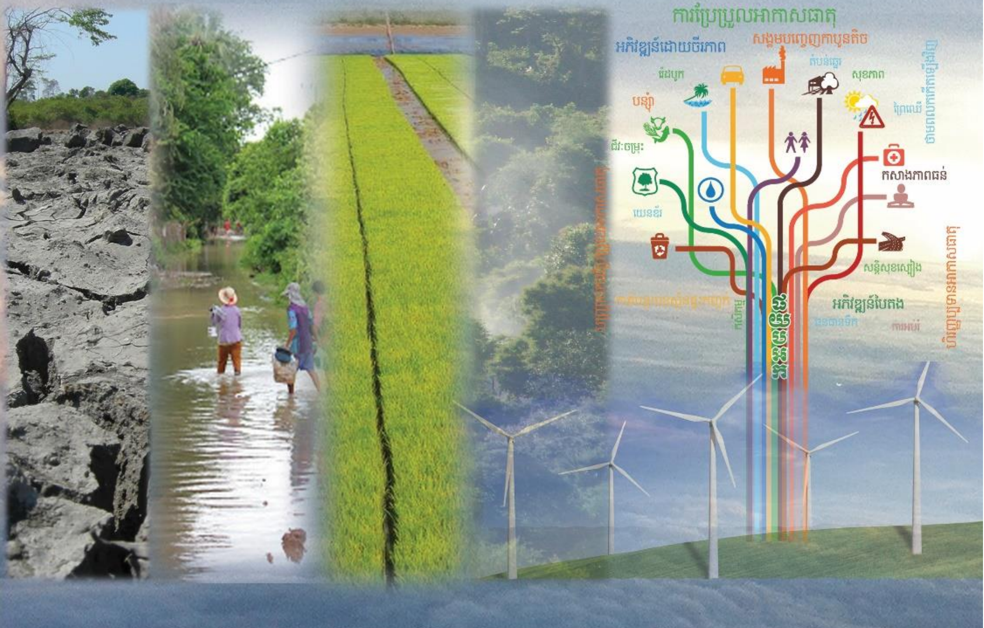

LEXICON OF CLIMATE CHANGE

២០១៩

សន្ទានុក្រមបច្ចេកសព្ទស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ

បោះពុម្ពដោយ
នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព
និងក្រសួងបរិស្ថាន
រាជធានីភ្នំពេញ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

© ក្របមុខនិងរូបថតដោយកម្មវិធីសម្ព័ន្ធភាពប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា

សម្គាល់

នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព ក្រសួងបរិស្ថាន និងក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ បានខិតខំប្រឹងប្រែងចងក្រងសទ្ទានុក្រមនេះឡើង ដើម្បីសម្រួលដល់ការប្រើប្រាស់បច្ចេកសព្ទប្រែប្រួលអាកាសធាតុឱ្យបានត្រឹមត្រូវនិងឯកភាពគ្នា។ ទោះបីជាសទ្ទានុក្រមនេះអាចនៅមានភាពខ្វះចន្លោះក្នុងបរិបទណាមួយក៏ដោយ ក៏យើងសង្ឃឹមថានេះគឺជាឯកសារមូលដ្ឋានចាំបាច់សម្រាប់អ្នកអានប្រើប្រាស់ទៅតាមតម្រូវការរៀងៗខ្លួន។

© រក្សាសិទ្ធិដោយនាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព
និងក្រសួងបរិស្ថាន
បោះពុម្ពលើកទី២ ឆ្នាំ២០១៩

សទ្ទានុក្រម
ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ

Lexicon of Climate Change

ក្រសួងបរិស្ថាន

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ

២០១៩

មាតិកា

បុព្វកថា -- vii
អារម្ភកថា --ix
សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ --xi
របៀបប្រើប្រាស់សទ្ទានុក្រម -----------------------------------xiii
ផ្នែកទី១ : **បច្ចេកសព្ទនិងនិយមន័យ ខ្មែរ-អង់គ្លេស** ------------------------ ១
ក -- ៣
ខ -- ៣៤
គ -- ៣៦
ច -- ៣៨
ជ --៤២
ដ --៤៦
ឌ --៤៨
ត --៤៩
ថ -- ៥១
ទ -- ៥៣
ធ -- ៥៧
ន --៥៨
ប --៥៩
ផ --៦៩
ព -- ៧៥
ភ --៧៩
ម --៨៤
យ --៨៩
រ --៩១
ល --៩៥
វ --៩៦
ស --៩៩

ហ -- ១១០
ឡ -- ១១១
អ -- ១១២
ផ្នែកទី២ : បច្ចេកសព្ទ អង់គ្លេស-ខ្មែរ ------------------------------------- ១២៥
A -- ១២៧
B -- ១៣០
C -- ១៣២
D -- ១៣៨
E -- ១៤០
F -- ១៤៣
G -- ១៤៥
H -- ១៤៧
I -- ១៤៩
J -- ១៥១
K -- ១៥១
L -- ១៥២
M -- ១៥៤
N -- ១៥៦
O -- ១៥៨
P -- ១៥៩
R -- ១៦១
S -- ១៦៣
T -- ១៦៦
U -- ១៦៧
V -- ១៦៨
W -- ១៦៩
Z -- ១៦៩
ផ្នែកទី៣ : អក្សរកាត់ -- ១៧១
ឯកសារពិគ្រោះ -- ១៨៥

បុព្វកថា

ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុគឺជាបញ្ហាចម្បងមួយដែលមនុស្សជាតិកំពុងប្រឈម ដោយសារផលប៉ះពាល់កាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើងៗ ហើយមានវិសាលភាពកាន់តែធំជាងមុន ទៅលើគ្រប់ទិដ្ឋភាពសេដ្ឋកិច្ច សង្គម បរិស្ថាន និងវប្បធម៌។ ក្នុងន័យនេះ ចំណេះដឹងស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុគឺជាកត្តាគន្លឹះមួយ ក្នុងការចូលរួមចំណែកដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមទាំងនេះតាមបែបវិទ្យាសាស្ត្រ។

ជាទូទៅ ពាក្យបច្ចេកទេសពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុត្រូវបានប្រើប្រាស់ផ្សេងៗគ្នា ទៅតាមបរិបទខុសៗគ្នារបស់ក្រសួង ស្ថាប័ន អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល វិស័យឯកជន និងគ្រឹះស្ថានសិក្សា ដោយមិនទាន់មានការឯកភាពគ្នាជាលក្ខណៈប្រព័ន្ធឬជារួមក្នុងភាសាជាតិ ដែលប្រការនេះអាចនាំឱ្យមានការយល់ខុសៗគ្នាពីសំណាក់អ្នកប្រើប្រាស់ពីគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន។

ដោយមើលឃើញពីកង្វះខាតនេះ នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព ដែលជានាយកដ្ឋានបច្ចេកទេស បានខិតខំរៀបចំចងក្រង ត្រួតពិនិត្យ និងបោះពុម្ពផ្សាយ "**សទ្ទានុក្រមការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ**" ជាភាសាជាតិ ក្នុងគោលបំណងជួយសម្រួលដល់ការប្រើប្រាស់ពាក្យបច្ចេកទេសប្រែប្រួលអាកាសធាតុឱ្យបានត្រឹមត្រូវនិងឯកភាពគ្នា។

សៀវភៅនេះ ត្រូវបានចងក្រងឡើងដោយផ្អែកលើសទ្ទានុក្រមរបស់ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ(IPCC) អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ(UNFCCC) និងស្ថាប័នអន្តរជាតិជំនាញផ្នែកប្រែប្រួលអាកាសធាតុមួយចំនួនទៀត។ ក្រៅពីនេះ ក្រុមការងារក៏បានប្រើប្រាស់ឯកសារជាតិដែលមានស្រាប់ ដូចជាវចនានុក្រមសម្ដេចព្រះសង្ឃរាជ ជួន ណាត វចនានុក្រមបច្ចេកសព្ទបរិស្ថានឆ្នាំ១៩៩៩ សទ្ទានុក្រមពាក្យបច្ចេកទេសប្រែប្រួលអាកាសធាតុឆ្នាំ២០១០ និងឯកសារពាក់ព័ន្ធមួយចំនួនទៀត។

ឯកសារនេះ មានការត្រួតពិនិត្យនិងផ្ទៀងផ្ទាត់ទៅតាមក្បួនភាសាខ្មែរ ដោយក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរនៃទីស្តីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី ដើម្បីធានាបាននូវសង្គតិភាព ឯកភាព និងភាពត្រឹមត្រូវក្នុងការប្រើប្រាស់។

សទ្ទានុក្រមនេះ គឺជាស្នាដៃថ្មីមួយទៀតសម្រាប់ជាវិភាគទានដ៏សំខាន់ដល់ការអភិវឌ្ឍផ្នែកវិទ្យាសាស្ត្រប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៅកម្ពុជា។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ខ្ញុំយល់ថា សៀវភៅនេះពុំទាន់អាចឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការរបស់អ្នកប្រើប្រាស់បានទាំងស្រុងនៅឡើយទេ។ អាស្រ័យហេតុនេះ រាល់មតិកែលម្អនិងអនុសាសន៍របស់អ្នកអាននឹងធ្វើឱ្យឯកសារនេះ កាន់តែមានលក្ខណៈទូលំទូលាយនិងមានអត្ថន័យគ្រប់ជ្រុងជ្រោយក្នុងបរិបទប្រែប្រួលអាកាសធាតុនាពេលអនាគត។

ក្នុងនាមក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព ខ្ញុំសូមកោតសរសើរដោយស្មោះចំពោះថ្នាក់ដឹកនាំក្រសួងបរិស្ថាន អគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុ និងក្រុមការងារទាំងអស់ដែលបានខិតខំរៀបចំសៀវភៅដ៏មានសារៈសំខាន់នេះ។ ជាពិសេស សូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរដែលបានសហការក្នុងការត្រួតពិនិត្យ កែតម្រូវ និងអនុម័តបច្ចេកសព្ទស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនេះ៕

រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ៦ ខែ មិនា ឆ្នាំ២០១៧

រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងបរិស្ថាន
និងជាប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព

សាយ សំអាល់

អារម្ភកថា

បច្ចេកសព្ទក្នុងវិស័យប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ជាពាក្យដែលស្តែងពីសញ្ញាណ បញ្ញត្តិ របាយការណ៍បច្ចេកទេស ក្នុងជំនាញប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ហើយដែលមាននិយមន័យកំណត់ច្បាស់លាស់។

ការចងក្រងសទ្ទានុក្រមបច្ចេកសព្ទក្នុងវិស័យនេះមិនមែនទាមទារឱ្យមានត្រឹមតែការយល់ពីន័យរបស់បច្ចេកសព្ទប៉ុណ្ណោះទេ តែថែមទាំងទាមទារឱ្យមាននូវជំនាញផ្នែកភាសាវិទ្យានិងអក្សរសាស្ត្រទៀតផង ដើម្បីអាចតាក់តែងសេចក្តីពន្យល់ពីនិយមន័យនៃពាក្យនីមួយៗឱ្យបានច្បាស់លាស់និងឆ្លើយតបទៅនឹងបរិបទនៃការប្រើប្រាស់ពាក្យទាំងនោះផងដែរ។

ដោយឡែក សទ្ទានុក្រមបច្ចេកសព្ទដែលលោកអ្នកកំពុងកាន់អាននៅក្នុងដៃនាពេលនេះ ត្រូវបានចងក្រងឡើងដោយនាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋាន *ក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព* ហើយបានដាក់ជូនក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរពិនិត្យកែតម្រូវ អនុម័តទាំងមេពាក្យ ទាំងសេចក្តីពន្យល់ពីខ្លឹមសាររបស់វា ប្រកបដោយស្មារតីឯកភាពនិងទទួលខុសត្រូវខ្ពស់។

ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏ការភាន់ច្រឡំអាចនឹងកើតមានឡើងជាយថាហេតុ។ ហេតុនេះ ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែររង់ចាំទទួលនូវមតិកែលម្អពីប្រិយមិត្តអ្នកអានដោយក្តីរីករាយបំផុត។

ក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ សូមថ្លែងអំណរគុណទុកជាមុននូវការចូលរួមកែតម្រូវពីសំណាក់មិត្តអ្នកអាន ហើយសង្ឃឹមថា សទ្ទានុក្រមនេះអាចជាឯកសារជំនួយស្មារតីដល់មហាជនទូទៅ ជាពិសេស ដល់អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវក្នុងវិស័យប្រែប្រួលអាកាសធាតុនិងវិស័យពាក់ព័ន្ធ៕

រាជធានីភ្នំពេញ ថ្ងៃទី ៦ ខែ មិនា ឆ្នាំ២០១៧

ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ

បណ្ឌិត ច័ន្ទ សំណាញ

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ

អគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាពនិងក្រសួងបរិស្ថាន សូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះក្រសួងពាក់ព័ន្ធនានា ស្ថាប័នជាតិ ដៃគូអភិវឌ្ឍអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ស្ថាប័នសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងអ្នកពាក់ព័ន្ធទាំងអស់ដែលបានចូលរួមនៅក្នុងដំណើរការរៀបចំសេចក្តីព្រាងចុងក្រោយនៃសទ្ទានុក្រមនេះ។ សូមអរគុណជាពិសេសចំពោះឯកឧត្តម **សាយ សំអាល់** រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងបរិស្ថាននិងជាប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព ដែលបានផ្តល់ការណែនាំនិងការគាំទ្រយ៉ាងពេញទំហឹងនៅក្នុងកិច្ចការដ៏សំខាន់នេះ។

សូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះឯកឧត្តមប្រធានក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរ ព្រមទាំងឯកឧត្តម លោកជំទាវ បណ្ឌិតសភាចារ្យ សាស្ត្រាចារ្យ បណ្ឌិត ជាសមាជិកសមាជិកានៃក្រុមប្រឹក្សាជាតិភាសាខ្មែរដែលបានខិតខំប្រឹងប្រែងត្រួតពិនិត្យនិងកែតម្រូវការប្រើប្រាស់ពាក្យពេចន៍និងអក្ខរាវិរុទ្ធឱ្យបានត្រឹមត្រូវតាមក្បួនភាសាខ្មែរនិងធ្វើឱ្យសទ្ទានុក្រមការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនេះកាន់តែមានគុណភាពខ្ពស់។

សទ្ទានុក្រមនេះ ត្រូវបានរៀបរៀងឡើងក្រោមកិច្ចសម្របសម្រួលពីនាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដោយមានការចូលរួមយ៉ាងសកម្មពីមន្ត្រីបច្ចេកទេសនិងថ្នាក់ដឹកនាំនាយកដ្ឋាន មន្ត្រីកម្មវិធីសម្ព័ន្ធភាពប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា ព្រមទាំងមតិណែនាំដ៏មានតម្លៃពីថ្នាក់ដឹកនាំនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាពនិងក្រសួងបរិស្ថាន។ ការចូលរួមយ៉ាងទូលំទូលាយរបស់អ្នកពាក់ព័ន្ធទាំងអស់បានធ្វើឱ្យសទ្ទានុក្រមនេះមានសង្គតិភាពនិងភាពច្បាស់លាស់ ដែលអាចជាប្រយោជន៍ដល់អ្នកអាន ជាពិសេសអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវ ព្រមទាំងរួមចំណែកគាំទ្រដល់ការអនុវត្តផែនការយុទ្ធសាស្ត្រឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា២០១៤-២០២៣។

ការចងក្រងនិងការបោះពុម្ពផ្សាយសទ្ទានុក្រមនេះអាចដំណើរការទៅបានដោយមានការគាំទ្រហិរញ្ញវត្ថុពីកម្មវិធីសម្ព័ន្ធភាពប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា(CCCA)ដែលទទួលមូលនិធិពីសហភាពអឺរ៉ុប(EU) កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍សហប្រជាជាតិ(UNDP) និងទីភ្នាក់ងារសហប្រតិបត្តិការអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិស៊ុយអែត(SIDA) ពីកម្មវិធីយុទ្ធសាស្ត្រសម្រាប់ភាពធន់

នឹងអាកាសធាតុ(SPCR)ដែលគាំទ្រថវិកាដោយមូលនិធិវិនិយោគអាកាសធាតុ(CIF) តាមរយៈធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី(ADB) និងកម្មវិធីត្រៀមហិរញ្ញវត្ថុអាកាសធាតុរបស់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការអាល្លឺម៉ង់(GIZ)ដែលគាំទ្រថវិកាដោយទីភ្នាក់ងារសហរដ្ឋអាម៉េរិកសម្រាប់អភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិ(USAID)។

យើងសូមស្វាគមន៍ចំពោះការកែលម្អក្នុងន័យស្ថាបនាពីគ្រប់មជ្ឈដ្ឋានទាំងអស់ ដើម្បីធ្វើឱ្យសទ្ទានុក្រមនេះមានខ្លឹមសារគ្រប់ជ្រុងជ្រោយនិងច្បាស់លាស់។ សូមផ្ញើមតិរិះគន់ឬកែលម្អមកកាន់នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៃអគ្គលេខាធិការដ្ឋានក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព អគារមរតកតេជោ ដីឡូត៍លេខ៥០៣ ផ្លូវកៅស៊ូអមមាត់ទន្លេបាសាក់ សង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ខណ្ឌចំការមន រាជធានីភ្នំពេញ ទូរស័ព្ទលេខ០២៣ ៦៣៣ ៨៣៧០ ឬសារអេឡិចត្រូនិច admin@camclimate.org.kh៕

សូមអរគុណ!

របៀបប្រើប្រាស់សទ្ទានុក្រម

សទ្ទានុក្រមបច្ចេកសព្ទស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនេះត្រូវបានរៀបចំឡើងដោយបែងចែកជាបីផ្នែកសំខាន់ៗ ដើម្បីបង្កលក្ខណៈងាយស្រួលដល់អ្នកអាន ជាពិសេស ក្នុងការប្រើប្រាស់។

ផ្នែកទី១ : បច្ចេកសព្ទនិងនិយមន័យ ខ្មែរ-អង់គ្លេស

អ្នកអាននឹងទទួលបានការពន្យល់ន័យនៃបច្ចេកសព្ទដែលមានប្រើប្រាស់ញឹកញាប់ក្នុងបរិបទការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។ បច្ចេកសព្ទទាំងអស់នៅក្នុងផ្នែកទី១នេះ ត្រូវបានរៀបចំតាមលំដាប់អក្ខរក្រមនៃអក្សរខ្មែរ។ របៀបរៀបចំនៅក្នុងផ្នែកទី១នេះមានដូចខាងក្រោម៖

- មេពាក្យត្រូវបានសរសេរជាអក្សរឈរនិងដិត អមដោយពាក្យសមមូលជាភាសាអង់គ្លេស។ មេពាក្យជាភាសាអង់គ្លេសដែលមានអក្សរសង្ខេបឬពាក្យបំប្រួញមានសរសេរក្នុងវង់ក្រចក។
- និយមន័យលម្អិតជាភាសាខ្មែរត្រូវបានរៀបរាប់នៅពីក្រោមមេពាក្យនីមួយៗ។
- សញ្ញា "/" មានន័យថាពាក្យទាំងពីរអាចប្រើជំនួសគ្នាទៅវិញទៅមកបាន។ ការប្រើដូចនេះ គឺដើម្បីរក្សាភាពដើមនៃបច្ចេកសព្ទជាភាសាអង់គ្លេស។ ឧទាហរណ៍ : ខ្សែគោល/យោង។
- មេពាក្យដែលប្រើក្នុងបរិបទពិសេសណាមួយឬបញ្ជាក់អត្ថន័យពេញលេញមានបញ្ជាក់បន្ថែមក្នុងវង់ក្រចក។ ឧទាហរណ៍ : ការបង្កើតឡើងវិញ(នៃអថេរអាកាសធាតុ)។
- ពាក្យដែលប្រើអក្សរ ***ពណ៌ខៀវ ទ្រេត និងដិត*** នៅក្នុងនិយមន័យ សម្គាល់ថាជាបច្ចេកសព្ទដែលមាននិយមន័យលម្អិតនៅក្នុងសទ្ទានុក្រមនេះ។

ផ្នែកទី២ : បច្ចេកសព្ទ(អង់គ្លេស-ខ្មែរ)

មេពាក្យនីមួយៗត្រូវបានសរសេរជាអក្សរឈរនិងដិត ហើយរៀបតាមលំដាប់អក្ខរក្រមអង់គ្លេសពី A ដល់ Z អមដោយពាក្យសមមូលជាភាសាខ្មែរ។

ផ្នែកទី៣ : អក្សរកាត់

- អក្សរកាត់នៅជួរឈរទី១រៀបតាមលំដាប់អក្ខរក្រមអង់គ្លេសពី A ដល់ Z អមដោយពាក្យជាភាសាអង់គ្លេសនៅជួរឈរទី២និងជាភាសាខ្មែរនៅជួរឈរទី៣។
- *ពាក្យជាអក្សរទ្រេតពណ៌ខៀវ* សម្គាល់ថាជាបច្ចេកសព្ទដែលមាននិយមន័យនៅក្នុងសទ្ទានុក្រមនេះ។
- ពាក្យជាអក្សរឈរ សម្គាល់ថាជាបច្ចេកសព្ទដែលមានប្រើប្រាស់ច្រើននៅក្នុងបរិបទប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ប៉ុន្តែមិនបានបញ្ចូលនិយមន័យទៅក្នុងសទ្ទានុក្រមនេះទេ។
- អក្សរកាត់ជាភាសាខ្មែរដែលមានប្រើប្រាស់ជាផ្លូវការ ត្រូវបានដាក់ក្នុងវង់ក្រចក "()" នៅក្រោមអក្សរកាត់ជាភាសាអង់គ្លេស។

ផ្នែកទី១

បច្ចេកសព្ទនិងនិយមន័យ ខ្មែរ-អង់គ្លេស

ក

កម្ដៅតំបន់ទីក្រុង Urban Heat Island (UHI)

កម្ដៅក្នុងតំបន់ទីក្រុងមួយ ធៀបទៅនឹងតំបន់ជនបទដែលនៅជុំវិញ ហើយបណ្ដាលមកពីសកម្មភាពមនុស្ស ការប្រែប្រួលលំហូរច្រោះ ការរាំងខ្ទប់ កម្ដៅមកពីព្រៃក្រាស់ ការប្រែប្រួលផ្ទៃអាល់បេដូ(Albedo) ការបំពុល និង*អាអេរ៉ូសូល (Aerosol)* ។ល។

កម្ដៅភពផែនដី Global warming

ការប្រែប្រួលសីតុណ្ហភាពខ្យល់លើផ្ទៃផែនដីហៅថា សីតុណ្ហភាពភពផែនដីដែលបានកើតឡើងដោយសារកំណើន*ផលផ្ទះកញ្ចក់* បង្កឡើងដោយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ទៅក្នុងខ្យល់។

កម្ពស់ទឹកភ្លៀង Rainfall

បរិមាណទឹកដែលធ្លាក់ចុះក្នុងទម្រង់ជាទឹកភ្លៀង ព្រឹល។ល។ ក្នុងរយៈពេលមួយនៅតំបន់ណាមួយ ដែលជាធម្មតា ស្ដែងចេញជាកម្ពស់ទឹកនៃស្ថានីយវាស់កម្ពស់ទឹកភ្លៀង។

កម្ពស់រលកធំ Significant wave height (SWH)

កម្ពស់មធ្យមរបស់រលកសមុទ្រស្មើនឹងមួយភាគបីនៃកម្ពស់រលកដែលខ្ពស់បំផុត(ពីផ្ទៃរហូតដល់កំពូល) ចេញពីសមុទ្រនិងប៉ោងធំក្នុងរយៈពេលណាមួយ។

កម្រិតចាប់ប្រែប្រួលអាកាសធាតុ Climate threshold

ចំណុចដែល*កម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ* នៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ដូចជា កំណើន*កំហាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* បង្កឱ្យមានព្រឹត្តិការណ៍អាកាសធាតុឬបរិស្ថានសំខាន់

ដែលមិនអាចកែសម្រួលឬស្តារឡើងវិញបានក្នុងរយៈពេលវែង ដូចជា ការរីកពាលដាលនៃផ្កាថ្មពណ៌សឬការផ្លាស់ប្តូរប្រព័ន្ធចរន្តមហាសមុទ្រ។

កម្រិតអនុញ្ញាតបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission permit

ការកំណត់កម្រិតនៃការបញ្ចេញឧស្ម័ន(មិនអាចផ្ទេរ តែអាចធ្វើពាណិជ្ជកម្មបាន)ដោយអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចដូចជា ស្ថាប័នអន្តររដ្ឋាភិបាល ស្ថាប័នថ្នាក់កណ្តាលឬមូលដ្ឋាន ទៅកាន់អង្គភាពថ្នាក់តំបន់(ប្រទេស ថ្នាក់ជាតិ ថ្នាក់ក្រោមជាតិ) ឬអង្គភាពតាមវិស័យ(ក្រុមហ៊ុន) ក្នុងការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ក្នុងបរិមាណជាក់លាក់មួយ។

កម្លាំងវិកាយរស្មី Radiative forcing

ការប្រែប្រួលដែលបានមកពីផលដករវាងចំណាំងកាំរស្មីចុះក្រោមនិងចំណាំងកាំរស្មីឡើងលើគិតជាវ៉ាត់ក្នុងមួយម៉ែត្រការ៉េ(w/m²)។

កម្លាំងវិកាយរស្មីពពក Cloud radiative forcing

ផលដករវាងលំនឹងថាមពលដែលបានមកពីចំណាំងវិកាយរស្មីនៃបរិយាកាសលើផែនដីនៅពេលផ្ទៃមេឃមានពពក ជាមួយនឹងលំនឹងថាមពលនៃចំណាំងវិកាយរស្មីក្នុងបរិយាកាសនៅពេលមេឃស្រឡះ ខ្នាតគិតជា w/m²។

កម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ External forcing

ភ្នាក់ងារជំរុញពីក្រៅ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ*ដែលបណ្តាលឱ្យ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ*ប្រែប្រួល។

បន្ទុះភ្នំភ្លើង ការប្រែប្រួលកម្តៅព្រះអាទិត្យ ការប្រែប្រួលសមាសភាពបរិយាកាសដោយសារមនុស្ស និងការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី គឺជាកម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ។ កម្លាំងជំរុញតាមគន្លងព្រះអាទិត្យក៏ជាកម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅដែរ នៅពេលមានការប្រែប្រួលវិកាយរស្មីព្រះអាទិត្យជាមួយនឹងគន្លងព្រះអាទិត្យ ដំណើរទ្រេតនៃអ័ក្សផែនដី និងដំណើរនៃសមរាត្រី។

កន្ទិបទឹកកក Ice cap

ទឹកកកករាងជាសាជីគ្របដណ្តប់លើតំបន់ភ្នំ មានវិសាលភាពតូចជាង *ស្រទាប់ទឹកកក* យ៉ាងខ្លាំង។

កសិធុរកិច្ច Agro-business/Agri-business

ធុរកិច្ចខ្នាតធំដែលបម្រើឱ្យវិស័យកសិកម្ម រួមបញ្ចូលទាំងផលិតកម្ម ការកែច្នៃ ការវេចខ្ចប់ ការចែកចាយផលិតផលកសិកម្ម ការផលិតគ្រឿងយន្តកសិកម្ម ឧបករណ៍ គ្រឿងបរិក្ខារ សម្ភារៈផ្គត់ផ្គង់ និងផលិតកម្មកសិកម្មតាមកិច្ចសន្យា។

កសិកម្មឆ្លាតខាងអាកាសធាតុ Climate-smart agriculture

កសិកម្មដែលអាចបង្កើនផលិតភាពធន់ទៅនឹងអាកាសធាតុ កាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ប្រកបដោយចីរភាព និងពង្រឹងការសម្រេចបាននូវសន្តិសុខស្បៀងនិងគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ជាតិ។

កសិកម្មពឹងទឹកភ្លៀង Rainfed agriculture

កសិកម្មដែលពឹងផ្អែកទាំងស្រុងលើទឹកភ្លៀងជាប្រភពទឹក។

កសិកម្មអភិរក្ស Conservation agriculture

កសិកម្មដែលប្រើវិធីសាស្ត្រដើម្បីគ្រប់គ្រងកសិប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី សម្រាប់កែលម្អនិងរក្សាចីរភាពនៃផលិតភាពបង្កើនផលចំណេញនិង *សន្តិសុខស្បៀង* ដោយមានការថែរក្សានិងធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងនូវមូលដ្ឋានធនធាននិងបរិស្ថាន។

កសិកម្មអភិរក្សផ្សារភ្ជាប់ដោយគោលការណ៍សំខាន់៣គឺ ការរំខានដីបែបមេកានិកជាបន្តបន្ទាប់ក្នុងកម្រិតអប្បបរមា គម្របដីសរីរាង្គអចិន្ត្រៃយ៍ និងពិពិធកម្មប្រភេទដំណាំនានាដែលបានដាំដុះតាមរដូវកាលនិង/ឬដំណាំពាក់ព័ន្ធ។

កសិកម្មអតិផល Intensive Agriculture

ប្រព័ន្ធកសិកម្មដែលផ្តល់ផលិតភាពខ្ពស់ក្នុងផ្ទៃក្រឡាមួយឯកតា។ ជាញឹកញាប់ ប្រព័ន្ធប្រពលវប្បកម្មកសិកម្មត្រូវការធនធានចូលខ្ពស់ ដែលពឹងផ្អែកលើគ្រឿងយន្ត ដី និងសារធាតុគីមីកសិកម្ម។

កសិកម្មយថាផល Extensive agriculture or Extensive farming

ការដាំដុះឬការចិញ្ចឹមសត្វ ដែលប្រើទុននិងពលកម្មតិច ហើយទទួលបានផលតាមលក្ខខណ្ឌធម្មជាតិ។

កាបូនខ្មៅ Black carbon

ប្រភេទ *អាអេរ៉ូសូល* ដែលត្រូវបានកំណត់ដោយផ្អែកលើរង្វាស់នៃការស្រូបពន្លឺនិងកម្រិតប្រតិកម្មគីមី និង/ឬភាពស៊ាប់នឹងកម្ដៅ។ ពេលខ្លះ កាបូនខ្មៅសំដៅដល់ម្រែងភ្លើង។

កាបូនបម្រុង Carbon buffer

បរិមាណ *ឥណទានកាបូន* ដែលត្រូវបានកំណត់ដោយផ្អែកលើការវិភាគហានិភ័យឬវិធាននៃស្តង់ដាមួយដែលត្រូវបានកំណត់ទុកដោយឡែកនិងហាមមិនឱ្យធ្វើពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីធានាសុពលភាពឥណទានកាបូនពីគម្រោងមួយពេលមានហេតុការណ៍ *ការលេចធ្លាយកាបូន* ឬភាពមិនអចិន្ត្រៃយ៍។

ការកញ្ជ្រោលនៃព្យុះ Storm surge

កំណើនបណ្ដោះអាសន្ននៃកម្រិតកម្ពស់(នីវ៉ូ)ទឹកសមុទ្រនៅកន្លែងណាមួយដោយសារលក្ខខណ្ឌឧតុនិយមមិនប្រក្រតី(សម្ពាធបរិយាកាសធាតុទាបនិង/ឬខ្យល់ខ្លាំង)។ ការកញ្ជ្រោលនៃព្យុះមានកម្រិតខ្ពស់លើសពីការរំពឹងទុកនៅពេលមានការប្រែប្រួលកម្លាំងទឹកជោរនៅទីកន្លែងនិងក្នុងពេលណាមួយ។

ការកសាងសមត្ថភាព Capacity building

ការអនុវត្តក្នុងការពង្រឹងភាពខ្លាំង លក្ខណសម្បត្តិ និងធនធានដែលមានចំពោះបុគ្គលម្នាក់ៗ សហគមន៍ ស្ថាប័នឬសង្គម ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងការប្រែប្រួល។

ការកាត់បន្ថយ Mitigation

អន្តរាគមន៍របស់មនុស្ស ដើម្បីឱ្យប្រភពបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ថយចុះឬដើម្បីបង្កើន *អាងស្រូបឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ។

ការកាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ Disaster Risk Reduction (DRR)

ការចង្អុលបង្ហាញនូវគោលដៅនិងគោលបំណងផ្នែកគោលនយោបាយ វិធានការជាយុទ្ធសាស្ត្រ និងឧបករណ៍នានា ដែលបានប្រើប្រាស់ដើម្បីប៉ាន់ប្រមាណ*ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* នាពេលអនាគត ដោយការកាត់បន្ថយការប្រឈម*មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់* ឬ*ភាពងាយរងគ្រោះ* ដែលកំពុងកើតមាននិងដោយការបង្កើនភាពធន់ទៅនឹងហានិភ័យទាំងនោះ។

ការកាប់ឈើដោយកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់ Reduced Impact Logging (RIL)

បច្ចេកទេសកាប់ឈើដែលបណ្តាលឱ្យព្រៃជុំវិញនិងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីព្រៃឈើខូចខាតតិចតួច។

ការកំណត់បរិមាណ(បញ្ចេញឧស្ម័ន) Cap

ការកំណត់ព្រំដែនដែលជាកាតព្វកិច្ចសម្រាប់បញ្ចេញឧស្ម័ននៅកម្រិតខ្ពស់បំផុត។

ពិធីសារក្យូតូ បានកំណត់ការបញ្ចេញ*ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ទៅតាមពេលវេលាពីសកម្មភាពមនុស្សនៅក្នុង*បណ្តាប្រទេសឧបសម្ព័ន្ធ B*។ ឧទាហរណ៍ ពីឆ្នាំ២០០៨ ដល់ឆ្នាំ២០១២ សហភាពអឺរ៉ុបត្រូវកាត់បន្ថយការបញ្ចេញ*សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក*នៃឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ចំនួន៦ប្រភេទ ឱ្យបានយ៉ាងតិច៥% ទាបជាងកម្រិតនៃការបញ្ចេញឧស្ម័ននៅឆ្នាំ១៩៩០។

ការកំណត់បរិមាណនិងពាណិជ្ជកម្ម Cap and trade

ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងឬបទបញ្ញត្តិដែលកំណត់គោលដៅមួយសម្រាប់បញ្ចេញឧស្ម័ន ឬប្រើប្រាស់ធនធានធម្មជាតិ បន្ទាប់មក បែងចែក*កូតានៃការបញ្ចេញឧស្ម័ន* និងអនុញ្ញាតឱ្យធ្វើពាណិជ្ជកម្មទៅតាមតម្លៃរបស់វា។

ការកំណត់ប៉ារ៉ាម៉ែត្រ Parameterization

បច្ចេកទេសនៃការតាងបណ្តាលំនាំដែលមិនអាចស្រាយបំភ្លឺឱ្យច្បាស់លាស់បានក្នុងការដោះស្រាយជាទីកន្លែងឬពេលវេលានៃម៉ូដែលអាកាសធាតុ(លំនាំ

វិសាលភាពតូចៗ)ដោយមានទំនាក់ទំនងទៅនឹងលំនាំវិសាលភាពធំជាងពីម៉ូដែលបកស្រាយ និងផលប៉ះពាល់ទៅតាមតំបន់និងពេលវេលាជាមធ្យម។

ការកំណត់ហានិភ័យអាកាសធាតុ Climate risk screening

កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងដើម្បីរកឱ្យឃើញច្បាស់នូវភាពងាយរងគ្រោះនិងហានិភ័យនានា ទាំងក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន ទាំងក្នុងពេលអនាគត ពាក់ព័ន្ធនឹង*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ដែលជាបុរេលក្ខខណ្ឌសម្រាប់កំណត់និងដាក់ចេញវិធានការបន្សុំព្រមទាំងជាធាតុសំខាន់ក្នុងដំណើរការសមាហរណកម្មឬបញ្ជ្រាបការងារបន្សុំទៅក្នុងគម្រោងអភិវឌ្ឍន៍ និងដំណើរការរៀបចំផែនការនិងគោលនយោបាយ។

ការគ្រប់គ្រងតាមបែបបន្សុំ Adaptive management

ដំណើរការជាលក្ខណៈប្រព័ន្ធសម្រាប់កែលម្អជាបន្តបន្ទាប់នូវគោលនយោបាយគ្រប់គ្រងនិងការប្រតិបត្តិនានា តាមរយៈការរៀនសូត្រពីលទ្ធផលនៃការអនុវត្តគោលនយោបាយនិងការប្រតិបត្តិនានា កន្លងមក។

ការគ្រប់គ្រងទេសភាពចម្រុះ Integrated landscape management

ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងធនធានធម្មជាតិ ដែលទទួលស្គាល់គុណតម្លៃរបស់សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីសម្រាប់អ្នកពាក់ព័ន្ធជាច្រើន និងរបៀបដែលនាំឱ្យអ្នកពាក់ព័ន្ធទាំងនោះប្រកាន់ខ្ជាប់នូវគោលដៅច្បាស់លាស់ក្នុងការប្រើប្រាស់ដីឬយុទ្ធសាស្ត្រប្រកបរបរចិញ្ចឹមជីវិតផ្សេងៗគ្នា។

ការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើ Forest management

ប្រព័ន្ធមួយនៃការប្រតិបត្តិសម្រាប់ការកាន់កាប់និងប្រើប្រាស់ដីព្រៃឈើក្នុងបំណងបំពេញមុខងារ*អេកូឡូស៊ី* (រួមទាំងនានាភាពជីវសាស្ត្រ) សេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមរបស់ព្រៃឈើប្រកបដោយចីរភាព។

ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ Disaster Risk Management (DRM)

ដំណើរការបង្កើត អនុវត្ត និងវាយតម្លៃយុទ្ធសាស្ត្រ គោលនយោបាយ និងវិធានការ ដើម្បីបង្កើនការយល់ដឹងអំពី *ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* ពង្រឹង *ការកាត់បន្ថយ* និង *ការផ្ទេរហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* ព្រមទាំងលើកកម្ពស់ការកែលម្អជាបន្តបន្ទាប់នូវការត្រៀមបង្ការគ្រោះមហន្តរាយ ការឆ្លើយតប និងការស្តារឡើងវិញ ក្នុងបំណងបង្កើនសន្តិសុខ សុខុមាលភាព គុណភាពនៃការរស់នៅ និង *ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព*។

ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយតាមបែបកែតម្រូវ Corrective disaster risk management

សកម្មភាពគ្រប់គ្រងនានាដែលដោះស្រាយនិងស្វែងរកការកែតម្រូវឬកាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ ដែលអាចកើតមានឡើង។

ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយនៅមូលដ្ឋាន Local Disaster Risk Management (LDRM)

ដំណើរការដែលតួអង្គនៅមូលដ្ឋាន(ប្រជាជន សហគមន៍ រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ អង្គការមិនស្វែងរកប្រាក់ចំណេញ ស្ថាប័ន និងផ្នែកធុរកិច្ច) ចូលរួមនិងមានភាពជាម្ចាស់ក្នុងការកំណត់ វិភាគ វាយតម្លៃ តាមដាន និងដោះស្រាយ *ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* និងគ្រោះមហន្តរាយ តាមរយៈវិធានការនានាដែលអាចកាត់បន្ថយ ឬប្រមើលមើល *មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់* *ភាពប្រឈម* ឬ *ភាពងាយរងគ្រោះ* ផ្ទេរហានិភ័យ លើកកម្ពស់ការឆ្លើយតបនិងស្តារគ្រោះមហន្តរាយ ព្រមទាំងបង្កើនសមត្ថភាពទូទៅ។

ជាទូទៅ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយនៅមូលដ្ឋាន តម្រូវឱ្យមានការសម្របសម្រួល/ការគាំទ្រពីតួអង្គខាងក្រៅនៅថ្នាក់ជាតិ តំបន់ និងអន្តរជាតិ។ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយថ្នាក់សហគមន៍កើតឡើងបន្ទាប់ពីមាន

ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយនៅមូលដ្ឋាន គឺនៅពេលដែលសមាជិកសហគមន៍និងអង្គការនានាបានមូលមតិធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តរួម។

ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យអាកាសធាតុ Climate risk management

វិធីសាស្ត្រដើម្បីឈានដល់ការសម្រេចចិត្តដោះស្រាយភាពរួសអាកាសធាតុ ដោយព្យាយាមលើកកម្ពស់ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពតាមរយៈការកាត់បន្ថយភាពងាយរងគ្រោះដែលពាក់ព័ន្ធនឹងហានិភ័យអាកាសធាតុ រួមបញ្ចូលនូវយុទ្ធសាស្ត្រនានា សំដៅបង្កើនលទ្ធផលវិជ្ជមានជាអតិបរមា និងបន្ថយលទ្ធផលអវិជ្ជមានឱ្យដល់កម្រិតអប្បបរមា សម្រាប់សហគមន៍ ទៅតាមវិស័យ ដូចជា កសិកម្ម សន្តិសុខស្បៀង ធនធានទឹក សុខាភិបាល ជាដើម។

ការចេញលិខិតបញ្ជា Issuance

សេចក្តីណែនាំរបស់ក្រុមប្រឹក្សាភិបាលទៅកាន់អ្នកគ្រប់គ្រង *ការចុះបញ្ជីគម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឱ្យចេញការបញ្ជាក់បរិមាណជាក់លាក់នៃការកាត់បន្ថយឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់(CERs) ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់រយៈពេលវែង(LCERs) ឬការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់បណ្តោះអាសន្ន(TCERs) សម្រាប់សកម្មភាពតាមគម្រោង ឬសកម្មភាពតាមកម្មវិធី តាមដែលអាចអនុវត្តបាន ចូលទៅក្នុងគណនីរង់ចាំរបស់ក្រុមប្រឹក្សាភិបាលនៅក្នុង *បញ្ជីគម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* សម្រាប់ចែកចាយបន្តទៅកាន់គណនីអ្នកចូលរួមគម្រោង ស្របតាមវិធាននិងលក្ខខណ្ឌតម្រូវរបស់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត*។

ការចេញវិញ្ញាបនបត្រ Certification

ការអះអាងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលចេញដោយ *អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ* ក្នុងកំលុងពេលមួយជាក់លាក់ ដែលបានផ្ទៀងផ្ទាត់ថា សកម្មភាពគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* បានសម្រេចការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដោយសកម្មភាពផ្សេងៗរបស់មនុស្ស។

ការចុះបញ្ជីគម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត CDM registry

ប្រព័ន្ធទិន្នន័យអេឡិចត្រូនិចដែលកត់ត្រាការចេញលិខិតបញ្ជាក់និងការបែងចែក*ការកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលបានបញ្ជាក់* ដល់អ្នកចូលរួមអនុវត្តគម្រោង។ ប្រព័ន្ធចុះបញ្ជីគម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត ត្រូវបានរក្សាទុកដោយលេខាធិការដ្ឋានយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត ហើយភ្ជាប់ទៅនឹងបញ្ជីថ្នាក់ជាតិនៃ*បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១* តាមរយៈប្រព័ន្ធចុះបញ្ជីប្រតិបត្តិការអន្តរជាតិ (International Transaction Log: ITL)។

ការដកដង្ហើម Respiration

ដំណើរការស្រូបយកអុកស៊ីសែនដោយសារពាង្គកាយរស់ដើម្បីបំប្លែងសារធាតុសរីរាង្គឱ្យទៅជាថាមពលនិងឧស្ម័នកាបូនិកដែលត្រូវបញ្ចេញចោល។

ការដកដង្ហើមនៃភាវៈបរជីព Heterotrophic respiration

ដំណើរបំប្លែងសារធាតុសរីរាង្គទៅជាឧស្ម័នកាបូនិក ដោយសារពាង្គកាយនានា(ក្រៅពីរុក្ខជាតិ)។

ការដកដង្ហើមនៃភាវៈស្វយ័ជីព Autotrophic respiration

ការបំប្លែងសារធាតុអសរីរាង្គតាមរស្មីសំយោគនៅពេលថ្ងៃនិងការស្រូបយកអុកស៊ីសែនដោយបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកនៅពេលយប់របស់សារពាង្គកាយរុក្ខជាតិ។

ការដឹកជញ្ជូនបៃតង Green transport

ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនិងមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនផ្លូវគោក ផ្លូវទឹក ផ្លូវអាកាស ទូរគមនាគមន៍ និងបណ្តាញថាមពលអគ្គិសនី ដែលជួយលើកកម្ពស់បរិស្ថានបៃតង ដូចជា អយស្ម័យយាន រថយន្តក្រុងដឹកអ្នកដំណើរ ផ្លូវនាវាចរណ៍ បណ្តាញខ្សែកាបអុបទិក ប្រព័ន្ធផ្គាយរណប និងបណ្តាញខ្សែបញ្ជូនអគ្គិសនី។

ការដាំព្រៃឈើ Afforestation

ការដាំដើមឈើដើម្បីបង្កើត*ព្រៃឈើ* នៅលើផ្ទៃដីដែលមានប្រវត្តិគ្មានដើមឈើពីមុន(រយៈពេលយ៉ាងហោចណាស់៥០ឆ្នាំ)។

ការឆ្លើយតប Coping

ការប្រើប្រាស់ជំនាញ ធនធាន និងឱកាសដែលមាន ដើម្បីដោះស្រាយ គ្រប់គ្រង និងជម្នះរាល់បញ្ហាអវិជ្ជមាន ក្នុងគោលបំណងធានាឱ្យមានដំណើរការជាមូលដ្ឋាននៅក្នុងរយៈពេលខ្លីឬមធ្យម។

ការទទួលខុសត្រូវរួម តែមានកម្រិតផ្សេងគ្នា Common but differentiated responsibilities

អាទិភាពនិងការប្តេជ្ញាចិត្តមិនស្មើគ្នារវាងប្រទេសឧស្សាហកម្មនិងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ពោលគឺប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍត្រូវទទួលខុសត្រូវក្នុងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពនិងចាត់វិធានការបន្សាំទៅនឹងឥទ្ធិពលនៃ*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ហើយប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ត្រូវប្តេជ្ញាចិត្តកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នរបស់ខ្លួន ស្របតាមគោលដៅនៃការកាត់បន្ថយនិងរយៈពេលដូចមានចែងក្នុងមាត្រា៤.២ នៃ*ពិធីសារក្យូតូ*។

ការទប់នឹងអាកាសធាតុ Climate proofing

សកម្មភាពឬវិធីសាស្ត្រដើម្បីធានាថាហានិភ័យអាកាសធាតុត្រូវបានកាត់បន្ថយដល់កម្រិតមួយអាចទទួលយកបានតាមរយៈការផ្លាស់ប្តូរដែលអាចទទួលយកបានពីសង្គម សេដ្ឋកិច្ច និងបរិស្ថានក្នុងរយៈពេលយូរ និងអាចអនុវត្តក្នុងដំណាក់កាលមួយឬច្រើននៃវដ្តគម្រោង។

ការទប់ស្កាត់ Prevention

ការបញ្ចៀសផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរនៃ*មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់* និងគ្រោះមហន្តរាយនានាដែលពាក់ព័ន្ធ។

ការទស្សន៍ទាយអាកាសធាតុ/ទំនាយអាកាសធាតុ Climate prediction

លទ្ធផលនៃការប៉ាន់ស្មានអំពីការវិវត្តអាកាសធាតុជាក់ស្តែងនៅពេលអនាគត (តាមរដូវកាល តាមឆ្នាំឬតាមរយៈពេលវែង) ហើយលទ្ធផលនេះមានលក្ខណៈ

ប្រហាក់ប្រហែលដោយផ្អែកលើការវិវត្តនៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ នាពេលអនាគត ស្របតាមភាពរួសខ្ពស់នៃលក្ខខណ្ឌដើមមួយចំនួន។

ការទូទាត់សេវាកម្មបរិស្ថាន Payment for Environmental services (PES)

ឧបករណ៍សេដ្ឋកិច្ចមួយដែលរៀបចំឡើងសំដៅលើកទឹកចិត្តដល់អ្នកប្រើប្រាស់ដីកសិកម្មនិងអ្នកពាក់ព័ន្ធនឹងការងារគ្រប់គ្រងតំបន់ឆ្នេរឬសមុទ្រ ហើយការលើកទឹកចិត្តនេះនឹងធ្វើឱ្យការផ្តល់សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីកាន់តែប្រសើរឡើង និងមានដំណើរការជាបន្តបន្ទាប់ដែលអាចផ្តល់អត្ថប្រយោជន៍ត្រឡប់ទៅដល់សង្គមទាំងមូល។

ការទូទាត់សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី Payment for Ecosystem services (PES)

ការថៃទាំលំហូរសេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីជាក់លាក់មួយ ដូចជាទឹកស្អាត ជម្រកជីវៈចម្រុះ ឬសមត្ថភាពស្រូបយកកាបូនជាការដោះដូរទៅនឹងអ្វីមួយក្នុងតម្លៃសេដ្ឋកិច្ច។

ការធ្លាក់ចុះ Subduction

ដំណើរការនៅក្នុងមហាសមុទ្រ ដែលទឹកស្រទាប់លើហូរចូលទៅស្រទាប់ខាងក្នុងនៃមហាសមុទ្រ តាមរយៈ*ការបូមអែកមេន* និង*បន្ទេរកម្តៅតាមខ្សែរដេក*ពីចំហៀង។ ក្រោយមក ដំណើរការនេះកើតឡើងនៅពេលទឹកស្រទាប់លើបានផ្លាស់ទីតាមខ្សែរដេកទៅតំបន់ដែលមានដង់ស៊ីតេទាប ជាហេតុធ្វើឱ្យហូរចូលទៅខាងក្រោមទឹកស្រទាប់លើដោយគ្មានការប្រែប្រួលដង់ស៊ីតេ។

ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission trading

វិធីសាស្ត្របែបទីផ្សារ ដើម្បីសម្រេចគោលដៅបរិស្ថានឱ្យមានការប្រើប្រាស់ ឬធ្វើពាណិជ្ជកម្មបរិមាណឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលលើស ហើយត្រូវកាត់បន្ថយ ឬបរិមាណឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលបញ្ចេញទាបជាងគោលដៅកំណត់ដោយទូទាត់ជាមួយការបញ្ចេញពីប្រភពដទៃទៀតនៅក្នុងប្រទេស ឬក្រៅប្រទេស។

សម្គាល់៖ ជាទូទៅ ពាណិជ្ជកម្មកាបូនអាចធ្វើបានទាំងក្រុមហ៊ុនក្នុងស្រុកនិងអន្តរជាតិ។ របាយការណ៍វាយតម្លៃលើកទីពីររបស់*ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* បានអនុម័តឱ្យប្រើប្រាស់ពាក្យ "ការអនុញ្ញាត" សម្រាប់ប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មក្នុងប្រទេស និង "កូតា" សម្រាប់ប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិ។ ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័នក្នុងមាត្រា១៧នៃ*ពិធីសារក្យូតូ* គឺជាប្រព័ន្ធកូតាដែលអាចធ្វើពាណិជ្ជកម្មបាន ដោយផ្អែកលើបរិមាណកំណត់ដែលបានពីការគណនាបរិមាណកាត់បន្ថយឧស្ម័ននិងការប្តេជ្ញាចិត្ត ដូចមានចែងនៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធBនៃពិធីសារនេះ។

ការបង្កើតជីជាតិដោយឧស្ម័នកាបូនិក Carbon dioxide (CO_2) fertilization

កំណើននៃការលូតលាស់របស់រុក្ខជាតិ ដែលជាលទ្ធផលបានមកពីការកើនឡើងនៃកំហាប់ *ឧស្ម័នកាបូនិក* ក្នុង *បរិយាកាស* ។

ការបង្កើតឡើងវិញ(នៃអថេរអាកាសធាតុ) Reconstruction (of climate variable)

វិធីសាស្ត្រដើម្បីបង្កើតឡើងវិញនូវទិន្នន័យនៃអថេរអាកាសធាតុទៅតាមលក្ខណៈសម្គាល់នៃពេលវេលានិងទីកន្លែងពីអតីតកាលដែលបានមកពីឧបករណ៍ទស្សន៍ទាយ។

ឧបករណ៍ទស្សន៍ទាយនេះអាចជាទិន្នន័យកត់ត្រា ប្រសិនបើការបង្កើតឡើងវិញត្រូវបានប្រើប្រាស់ ដើម្បីបំពេញទិន្នន័យដែលនៅខ្វះចន្លោះ ឬអាចជាទិន្នន័យជំនួសប្រសិនបើការបង្កើតឡើងវិញត្រូវបានយកទៅប្រើប្រាស់ ដើម្បីបង្កើតអាកាសធាតុនៃបុរាណកាលឡើងវិញ។ ក្នុងគោលបំណងនេះ បច្ចេកទេសខុសៗគ្នាត្រូវបានបង្កើតឡើង ដូចជា វិធីសាស្ត្រដោយផ្អែកលើសមីការបន្ទាត់តម្រែតម្រង់លីនេអ៊ែ(រេក្រេស្យុងពហុអថេរលីនេអ៊ែ) វិធីសាស្ត្របាយ៉េសមិនលីនេអ៊ែ និងវិធីសាស្ត្រប្រដូច(វិធីសាស្ត្រអាណាឡូក)។

ការបង្កើនការដាំដុះ Enrichment planting

ដំណើរការដាំដើមឈើ ដើម្បីបង្កើនដង់ស៊ីតេប្រភេទឈើដែលមានស្រាប់ ឬបង្កើនភាពសម្បូរបែបនៃប្រភេទឈើតាមរយៈការដាំប្រភេទឈើបន្ថែមនៅក្នុងព្រៃរេចរឹល។

ការបង្កើនការបង្ខាំងកាបូន Carbon stock enhancement

ផ្នែកមួយនៃយុទ្ធសាស្ត្ររេដបូក(REDD^{+}) ដែលអាចបញ្ចូលទាំងការស្តារទាំងការកែលម្អព្រៃឈើដែលមានស្រាប់តែរេចរឹល និងទាំងការបង្កើនគម្របព្រៃឈើតាមរយៈ*ការដាំ* និង*ការស្តារព្រៃឈើឡើងវិញ* សមស្របនឹងបរិស្ថាន។

ការបង្កើនឧស្ម័នកាបូនិកក្នុងបរិយាកាស Free air carbon dioxide enrichment

វិធីសាស្ត្រនិងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសម្រាប់ពិសោធដែលប្រើដោយអ្នកឯកទេសបរិស្ថាននិងរុក្ខវិទ្យា ដើម្បីបង្កើនកំហាប់ឧស្ម័នក្នុងបរិយាកាសនៃតំបន់ផ្សេងៗតាមរយៈការគ្រប់គ្រងបរិមាណ *ឧស្ម័នកាបូនិក* ដោយមិនប្រើប្រាស់វត្ថុបិទបាំងឬជញ្ជាំង ដែលអាចឱ្យវាស់វែងនូវការលូតលាស់របស់រុក្ខជាតិបាន។

ការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission

ការបញ្ចេញ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* និង/ឬបុរេករនិង*អាអេរ៉ូសូល*ទៅក្នុង*បរិយាកាស* នៅក្នុងតំបន់ណាមួយ និងក្នុងកំលុងពេលកំណត់មួយ។

ការបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកអវិជ្ជមាន Negative carbon dioxide emission

ដំណើរការស្រូបយកចេញពីបរិយាកាសជាអចិន្ត្រៃយ៍នូវឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ក្នុងសណ្ឋានអវិជ្ជមាននៃកាបូន ដោយព្រៃឈើនិងវិស័យផ្សេងទៀតលើមូលដ្ឋាននៃកាបូនសមមូល។

ការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយប្រយោល Indirect emission

ការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដោយសារការប្រើប្រាស់ចរន្តអគ្គិសនីនៅក្នុងអគារលំនៅឋាន ឬអាជីវកម្មនានា ហើយចរន្តអគ្គិសនីនោះបានមកពីរោងចក្រអគ្គិសនីដែលជាប្រភពនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយផ្ទាល់។

ការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយសកម្មភាពមនុស្ស **Anthropogenic emission**

ការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ សារធាតុបង្កជាឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ និង *អាអេរ៉ូសូល* ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពមនុស្ស ដូចជា ការដុតឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល *ការបាត់បង់ព្រៃឈើ* ការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី ផលិតកម្មសត្វ ការប្រើប្រាស់ជី ការគ្រប់គ្រងសំណល់ និងដំណើរការឧស្សាហកម្ម។

ការបញ្ចេញឧស្ម័នពីឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល **Fossil fuel emission**

ការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ពិសេស *ឧស្ម័នកាបូនិក* ពីចំហេះឥន្ធនៈដែលបានពីកំណកកាបូនហ្វូស៊ីល ដូចជា ប្រេងឧស្ម័នធម្មជាតិ ធ្យូងថ្ម ជាដើម។

ការបញ្ជ្រាប **Mainstreaming**

ការដាក់បញ្ចូលវិធានការបន្សាំនិងការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ សមស្របនានាទៅក្នុងគោលនយោបាយ ច្បាប់ បទបញ្ញត្តិ ផែនការ កម្មវិធី សកម្មភាព ឬទម្លាប់ប្រតិបត្តិនានា ដោយពិចារណាលើសក្ដានុពលនៃ *ផលប៉ះពាល់* ដែលបណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

ការប្រមូលផ្ដុំទិន្នន័យអាកាសធាតុ **Climate data aggregation**

ដំណើរការប្រមូលផ្ដុំនិងបង្ហាញព័ត៌មានអាកាសធាតុជាទម្រង់សង្ខេបសម្រាប់គោលបំណងផ្សេងៗ ដូចជា វិភាគស្ថិតិអាកាសធាតុ ជាដើម។

ការបាត់បង់ព្រៃឈើ **Deforestation**

ការប្រែក្លាយពីស្ថានភាពមាន *ព្រៃឈើ* ទៅជាគ្មានព្រៃឈើ។

ការបាត់បង់ព្រៃឈើតំបន់ជួរមុខ **Frontier deforestation**

ការបាត់បង់ព្រៃឈើដែលត្រូវបានព្យាករថានឹងកើតមានឡើងនៅកន្លែងណាមួយក្នុងកំលុងពេលទទួលបានឥណទានគម្រោងនៅក្នុងតំបន់មានអត្រាបាត់បង់ព្រៃឈើទាបជាប្រវត្តិសាស្ត្រ តែតំបន់នោះអាចនឹងមានសក្ដានុពលសម្រាប់ការទន្ទ្រាន ការសាងសង់លំនៅឋាន និង/ឬការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនាពេលអនាគត។

ការបំប្រួញមាត្រដ្ឋាន Downscaling

វិធីសាស្ត្រមួយដែលទទួលបានព័ត៌មានមាត្រដ្ឋានកម្រិតមូលដ្ឋាន ដល់មាត្រដ្ឋានកម្រិតតំបន់(១០ទៅ១០០គីឡូម៉ែត្រ) ដោយទាញចេញពីម៉ូដែល ឬការវិភាគទិន្នន័យមាត្រដ្ឋានធំជាង។

វិធីបំប្រួញមាត្រដ្ឋានមានពីរខុសគ្នា៖ ការបំប្រួញមាត្រដ្ឋានឌីណាមិក និងការបំប្រួញមាត្រដ្ឋានតាមការសង្កេត/ស្ថិតិ។ វិធីឌីណាមិកប្រើប្រាស់លទ្ធផលម៉ូដែលអាកាសធាតុកម្រិតតំបន់ និងម៉ូដែលកម្រិតពិភពលោកដែលផ្តល់រូបភាព ទីកន្លែងច្បាស់។ វិធីតាមការសង្កេត/ស្ថិតិបង្កើតទំនាក់ទំនងស្ថិតិដែលតភ្ជាប់អថេរបរិយាកាសមាត្រដ្ឋានធំ ទៅនឹងអថេរអាកាសធាតុកម្រិតមូលដ្ឋាន/តំបន់។ គ្រប់ករណីទាំងអស់នៃព័ត៌មានដែលបានពីការបំប្រួញមាត្រដ្ឋាន អាស្រ័យលើគុណភាពម៉ូដែលដែលបានប្រើប្រាស់ ហើយគុណភាពម៉ូដែលអាស្រ័យលើគុណភាពព័ត៌មាននៃការបំប្រួញមាត្រដ្ឋាននេះដែរ។

ការបំពុលពីប្រភពច្បាស់លាស់ Point-source pollution

ការបំពុលចេញពីប្រភពនានានៅនឹងកន្លែង ដូចជា ស្ថានីយប្រព្រឹត្តិកម្មសំណល់រាវ ស្ថានីយថាមពល តំបន់ឧស្សាហកម្មផ្សេងៗ និងពីប្រភពផ្សេងទៀត ដូចជា បំពង់លូ ប្រឡាយ ការដឹកជញ្ជូន រណ្តៅអាជីវកម្មរ៉ែ បំពង់ផ្សែង ជាដើម។

ការបំពុលពីប្រភពមិនច្បាស់លាស់ Non-point-source pollution

ការបំពុលចេញពីប្រភពនានា ដែលមិនអាចកំណត់ចំណុចច្បាស់លាស់ ដូចជា តំបន់ផលិតកម្មដំណាំ អាជីវកម្ម ព្រៃឈើ អាជីវកម្មរ៉ែ ការបោះចោលសំរាម ការសាងសង់ ជាដើម។

ការប្តូរឥន្ធនៈ Fuel switching

ការជំនួសឥន្ធនៈដែលមានជាតុស្ពាន់ធ័រកម្រិតខ្ពស់ដោយស្ពាន់ធ័រកម្រិតទាប ដែលជាវិធីមួយក្នុងចំណោមវិធីដែលងាយស្រួលបំផុតក្នុងការគ្រប់គ្រងការបញ្ចេញឧស្ម័នអាស៊ីត។

ការប្ដូរផន្ទុះដែលនិយមជាងគេ គឺការជំនួសធ្យូងថ្មដែលមានស្ពាន់ធ័រកម្រិតខ្ពស់ដោយធ្យូងថ្មដែលមានស្ពាន់ធ័រកម្រិតទាប។ ធ្យូងថ្មក៏អាចជំនួសទាំងស្រុងដោយប្រេង ឬឧស្ម័នធម្មជាតិផងដែរ។

ការប្រែប្រួលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រ Sea level change

ការកើនឡើងឬការថយចុះនូវនីវ៉ូទឹកសមុទ្រទាំងនៅកម្រិតសកល ទាំងនៅតាមតំបន់ ដោយសារតែ (១) ការប្រែប្រួលសណ្ឋានផ្ទៃមហាសមុទ្រ (២) ការប្រែប្រួលមាឌមហាសមុទ្រដែលបណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលម៉ាសទឹកនៅក្នុងមហាសមុទ្រ និង(៣) ការប្រែប្រួលមាឌមហាសមុទ្របណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលដង់ស៊ីតេទឹក។

ការប្រែប្រួលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យមសកលកើតចេញពីការប្រែប្រួលម៉ាសទឹកក្នុងមហាសមុទ្រហៅថា បារីស្តាទិក(barystatic)។ ទំហំនៃការប្រែប្រួលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រតាមលក្ខខណ្ឌបារីស្តាទិក អាស្រ័យលើការកើនឡើងឬការថយចុះម៉ាសទឹកហៅថា សមមូលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រ(SLE)។

ការប្រែប្រួលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រនៅកម្រិតសកលនិងតំបន់ បណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលដង់ស៊ីតេទឹកហៅថា ស្តេរិក(steric)។ការប្រែប្រួលដង់ស៊ីតេដែលបណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលសីតុណ្ហភាពហៅថា ទែម៉ូស្តេរិក(thermosteric) ឯការប្រែប្រួលដង់ស៊ីតេដែលបណ្ដាលមកពីការប្រែប្រួលកម្រិតជាតិប្រៃហៅថា ហាឡូស្តេរិក (halosteric)។

ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ Climate change

ការប្រែប្រួលស្ថានភាពអាកាសធាតុដែលអាចកំណត់អត្តសញ្ញាណបាន(តាមរយៈការវិភាគស្ថិតិ)តាមរយៈការប្រែប្រួលតួលេខមធ្យមនិងតួលេខអថេរនៃអាកាសធាតុ ហើយការប្រែប្រួលនោះបន្តកើតឡើងក្នុងរយៈពេលវែងជាច្រើនទសវត្សរ៍ឬយូរជាងនេះ។

ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុអាចបណ្តាលមកពីដំណើរផ្ទៃក្នុងរបស់ធម្មជាតិ *កម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ* ការប្រែប្រួលរយៈពេលវែងនៃសមាសភាពបរិយាកាសឬសកម្មភាពមនុស្សដូចជា ការប្រើប្រាស់ដី ការបញ្ចេញឧស្ម័នពីរោងចក្រ ជាដើម។ ក្នុងមាត្រា១នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* បានឱ្យនិយមន័យការប្រែប្រួលអាកាសធាតុជា "ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុដែលជាប់ទាក់ទងដោយផ្ទាល់ ឬដោយប្រយោលទៅនឹងសកម្មភាពមនុស្ស ដែលធ្វើឱ្យផ្លាស់ប្តូរសមាសភាពបរិយាកាសពិភពលោក និងការបន្ថែមលើការប្រែប្រួលអាកាសធាតុដោយសារធម្មជាតិ ដែលសង្កេតឃើញក្នុងរយៈពេលប្រហាក់ប្រហែលគ្នា"។ អនុសញ្ញានេះបញ្ជាក់ពីភាពខុសគ្នារវាងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុពីសកម្មភាពមនុស្ស ដែលបណ្តាលឱ្យផ្លាស់ប្តូរសមាសភាពបរិយាកាសនិងអថេរអាកាសធាតុពីធម្មជាតិ។

ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុហួសពីការរំពឹងទុក Abrupt climate change

ការប្រែប្រួលទ្រង់ទ្រាយធំនៅក្នុង*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ដែលកើតឡើងក្នុងរយៈពេលពីរឬបីទសវត្សរ៍ ឬតិចជាងនេះ និងនៅតែបន្តកើតមានឬមានការប្រមើលឃើញថានៅតែបន្តកើតឡើងយ៉ាងហោចណាស់ក្នុងរយៈពេលពីរឬបីទសវត្សរ៍ ហើយបណ្តាលឱ្យមានការរំខានយ៉ាងខ្លាំងដល់មនុស្សនិងប្រព័ន្ធធម្មជាតិ។

ការប្រើប្រាស់ដីនិងការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី Land use and land use change

ការចាត់ចែង សកម្មភាព និងការប្រើប្រាស់ធនធានសម្រាប់ប្រភេទគម្របដីណាមួយ(បណ្តុំសកម្មភាពរបស់មនុស្ស) និង/ឬការគ្រប់គ្រងដីសង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ចដូចជា ការដាំស្មៅ ការដកហូតឈើ និងការអភិរក្ស ព្រមទាំងការគ្រប់គ្រងដីដោយសារមនុស្ស ដែលអាចនាំឱ្យមានការប្រែប្រួលគម្របដី។

ការប្រែប្រួលគម្របដី និងការប្រើប្រាស់ដីអាចមានផលប៉ះពាល់លើអាល់បេដូផ្ទៃដី *រំហួត រំភាយចំហាយទឹក* ប្រភព និង*អាងស្រូបឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ឬលក្ខណៈផ្សេងទៀតនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ដូច្នេះវាអាចមានកម្លាំងរំភាយរស្មី និង/ឬ ឥទ្ធិពលផ្សេងទៀតមកលើអាកាសធាតុក្នុងតំបន់ឬសកលលោក។

ការផ្តល់សុពលភាព/សុពលកម្ម Validation

ដំណើរការនៃការវាយតម្លៃឯករាជ្យមួយទៅលើសកម្មភាពគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឬសកម្មភាពតាមកម្មវិធីដោយ *អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ* ដោយធ្វើការ *ផ្ទៀងផ្ទាត់* វិធាននិងលក្ខខណ្ឌតម្រូវរបស់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ទៅនឹងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃការរៀបចំឯកសារគម្រោងឬឯកសារសកម្មភាពលម្អិតរបស់កម្មវិធីនិងឯកសារសកម្មភាពលម្អិតនៃគម្រោងតាមផ្នែក។

ការផ្តល់ហិរញ្ញវត្ថុបន្ទាន់ Fast-start finance (FSF)

ការសន្យារបស់ប្រទេសអភិវឌ្ឍនា *សន្និសីទបណ្តាភាគី* លើកទី១៥ នៅទីក្រុងកូប៉េនហាកឆ្នាំ២០០៩ ក្នុងការផ្តល់ធនធានហិរញ្ញវត្ថុថ្មីនិងបន្ថែមប្រមាណជិត៣០ប៊ីលាន(៣០ពាន់លាន)ដុល្លារអាម៉េរិកពីឆ្នាំ២០១០ដល់២០១២ សម្រាប់វិស័យនានា រួមទាំងវិស័យព្រៃឈើនិងការវិនិយោគផងដែរ ដោយបែងចែកឱ្យមានតុល្យភាពរវាងសកម្មភាព *កាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* និង *សកម្មភាពបន្សាំ* ។

ការផ្តល់ឥណទានជាក្រោយ Ex post crediting

ការចេញលិខិតបញ្ជាក់ពីការផ្តល់ឥណទាន បន្ទាប់ពីមានការ *ផ្ទៀងផ្ទាត់* ដោយឯករាជ្យអំពីការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន។

ការផ្តល់ឥណទានជាមុន Ex ante crediting

ការចេញលិខិតបញ្ជាក់ពីការផ្តល់ឥណទានជាមុន ដោយរំពឹងថានឹងមានការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន នាពេលអនាគត(មិនអនុវត្តក្រោមពិធីសារក្យូតូឡើយ)។

ការផ្ទេរបច្ចេកវិទ្យា Technology transfer

ការផ្លាស់ប្តូរចំណេះដឹងផ្នែករឹងនិងទន់ រូបិយវត្ថុនិងទំនិញ ក្នុងចំណោមភាគីពាក់ព័ន្ធ ដែលនាំឱ្យមានការរីកសាយបច្ចេកវិទ្យាសម្រាប់ *បន្សាំ* ឬ *ការកាត់បន្ថយ* និង/ឬការផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកវិទ្យានិងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការផ្នែកបច្ចេកវិទ្យាទាំងក្នុងនិងក្រៅប្រទេស។

ការផ្ទេរហានិភ័យ Risk transfer

ទម្លាប់នៃការផ្លាស់ប្ដូរជាផ្លូវការឬក្រៅផ្លូវការនូវផលវិបាកផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុក្នុងកម្រិតណាមួយដែលកើតចេញពីហានិភ័យសម្រាប់ព្រឹត្តិការណ៍អវិជ្ជមានដោយឡែកនានា ពីភាគីមួយឱ្យទៅភាគីមួយផ្សេងទៀត។

ការផ្ទៀងផ្ទាត់ Verification

ការវាយតម្លៃជាទៀងទាត់ដោយស្ថាប័នឯករាជ្យ នៅមុននិងបន្ទាប់ពីការកំណត់របស់*អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ* លើការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីសកម្មភាពមនុស្សដែលបានតាមដាន សម្រាប់ប្រភពឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលកើតឡើងជាលទ្ធផលនៃសកម្មភាពគម្រោង*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដែលបានចុះបញ្ជីឬសកម្មភាពតាមកម្មវិធី(ក្រៅពីគម្រោងព្រៃឈើ)។

ការផ្លាស់ប្ដូរអាកាសធាតុ ឬការផ្លាស់ប្ដូររបបអាកាសធាតុ Climate shift or climate regime shift

ការផ្លាស់ប្ដូរភ្លាមៗ ឬការឡើងខ្ពស់នៃតម្លៃលេខមធ្យម ដែលបង្ហាញពីការប្រែប្រួលរបបអាកាសធាតុ និងដែលភាគច្រើនត្រូវបានប្រើប្រាស់យ៉ាងទូលំទូលាយលើការផ្លាស់ប្ដូរអាកាសធាតុឆ្នាំ១៩៧៦/១៩៧៧ ដែលទំនងជាឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួល*បាតុភូតចរន្តអែលនីញ៉ូខាងត្បូង*។

ការពន្យល់បុព្វហេតុ Attribution

ការប្រែប្រួលណាមួយដែលសង្កេតឃើញនៅក្នុងប្រព័ន្ធមួយដែលទាក់ទងនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុបណ្ដាលពីសកម្មភាពមនុស្ស ដែលមានពីរដំណាក់កាលគឺ ការប្រែប្រួលដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៅកម្រិតតំបន់ដោយមានបញ្ជាក់អំពីកម្រិតទំនុកចិត្ត និងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៅកម្រិតតំបន់ដែលអាចវាស់វែងបាន ឬការប្រែប្រួលដែលសង្កេតឃើញនៅក្នុងប្រព័ន្ធនោះដោយពាក់ព័ន្ធជាមួយនឹងអំណាចអាកាសធាតុពីសកម្មភាពមនុស្សនៅកម្រិតជឿជាក់ប្រហែលគ្នា។

ការពន្យល់បុព្វហេតុរួមគ្នា **Joint attribution**

ការជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹង *ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ថ្នាក់តំបន់ដែលបានសង្កេតឃើញ និងអាចវាស់បាន ឬការប្រែប្រួល ដែលបានសង្កេតឃើញនៅក្នុងប្រព័ន្ធដែលបង្កពីសកម្មភាពមនុស្សនិងហួសពី *វិសមរូបធម្មជាតិ* ។

ដំណើរការនេះពាក់ព័ន្ធជាមួយការវិភាគគ្រាប់តាមវិធីស្ថិតិនៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុបានពី *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* ជាមួយនឹងការឆ្លើយតបដែលសង្កេតឃើញនៅក្នុងប្រព័ន្ធធម្មជាតិនិងប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រង។ ទំនុកចិត្តលើការជាប់ទាក់ទងការពន្យល់បុព្វហេតុរួមគ្នា ត្រូវតែទាបជាងទំនុកចិត្តលើជំហាននៃការជាប់ទាក់ទងនីមួយៗដោយសារតែបង្គុំនៃការវាយតម្លៃស្ថិតិចំនួនពីរនៅជាប់ពីគ្នា។

ការពិសោធអាកាសធាតុដែលមានលំនឹងនិងគ្មានលំនឹង **Equilibrium and transient climate experiment**

"ការពិសោធអាកាសធាតុដែលមានលំនឹង" គឺជាការពិសោធមួយដែលអនុញ្ញាតឱ្យ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* មួយអាចកែតម្រូវទៅតាមការប្រែប្រួល *កម្លាំងវិកាយរស្មី* បានទាំងស្រុង។ ការពិសោធបែបនេះផ្តល់ព័ត៌មានអំពីភាពខុសគ្នារវាងស្ថានភាពដំបូងនិងចុងក្រោយនៃ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* ប៉ុន្តែមិនមានប្រតិកម្មតបតាមកាលឡើយ។ ផ្ទុយមកវិញ ប្រសិនបើគេឱ្យ *កម្លាំងវិកាយរស្មី* នេះវិវត្តបន្តិចម្តងៗទៅតាម *ចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័ន* ដែលបានកំណត់នោះ ប្រតិកម្មតបតាមកាលនៃ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* នឹងត្រូវយកមកវិភាគ។ ការពិសោធបែបនេះហៅថា "ការពិសោធអាកាសធាតុគ្មានលំនឹង"។

ការព្យាករ/ចំណោល **Projection**

ការគន់គិតជាមុននូវការវិវត្តនៃស្ថានភាពមួយឬច្រើនដែលអាចកើតឡើងនាពេលអនាគត ជាញឹកញាប់មាន ការគណនាពីម៉ូដែលជំនួយ។ ព្យាករណ៍ខុសពីទស្សន៍ទាយ។ និយាយឱ្យចំព្យាករណ៍ពាក់ព័ន្ធនឹងការសន្មតដែលទាក់ទងនឹងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងបច្ចេកវិទ្យានាពេលអនាគតដែលអាចឬមិនអាចកើតឡើង។ ដូច្នេះវាពាក់ព័ន្ធនឹង *ភាពមិនប្រាកដប្រជា* ។

ការព្យាករតាមទម្លាប់ធម្មតា Business As Usual (BAU)

ការព្យាករ តាមទម្លាប់ធម្មតាត្រូវបានធ្វើឡើងដោយផ្អែកលើការសន្មត ដែលការងារប្រតិបត្តិនិងគោលនយោបាយនៅតែដូចទៅនឹងអ្វីដែលមាននាពេលបច្ចុប្បន្ន។ ទោះបីជាចំហាកគោល អាចបញ្ចូលលក្ខណៈពិសេសរបស់ចំហាកតាមទម្លាប់ធម្មតា(ឧទាហរណ៍ : ការហាមឃាត់បច្ចេកវិទ្យាណាមួយ) ក៏ចំហាកតាមទម្លាប់ធម្មតាគ្មានទម្លាប់ប្រតិបត្តិ ឬគោលនយោបាយខុសពីបច្ចុប្បន្នឡើយ។

ការព្យាករអាកាសធាតុ/ចំណោលអាកាសធាតុ Climate projection

ការគន់គិតជាមុនអំពីការឆ្លើយតបនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ទៅនឹងចំហាកការបញ្ចេញឧស្ម័ននាពេលអនាគត ឬចំហាកកំហាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់និង*អាអេរ៉ូសូល* ជាទូទៅបានមកពីការប្រើប្រាស់*ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* ។ ការព្យាករអាកាសធាតុខុសពី*ការទស្សន៍ទាយអាកាសធាតុ* ព្រោះថាការព្យាករអាកាសធាតុពឹងផ្អែកលើ*ចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័ន*/កំហាប់ឧស្ម័ន/*កម្លាំងវិកាយរស្មី* ដែលបានប្រើប្រាស់ដោយផ្អែកលើការសន្មត ដូចជាការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងបច្ចេកវិទ្យានាពេលអនាគតដែលអាចឬមិនអាចដឹងបាន។

ការរីកមាឌដោយកម្ដៅ Thermal expansion

កំណើននៃមាឌនិងការថយចុះដង់ស៊ីតេ ដែលបណ្ដាលមកពីទឹកឡើងក្ដៅ ហើយដែលបណ្ដាលឱ្យនីវ៉ូទឹកសមុទ្រកើនឡើង។

ការរេចរឹលបរិស្ថាន Environmental degradation

ការខូចខាតបរិស្ថានតាមរយៈការថយចុះធនធាននានា ដូចជា ទឹក ខ្យល់ ដីជាដើម ការបំផ្លាញប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី និងការផុតពូជនៃរុក្ខជាតិនិងសត្វព្រៃ។

ការរេចរឹលព្រៃឈើ Forest degradation

ស្ថានភាពព្រៃឈើដែលបានថយចុះរហូតដល់ក្រោមសមត្ថភាពធម្មជាតិរបស់ព្រៃឈើ ប៉ុន្តែការថយចុះនោះតិចជាង១០% នៃគម្របព្រៃឈើ។

ការលិចទឹក Inundation

ស្ថានភាពទឹកដែលបានឬកំពុងជន់លិច ហៀរហូរ កើនឡើង និងបាចសាច ពេញផ្ទៃដី។

ការវាយតម្លៃចម្រុះ Integrated assessment

វិធីសាស្ត្រនៃការវិភាគដែលរួមបញ្ចូលលទ្ធផលនិងម៉ូដែលនៃរូបសាស្ត្រ ជីវសាស្ត្រ សេដ្ឋកិច្ច និងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម ព្រមទាំងអន្តរកម្មរវាងសមាសភាគទាំងនេះក្នុងក្របខណ្ឌដែលមានសង្គតិភាពមួយដើម្បីវាយតម្លៃពីស្ថានភាពនិងផលវិបាកនៃការប្រែប្រួលបរិស្ថាន និងវិធានការឆ្លើយតបនៃគោលនយោបាយចំពោះការប្រែប្រួលនេះ។

ការវាយតម្លៃបន្សុំា Adaptation assessment

ការកំណត់ជម្រើសនានា ដើម្បី*បន្សុំា* ទៅនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ហើយការវាយតម្លៃជម្រើសទាំងនោះអាស្រ័យលើលក្ខណវិនិច្ឆ័យព័ត៌មាន អត្ថប្រយោជន៍ ថ្លៃចំណាយ ប្រសិទ្ធផល ប្រសិទ្ធភាព និងលទ្ធភាពដែលអាចអនុវត្តបាន។

ការវាយតម្លៃផលប៉ះពាល់ Impact assessment

ការកំណត់និងវាយតម្លៃឥទ្ធិពលនៃ*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* មកលើប្រព័ន្ធធម្មជាតិ និង/ឬមនុស្សគិតជារូបិយវត្ថុនិងមិនមែនរូបិយវត្ថុ។

ការវាយតម្លៃភាពងាយរងគ្រោះ Vulnerability assessment

ការកំណត់ថានរណានិងអ្វីដែលអាចនឹងទទួលរងផលប៉ះពាល់និងងាយរងគ្រោះដោយសារការផ្លាស់ប្តូរ ហើយការវាយតម្លៃភាពងាយរងគ្រោះនេះ ចាប់ផ្តើមដោយការពិចារណាលើកត្តាដែលនាំឱ្យមនុស្សឬបរិស្ថានងាយនឹងជួបគ្រោះថ្នាក់ ពោលគឺ*ភាពងាយរងគ្រោះ* ទៅនឹងការទទួលបានធនធានធម្មជាតិនិងហិរញ្ញវត្ថុ លទ្ធភាពការពារខ្លួន និងបណ្តាញគាំទ្រ។ល។

ការវិភាគហានិភ័យមិនអចិន្ត្រៃយ៍ Non-permanence risk analysis

ដំណើរការវាយតម្លៃហានិភ័យលើគម្រោងដែលត្រូវបានធ្វើឡើងនិងធ្វើឱ្យមានសុពលភាពជាបន្តបន្ទាប់ ដោយអង្គភាពឯករាជ្យទទួលស្គាល់ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត។

ដោយផ្អែកលើការវាយតម្លៃនេះ អ្នកផ្តល់សុពលភាពឬអ្នកផ្ទៀងផ្ទាត់អាចកំណត់ពីកម្រិតហានិភ័យរបស់គម្រោងនិងភាគរយ*ឥណទានកាបូន* របស់គម្រោងដែលត្រូវផ្ទេរទៅក្នុងគណនីបម្រុងអាងបង្ខាំងនៃការផ្តល់ឥណទានដល់ការកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់តាមរយៈវិស័យកសិកម្ម ព្រៃឈើ និងការប្រើប្រាស់ដី។

ការលេចធ្លាយ Leakage

ការប្រែប្រួលសរុបនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នពីសកម្មភាពមនុស្ស តាមប្រភពបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលកើតឡើងនៅខាងក្រៅព្រំដែនគម្រោង ព្រមទាំងអាចវាស់វែងបាននិងជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពគម្រោង*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឬសកម្មភាពតាមកម្មវិធីតាមដែលអាចអនុវត្តបាន។

ការលេចធ្លាយកាបូន Carbon leakage

ផ្នែកមួយនៃការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នក្នុង*បណ្តាប្រទេសឧបសម្ព័ន្ធ B នៃពិធីសារក្យូតូ* ដែលអាចទូទាត់បានដោយបង្កើនការបញ្ចេញឧស្ម័នច្រើនជាងកម្រិតគោល សម្រាប់ប្រទេសមិនជាប់កាតព្វកិច្ចកាត់បន្ថយ។

ការទូទាត់នេះអាចកើតឡើងតាមរយៈ ទី១ ការប្តូរទីតាំងផលិតកម្មដែលប្រើប្រាស់ថាមពលច្រើន ទៅកាន់តំបន់ដែលមិនជាប់កាតព្វកិច្ចកាត់បន្ថយ ទី២ កំណើនប្រើប្រាស់ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីលក្នុងតំបន់ តាមរយៈការធ្លាក់ចុះតម្លៃប្រេងនិងឧស្ម័នលើទីផ្សារអន្តរជាតិ ដែលបណ្តាលមកពីតម្រូវការថាមពលតិច និងទី៣ ការប្រែប្រួលប្រាក់ចំណូល(តម្រូវការថាមពលក៏ដូច្នោះដែរ) ដោយសារលក្ខខណ្ឌពាណិជ្ជកម្មប្រសើរជាងមុន។

ការវាស់វែង ការរាយការណ៍ និងការផ្ទៀងផ្ទាត់ Measurement, Reporting and Verification (MRV)

វិធានបច្ចេកទេសមួយដើម្បីបញ្ជាក់ពីការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់និងការកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ជាសត្យានុម័ត ហើយអាចប្រើប្រាស់ដើម្បីកំណត់ហិរញ្ញវត្ថុអាកាសធាតុ។

ការវិភាគថ្លៃដើម-ផលប្រយោជន៍ Cost-benefit analysis

ការប្រៀបធៀបថ្លៃដើមទៅនឹងផលប្រយោជន៍ក្នុងការសម្រេចចិត្ត ដើម្បីអនុវត្តគម្រោងឬកម្មវិធីណាមួយ។

ការវិលត្រឡប់នៃសម័យក្រោយយុគទឹកកក Post-glacial rebound

ចលនាតាមខ្សែឈររបស់ទ្វីបនិងបាតសមុទ្រ បន្ទាប់ពីមានការបាត់បង់និងរួមតូចនៃ *ស្រទាប់ទឹកកក* ។ ការវិលត្រឡប់នេះ គឺជាចលនាអ៊ីសូស្តាទិកនៃដី។

ការសន្សំសំចៃថាមពល Energy saving

ការបន្ថយអាំងតង់ស៊ីតេថាមពលដោយសារការផ្លាស់ប្តូរសកម្មភាពដែលត្រូវការធាតុចូលជាថាមពល។ ការសន្សំសំចៃថាមពលអាចសម្រេចទៅបានតាមរយៈសកម្មភាពបច្ចេកទេស ការចាត់ចែងស្ថាប័ននិងរចនាសម្ព័ន្ធ និងការផ្លាស់ប្តូរឥរិយាបថ។

ការស្តារព្រៃឡើងវិញ Reforestation

ការដាំដើមឈើនៅលើដីដែលពីមុនធ្លាប់មានព្រៃ ប៉ុន្តែត្រូវបានប្រែក្លាយសម្រាប់គោលបំណងផ្សេងទៀត។

ការស្តារឡើងវិញ Recovery

ការធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងវិញនូវសុខុបត្ថម្ភវត្ថុ ជីវភាព និងលក្ខខណ្ឌរស់នៅរបស់សហគមន៍ដែលទទួលរងផលប៉ះពាល់ពីគ្រោះមហន្តរាយ រួមទាំងកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងកាត់បន្ថយកត្តានានាដែលនាំឱ្យមាន *ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* ។

ការស្រូបទុកកាបូន/ការបង្ខាំងកាបូន Carbon sequestration/Carbon storage

ការស្រូបនិងការបង្ខាំងកាបូនពីបរិយាកាសនៅក្នុង*អាងស្រូបកាបូន* (ដូចជា មហាសមុទ្រ ព្រៃឈើ ឬដី) តាមរយៈដំណើរការរូបសាស្រ្តឬជីវសាស្រ្ត ដូចជា *រស្មីសំយោគ* ។

ជាគោលការណ៍ ការស្រូបទុកកាបូន សំដៅលើការបង្ខាំងទុកកាបូន បើពុំនោះទេវានឹងបញ្ចេញទៅក្នុងបរិយាកាស។ វិធីសាស្រ្តនៃការអភិវឌ្ឍនិងការរកឃើញមានបីសំខាន់ក្នុងស្ថានភាពផ្សេងៗគឺ៖ ទី១ ការបង្ខាំងរយៈពេលខ្លីនៅក្នុងជីវមណ្ឌលដែនដីគោក ជាទីដែលរុក្ខជាតិស្រូបយក*ឧស្ម័នកាបូនិក* ហើយបង្ខាំងទុកក្នុង*ជីវម៉ាស* និងក្នុងដី ទី២ ការបង្ខាំងរយៈពេលវែងនៅក្នុងដី ត្រូវបានរកឃើញតាមរយៈការបូមបញ្ចូល*ឧស្ម័នកាបូនិក* ទៅក្នុងអាងដែលមានស្រាប់ឬខ្លងដីកជ្រៅទៅក្នុងស្រទាប់ដី និងទី៣ ការបង្ខាំងរយៈពេលវែងនៅក្នុងមហាសមុទ្រ ត្រូវបានរកឃើញតាមរយៈការចាក់បញ្ចូលឧស្ម័នកាបូនិកក្នុងជម្រៅរាប់ពាន់ហ្វីត (feet) ឬរាប់រយម៉ែត្រ ហើយត្រូវបានស្រូបដោយទឹក។

ការស្រូបលើស Uptake

ការស្រូបបន្ថែមសារធាតុពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗទៅក្នុង*អាងបង្ខាំង* ។

ការស្រូបយកសារធាតុដែលមានវត្ថមានកាបូន ជាពិសេសឧស្ម័នកាបូនិកភាគច្រើនត្រូវបានគេហៅថា*ការស្រូបទុក(កាបូន)* ។

ការហូរច្រោះ Erosion

ដំណើរការនៃការដាច់ចេញឬការហូរនាំដី ថ្ម និងសមាសធាតុផ្សេងៗទៀតដោយសារធាតុអាកាស សកម្មភាពចរន្តទឹក ការរលាយទឹកកក រលក ខ្យល់ និងទឹកក្រោមដី។

ការហូរច្រោះដី Soil erosion

ដំណើរបាត់បង់ដីស្រទាប់លើដែលជាស្រទាប់មានជីជាតិជាងគេ ដោយសារខ្យល់ ឬទឹកហូរច្រោះ ពិសេស នៅតំបន់ដែលមានចំណោតលើសពី២ដឺក្រេ។

ការអនុវត្តរួមគ្នា Joint Implementation (JI)

សកម្មភាពអនុវត្តគម្រោងរួមគ្នារបស់ប្រទេសឬក្រុមហ៊ុនស្ថិតក្នុង*បណ្ដាប្រទេសឧបសម្ព័ន្ធ១* ដែលជាយន្តការអនុវត្តផ្អែកលើទីផ្សារដែលមានចែងក្នុងមាត្រា៦នៃ*ពិធីសារក្យូតូ* ដើម្បីកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន ឬបង្កើនការស្រូបនិងចែករំលែកបរិមាណនៃការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន។

សកម្មភាពនៃការអនុវត្តរួមគ្នាក៏មានចែងក្នុងមាត្រា៤.២(a) នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ផងដែរ។

កាលវិទ្យា Chronology

ការរៀបចំព្រឹត្តិការណ៍ដែលកើតឡើងតាមលំដាប់នៃកាលបរិច្ឆេទឬពេលវេលា។

កាលាយុសាស្ត្រ Chronosequence

បណ្ដុំតំបន់ព្រៃឈើមានកេតនកណ្ឌស្រដៀងគ្នា ប៉ុន្តែមានអាយុកាលខុសគ្នា។ ដោយសារដំណើរការអេកូឡូស៊ីព្រៃឈើត្រូវចំណាយពេលយូរ(ច្រើនទសវត្សរ៍ឬសតវត្សរ៍)ដើម្បីលូតលាស់ វិធីសាស្ត្រកាលាយុសាស្ត្រត្រូវបានប្រើជា គំរូតាងនិងសិក្សាពីពេលវេលាត្រូវការដើម្បីអភិវឌ្ឍព្រៃឈើ។ ទិន្នន័យទីវាលពីកាលាយុសាស្ត្រអាចត្រូវបានប្រមូល ក្នុងរយៈពេលច្រើនខែ។ ឧទាហរណ៍ កាលាយុសាស្ត្រត្រូវបានប្រើជាញឹកញាប់ដើម្បីសិក្សាពីការផ្លាស់ប្ដូរនៃសារព័នរុក្ខជាតិជំនាន់ក្រោយ។

កិច្ចបាត់បង់និងខូចខាត Loss and damage

កម្មវិធីការងារមួយនៃក្របខណ្ឌបន្សាំទីក្រុងកាន់គុន ដែលត្រូវបានបង្កើតដោយបណ្ដារដ្ឋាភិបាលនៅក្នុង*សន្និសីទបណ្ដាភាគី* លើកទី១៦ នៅទីក្រុងកាន់គុនឆ្នាំ២០១០ ក្នុងគោលបំណងពិចារណាពីវិធីសាស្ត្រនានា ដើម្បីដោះស្រាយការបាត់បង់និងការខូចខាតនៅតាមបណ្ដាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍដែលបណ្ដាលមកពី*ផលប៉ះពាល់* នៃ*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ពិសេស*ភាពងាយរងគ្រោះ* ទៅនឹងផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរនៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

កិច្ចប្រជុំបណ្ដាភាគី(នៃពិធីសារក្យូតូ) Meeting of the Parties (MOP)

អង្គជាន់ខ្ពស់នៃពិធីសារក្យូតូដែលបានចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១៦ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៥ ហើយជាផ្នែកមួយនៃសន្និសីទបណ្ដាភាគីនៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ដែលអនុញ្ញាតឱ្យតែបណ្ដាប្រទេសនៃ*ពិធីសារក្យូតូ* ប៉ុណ្ណោះ ចូលរួមប្រជុំជារៀងរាល់ឆ្នាំដើម្បីពិភាក្សានិងធ្វើសេចក្ដីសម្រេចចិត្ត។

កិច្ចព្រមព្រៀងម៉ារ៉ាកេស Marrakesh Accord

កិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើឡើងនៅក្នុង*សន្និសីទបណ្ដាភាគី* លើកទី៧ ដែលបានកំណត់វិធានជាច្រើនសម្រាប់ប្រតិបត្តិការ*ពិធីសារក្យូតូ* ឱ្យកាន់តែស៊ីជម្រៅ និងបានរៀបរាប់លម្អិតអំពីការបង្កើតប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ការអនុវត្តនិងការពិនិត្យតាមដាន*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ព្រមទាំងការបង្កើតនិងប្រតិបត្តិការមូលនិធិចំនួនបីដើម្បីគាំទ្រកិច្ចប្រឹងប្រែងបន្សាំនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

កិច្ចសហប្រតិបត្តិការត្បូង-ត្បូង South-South Cooperation (SSC)

កិច្ចសហប្រតិបត្តិការដែលប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍធ្វើការរួមគ្នាដើម្បីស្វែងរកដំណោះស្រាយលើបញ្ហាប្រឈមរួមនៃការអភិវឌ្ឍ ហើយដែលជំរុញឱ្យមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការបច្ចេកទេសនិងសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែជិតស្និទ្ធរវាងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍក្នុងការចែករំលែកការអនុវត្តល្អៗ ព្រមទាំងធ្វើឱ្យមានពិពិធភាព បង្កើនជម្រើសនៃការអភិវឌ្ឍ និងផ្សារភ្ជាប់សេដ្ឋកិច្ច។

កូតានៃការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission quota

បរិមាណឬចំណែកនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នសរុបដែលកំណត់ឱ្យប្រទេសឬបណ្ដាក្រុមប្រទេសអាចបញ្ចេញឧស្ម័ននៅក្រោមក្របខណ្ឌនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នសរុបជាអតិបរមា និងទៅតាមការវិភាជធនធានកាតព្វកិច្ច។

កូនយុគទឹកកក Little Ice Age (LIA)

រយៈពេលមួយក្នុងសហស្សវត្សរ៍ទី២នៃគ្រិស្តសករាជ ដែលមានកំណើនយ៉ាងខ្លាំងនិងការរួមតូចមកវិញក្នុងកម្រិតមធ្យមនៃភ្នំទឹកកកនៅចន្លោះពីឆ្នាំ១៤០០ ដល់១៩០០ ទាំងនៅអឌ្ឍគោលខាងជើងនិងអឌ្ឍគោលខាងត្បូង។ ថេរវេលាសម្រាប់ភ្នំទឹកកករីកធំមានភាពខុសគ្នាទៅតាមតំបន់ ដូច្នេះពុំមានការកំណត់ពេលវេលានៃកូនយុគទឹកកកច្បាស់លាស់ឡើយ។

ម៉ូដែលបច្ចុប្បន្នដែលបានមកពីការបង្កើតឡើងវិញនៃសីតុណ្ហភាពមធ្យមនៅអឌ្ឍគោលខាងជើង បង្ហាញថា អំឡុងពេលត្រជាក់បំផុតនៅអឌ្ឍគោលនោះ អាចកើតឡើងរវាងឆ្នាំ១៤៥០ដល់១៨៥០នៃគ្រិស្តសករាជ។

កំណកអាកាស Precipitation

ទម្រង់ផ្សេងៗរបស់ទឹកនៅក្នុងបរិយាកាសជាលក្ខណៈរឹងឬរាវដែលធ្លាក់មកលើផ្ទៃផែនដី ឬភាយចេញពីផែនដី ដូចជា ភ្លៀង ទឹកកកសំឡី ព្រឹល ទឹកសន្សើម អព្ទ ជាដើម។

កម្រិតអាល់កាលី Alkalinity

រង្វាស់ចំណុះរបស់សូលុយស្យុងមួយក្នុងការបន្សាបអាស៊ីត។

ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

អង្គភាពអន្តរជាតិនាំមុខសម្រាប់សិក្សាវាយតម្លៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយកម្មវិធីបរិស្ថានសហប្រជាជាតិ(UNEP) និងអង្គការឧតុនិយមពិភពលោក(WMO) ដើម្បីផ្តល់ឱ្យពិភពលោកនូវទស្សនៈវិទ្យាសាស្រ្តច្បាស់លាស់ស្តីពីបច្ចុប្បន្នភាពចំណេះដឹងអំពី*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* និងផលប៉ះពាល់បរិស្ថាននិងសេដ្ឋកិច្ចសង្គម ដែលអាចកើតមាន។ IPCC គឺជាក្រុមអ្នកវិទ្យាសាស្រ្តមួយ ដែលមានភារកិច្ច ពិនិត្យ និងវាយតម្លៃព័ត៌មានវិទ្យាសាស្រ្ត បច្ចេកទេស និងសេដ្ឋកិច្ចសង្គមថ្មីៗបំផុតពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុសម្រាប់ពិភពលោក។

មហាសន្និបាតសហប្រជាជាតិបានអនុម័តសកម្មភាពរបស់អង្គការឧតុនិយមពិភពលោក(WMO) និងកម្មវិធីបរិស្ថានសហប្រជាជាតិ(UNEP) ក្នុងការបង្កើត IPCC រួមគ្នា។

កំណកអចិន្ត្រៃយ៍ Permafrost

ស្រទាប់ដី(ដីឬថ្ម រួមទាំងទឹកកកនិងសារធាតុសរីរាង្គ) ដែលមានសីតុណ្ហភាពស្មើឬក្រោមសូន្យអង្សាសេ ក្នុងរយៈពេលយ៉ាងហោចណាស់ពីរឆ្នាំជាប់គ្នា។

កំណើនផលផ្ទះកញ្ចក់ Enhanced greenhouse effect

ផលផ្ទះកញ្ចក់ធម្មជាតិដែលកើនឡើងដោយសារកំណើនកំហាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ក្នុងបរិយាកាស ដូចជា ឧស្ម័នកាបូនិកនិងមេតាន ដែលបញ្ចេញដោយសកម្មភាពមនុស្ស។

កំណើនផលផ្ទះកញ្ចក់ទាំងនេះបង្កឱ្យផែនដីកាន់តែឡើងកម្តៅ។

កំណើននីវ៉ូទឹកសមុទ្រ Sea level rise

កំណើនមធ្យមនៃនីវ៉ូមហាសមុទ្រ ដែលអ្នកធ្វើម៉ូដែលអាកាសធាតុភាគច្រើនធ្វើការប៉ាន់តាមបែបអឺស្តាទិកពីការផ្លាស់ប្តូរនីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យមសកលដែលបណ្តាលឱ្យមានការផ្លាស់ប្តូរមាឌមហាសមុទ្រពិភពលោកដោយធៀបកំណើននីវ៉ូទឹកសមុទ្រនៅកន្លែងដែលមានកំណើននីវ៉ូទឹកសមុទ្រពិតទៅនឹងចលនាដីក្នុងតំបន់។

កំលុងពេលទទួលបានឥណទាន Crediting period

កំលុងពេលដែលត្រូវបានផ្ទៀងផ្ទាត់និងចេញលិខិតបញ្ជាក់ជាផ្លូវការអំពីការកាត់បន្ថយឧស្ម័នឬការស្រូបយកឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលពាក់ព័ន្ធក្នុង***គម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត*** ឬសកម្មភាពគម្រោងតាមផ្នែក(CPA)ដែលអាចអនុវត្តបានដើម្បីទទួលបានលិខិតបញ្ជាក់ជាផ្លូវការពីការកាត់បន្ថយឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់ (CERs) ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់រយៈពេលវែង(ICERs) ឬការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់បណ្តោះអាសន្ន (tCERs)។

រយៈពេលដែលបានប្រើប្រាស់ក្នុងកំលុងពេលនៃការទទួលបាន *ឥណទានកាបូន* សម្រាប់សកម្មភាពគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឬសកម្មភាពគម្រោងតាមផ្នែក(CPA) ត្រូវបានកំណត់ដោយអនុលោមតាមវិធាននិងលក្ខខណ្ឌតម្រូវរបស់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ហើយអាចនឹងបន្តទៀតឬមានកាលកំណត់ដោយអនុលោមតាមវិធាន និងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនោះ។

កំលុងពេលប្តេជ្ញាចិត្តអនុវត្ត Commitment period

កំលុងពេលនៃគម្រោងកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ឱ្យបានទៀងទាត់ ដែលក្នុងពេលនោះតម្រូវឱ្យប្រទេសមួយចំនួនកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នក្នុងបរិមាណជាក់លាក់។

កំលុងពេលប្តេជ្ញាចិត្តអនុវត្តដំណាក់កាលទី១នៃ *ពិធីសារក្យូតូ* បានចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ២០០៨ ដល់ចុងឆ្នាំ២០១២។

ការប្តេជ្ញាចិត្តថ្មីរបស់ *បណ្តាប្រទេសភាគីក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១* នៃ *ពិធីសារក្យូតូ* បានឯកភាពលើការប្តេជ្ញាចិត្តដំណាក់កាលទីពីរ ចាប់ពីថ្ងៃទី១ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៣ ដល់ថ្ងៃទី៣១ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០២០។

ក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបួ Chlorofluorocarbons (CFCs)

ប្រភេទ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ស្ថិតក្រោម *ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់* ឆ្នាំ១៩៨៧ ហើយត្រូវបានប្រើប្រាស់សម្រាប់ទូរទឹកកក ម៉ាស៊ីនត្រជាក់ សម្ភារៈវេចខ្ចប់ អ៊ីសូឡង់សារធាតុរំលាយ ឬសារធាតុបាញ់អាអេរ៉ូសូល។

ដោយសារឧស្ម័នក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបួមិនអាចត្រូវបានបំផ្លាញនៅក្នុងបរិយាកាសទាប វាបានសោត់ចូលបរិយាកាសខ្ពស់បំបែក *ស្រទាប់អូសូន* ក្នុងលក្ខខណ្ឌសមស្រប។ ឧស្ម័នទាំងនេះកំពុងត្រូវបានជំនួសដោយសមាសធាតុផ្សេងទៀត រួមមានពពួក *អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបួ* និង *អ៊ីដ្រូភ្លុយអូរ៉ូកាបួ* ដែលជាប្រភេទឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ស្ថិតក្រោម *ពិធីសារក្យូតូ* ដែលត្រូវបានអនុម័តនៅឆ្នាំ១៩៩៧និងបានចូលជាធរមាននៅឆ្នាំ២០០៥។

ក្លាត្រាត(មេតាន) Clathrate (methane)

ល្បាយឧស្ម័នមេតាននិងទឹកកកដែលមានសភាពខាប់និងកកតាមផ្នែក ដែលច្រើនឃើញមាននៅក្នុងកម្អេចកំណ។

ខ

ខ្យល់ក្តៅ Hot air

ការព្រួយបារម្ភចំពោះរដ្ឋាភិបាលមួយចំនួនដែលនឹងអាចសម្រេចបានតាមគោលដៅនៃការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នរបស់ប្រទេសខ្លួននៅក្រោម*ពិធីសារក្យូតូ* តាមរយៈកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងតែបន្តិចបន្តួច ហើយបន្ទាប់មកធ្វើឱ្យជន់លិចទីផ្សារ*ឥណទានកាបូន* ដែលសកម្មភាពទាំងនេះអាចបណ្តាលឱ្យប្រទេសផ្សេងទៀតបាក់ទឹកចិត្តក្នុងការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នក្នុងប្រទេសរបស់ពួកគេ។

ខ្យល់មូសុង Monsoon

ខ្យល់រដូវនៅតំបន់រយៈទទឹងត្រូពិក មានរបបទៀងទាត់ ហើយបក់ពីសមុទ្រមកទ្វីបនៅរដូវវស្សា ដោយនាំមកជាមួយនូវភ្លៀងយ៉ាងច្រើន និងបក់ពីទ្វីបទៅសមុទ្រនៅរដូវប្រាំង ដែលជាខ្យល់ស្ងួតត្រជាក់។

ខ្សែកោងអន្តរកាលព្រៃឈើ Forest transition curve

ការផ្លាស់ប្តូរគម្របព្រៃឈើក្នុងរយៈពេលជាក់លាក់មួយ ដោយតម្លៃនៃការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដីដែលមានលក្ខណៈប្រកួតប្រជែងនៅក្នុងតំបន់ ដែលជាទូទៅអាចបណ្តាលឱ្យមានការថយចុះយ៉ាងឆាប់រហ័សនៃផ្ទៃព្រៃក្នុងកំលុងពេលដំបូងនៃឧស្សាហូបនីយកម្មនិងការអភិវឌ្ឍ ហើយបន្ទាប់មកគម្របព្រៃឈើកើនឡើងយឺតៗតិចជាងកម្រិតដើម។

ខ្សែគោល/យោង Baseline/reference

ស្ថានភាពមួយដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់សម្រាប់វាស់វែងការផ្លាស់ប្តូរ។

រយៈពេលគោលបានពីការគណនារយៈពេលពាក់ព័ន្ធនៃភាពមិនប្រក្រតី។

កំហាប់គោលរបស់ឧស្ម័នកម្រមួយ ត្រូវបានវាស់វែងនៅទីកន្លែងដែលមិនទទួលរងឥទ្ធិពលពីការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយសកម្មភាពមនុស្សក្នុងតំបន់នោះ។

ខ្សែគោលស្តង់ដា Standardized baseline

គោលស្តង់ដាមួយដែលបានបង្កើតដោយភាគីមួយឬភាគីមួយក្រុមនៅថ្នាក់ជាតិ ថ្នាក់ក្រោមជាតិ ឬក្រុមនៃបណ្តាប្រទេសនានា ជាជាងបង្កើតដោយគម្រោងមួយ ដើម្បីជួយសម្រួលដល់ការគណនាបរិមាណ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលបានកាត់បន្ថយនិងបរិមាណស្រូបដោយ*អាងស្រូបកាបូន* និង/ឬសម្រួលដល់ការកំណត់*ផលបន្ថែម* សម្រាប់សកម្មភាពគម្រោង*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឬសកម្មភាពគម្រោងតាមកម្មវិធីក្នុងការធានាគុណភាពបរិស្ថាន។

ខ្សែដីឬតំបន់ដី Grounding line/zone

កន្លែងជួបគ្នារវាង*ផែនទឹកកក* ឬ*ស្រទាប់ទឹកកក* និង*ផ្ទាំងទឹកកក* ដែលជាកន្លែងទឹកកកចាប់ផ្តើមអណ្តែត។

ខ្សែចង្វាក់តម្លៃអាហារ Food value chain

ភាពពេញលេញនៃចង្វាក់ផលិតកម្មរបស់កសិដ្ឋាននិងក្រុមហ៊ុន ហើយនឹងសកម្មភាពនានាដែលមានគុណតម្លៃបន្ថែមក្នុងការកែច្នៃវត្ថុធាតុដើមកសិកម្មឱ្យទៅជាផលិតផលស្បៀង លក់ចេញទៅឱ្យអ្នកប្រើប្រាស់ និងបញ្ចេញជាសំណល់បន្ទាប់ពីប្រើប្រាស់រួច។

ខ្សែលំនឹង Equilibrium line

ព្រំប្រទល់មធ្យមនៃទីតាំងក្នុងពេលវេលាណាមួយ ដែលជាទូទៅត្រូវបានគេជ្រើសជាតំបន់មានផ្ទាំងគំនរទឹកកកទាបបំផុតនៅចុងរដូវក្តៅនៅតំបន់មានផែនទឹកកក រវាងតំបន់មានការបាត់បង់ផ្ទាំងគំនរទឹកកកពិតប្រចាំឆ្នាំ(តំបន់រលាយ) និងតំបន់មានកំណើនផ្ទាំងគំនរទឹកកកពិតប្រចាំឆ្នាំ(កន្លែងកើនម៉ាស)។

គេហៅរយៈកម្ពស់នៃព្រំប្រទល់នេះថា រយៈកម្ពស់ខ្សែលំនឹង។

គ

គណនេយ្យកាបូន Carbon accounting

ការតាមដានភាពប្រែប្រួលនៃបរិមាណកាបូន ក្នុង*អាងបង្ខាំង* ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងប្រភពបញ្ចេញឧស្ម័ននានា ភាគច្រើនចេញពីសកម្មភាពមនុស្ស និងតាមដាន *អាងស្រូប* ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់។

គណនេយ្យបៃតង Green accounting

គណនេយ្យមួយប្រភេទដែលមានគោលបំណងបញ្ច្រាបវិធានការសុខុមាលភាពសង្គមឱ្យទូលំទូលាយទៅក្នុងការសិក្សាម៉ាក្រូសេដ្ឋកិច្ច ដោយផ្តោតលើគោលនយោបាយសង្គម បរិស្ថាន និងអភិវឌ្ឍន៍។

គណនេយ្យបៃតងរួមបញ្ចូលទាំងការវាយតម្លៃគិតជារូបិយវត្ថុក្នុងបំណងគណនា "ផលិតផលជាតិបៃតង" ដោយដកផលខូចខាតសេដ្ឋកិច្ចដោយសារជាតុបំពុលចេញពីផលិតផលជាតិ និងប្រព័ន្ធគណនេយ្យដែលបញ្ចូលទំហំនៃការបំពុល ការបំផ្លាញ និងទិន្នន័យផ្សេងៗទៀត តាមបែបមិនមែនរូបិយវត្ថុ។

គម្របព្រៃស្រទាប់លើ Canopy cover

ភាគរយនៃចន្លោះពីផ្ទៃដីទៅចុងឈើដែលគ្របដណ្តប់ដោយចំណោលខ្សែកែងឈរនៃបរិវេណស្រទាប់លើបង្អស់ដែលរុក្ខជាតិបែកមែក ធាង ស្លឹក សាខា តាមធម្មជាតិ។

គម្លាតសីតុណ្ហភាពពេលថ្ងៃ Diurnal temperature range

ភាពខុសគ្នារវាងសីតុណ្ហភាពអតិបរមានិងអប្បបរមានៅពេលថ្ងៃ។

គោលការណ៍ប្រុងប្រយ័ត្នជាមុន Precautionary principle

វិធានការប្រុងប្រយ័ត្នជាមុនដើម្បីប្រមើលមើល ទប់ស្កាត់ ឬបង្រួមមូលហេតុនៃ *ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* និងកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងររបស់វា ដូចមានចែងក្នុងមាត្រា៣នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

នៅប្រទេសដែលមានការគំរាមកំហែងខ្លាំង ឬមានការបំផ្លិចបំផ្លាញមិនអាចស្រោចស្រង់បាន ប្រទេសនោះមិនត្រូវប្រើប្រាស់កង្វះខាតភាពប្រាកដប្រជាផ្នែកវិទ្យាសាស្ត្រ ដើម្បីជាមូលហេតុក្នុងការពន្យារពេលចាត់វិធានការឡើយ ប៉ុន្តែត្រូវពិចារណាថាគោលនយោបាយនិងវិធានការដោះស្រាយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ គួរតែមានប្រសិទ្ធភាពចំណាយដោយប្រើថ្លៃចំណាយទាបបំផុតដើម្បីធានានូវអត្ថប្រយោជន៍ជាសកល។

គោលគំនិតគម្រោង Project Idea Note (PIN)

ការពិពណ៌នាខ្លីអំពីគម្រោង(ប្រមាណ៦ទំព័រ) ដែលផ្តល់ព័ត៌មានជាមូលដ្ឋានអំពីគម្រោង ដូចជា ប្រភេទ ទំហំ ទីតាំងគម្រោង និងការប៉ាន់ប្រមាណបរិមាណកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ធៀបនឹងចំហាក*តាមទម្លាប់ធម្មតា* ។

គោលនយោបាយសោកស្តាយតិចតួច Low regrets policy

គោលនយោបាយដែលអាចបង្កើតអត្ថប្រយោជន៍សង្គម និង/ឬសេដ្ឋកិច្ចពិតនៅក្រោមលក្ខខណ្ឌអាកាសធាតុបច្ចុប្បន្ន និងរបាយចំហាកនៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនាពេលអនាគត។

គ្រោះមហន្តរាយ Disaster

ការផ្លាស់ប្តូរធ្ងន់ធ្ងរនៃដំណើរការជាធម្មតារបស់សហគមន៍ឬសង្គមមួយដោយសារទទួលរងព្រឹត្តិការណ៍រូបវន្តប្រកបដោយគ្រោះថ្នាក់ ដែលមានអន្តរកម្មជាមួយលក្ខខណ្ឌសង្គមដែលងាយរងគ្រោះ ហើយនាំទៅរកឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានដ៏ធំធេងមកលើមនុស្ស សម្ភារៈ សេដ្ឋកិច្ច ឬបរិស្ថាន ដែលកត្តាទាំងនេះតម្រូវឱ្យមានវិធានការឆ្លើយតបជាបន្ទាន់ ដើម្បីបំពេញតម្រូវការសំខាន់ៗរបស់មនុស្ស ហើយទាមទារឱ្យមានការគាំទ្របន្ថែមពីខាងក្រៅដើម្បីស្តារស្ថានភាពនេះឡើងវិញ។

ច

ចរន្តទឹកកក Ice stream

លំហូរខ្លាំងនៃទឹកកក ដែលជាផ្នែកនៃ*ស្រទាប់ទឹកកក* មួយ ដែលភាគច្រើនដាច់ចេញពីទឹកកកដែលនៅជុំវិញដោយសារស្នាមប្រេះយ៉ាងជ្រៅ។

ចរន្តទូទៅ General circulation

ចលនាទ្រង់ទ្រាយធំរបស់*បរិយាកាស* និងមហាសមុទ្រ ដែលជាផលវិបាកនៃកំណើនកម្ដៅខុសៗគ្នាមកលើផែនដីដែលវិល ហើយបណ្ដាលឱ្យមានឡើងវិញនូវតុល្យភាពថាមពលនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* តាមរយៈការបញ្ជូនកម្ដៅនិងកម្លាំងជំរុញ។

ចរន្តទៅមកពហុទសវត្សរ៍អាត្លង់ទិក Atlantic Multi-decadal Oscillation (AMO)

ការផ្លាស់ប្ដូរជាច្រើនទសវត្សរ៍(៦៥ដល់៧៥ឆ្នាំ) ក្នុងមហាសមុទ្រអាត្លង់ទិកខាងជើង ដែលសីតុណ្ហភាពផ្ទៃសមុទ្រមានដំណាក់កាលក្ដៅចន្លោះឆ្នាំ១៨៦០-១៨៨០និង១៩៣០-១៩៦០ហើយក្នុងដំណាក់កាលត្រជាក់ចន្លោះឆ្នាំ១៩០៥-១៩៥២ និង ១៩៧០-១៩៩០ ដែលការប្រែប្រួលនេះក្នុងកម្រិតឡើងចុះនៅក្នុងរង្វង់០,៤អង្សាសេ។

ចលនាទាំងផ្ទាំង Mass movement

បាតុភូតផ្សេងៗគ្នានៃដំណើរការរំកិលទ្រង់ទ្រាយធំ រួមមាន*រំកិលដី* រអិលព្រីលការធ្លាក់ផ្ទាំងថ្ម ឬលំហូរកម្ទេចកម្ទី។

ចុណ្ណភាគ Fine particle

សមាសធាតុតូចៗអណ្តែតនៅក្នុង *បរិយាកាស* ហើយមានទំហំតូចជាង២,៥ មីក្រូម៉ែត្រ(μm)ដែលតាងដោយ $PM_{2.5}$។

ចំណុចខ្មៅនៃព្រះអាទិត្យ Sunspots

ផ្ទៃងងឹតតូចៗនៅលើផ្ទៃព្រះអាទិត្យដែលមានដែនម៉ាញេទិកខ្លាំង អាចកាត់បន្ថយ *បន្ទេរកម្តៅតាមខ្សែឈរ* ជាហេតុធ្វើឱ្យសីតុណ្ហភាពថយចុះប្រមាណ ១ ៥០០កែលវិន(ស្មើនឹង១ ២២៦,៨៥អង្សាសេ) ធៀបនឹងតំបន់ដែលនៅជុំវិញ។

ចំនួនចំណុចខ្មៅនៃព្រះអាទិត្យមានការកើនឡើងច្រើនក្នុងអំឡុងពេលមាន *សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ* ខ្លាំង ហើយប្រែប្រួលទៅតាមវដ្តពន្លឺព្រះអាទិត្យ។

ចំណុចភ្លឺ Faculae

បំណែកភ្លឺនៅលើព្រះអាទិត្យ។

កន្លែងដែលគ្របដណ្តប់ដោយចំណុចភ្លឺនេះ មានទំហំកាន់តែធំនៅពេលមាន *សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ* កាន់តែខ្លាំង។

ចំណុចរបត់ Tipping point

ចំណុចសន្ទតមួយដែលតំណាងឱ្យរបត់នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុក្នុងកម្រិតសកលឬកម្រិតតំបន់ពីកម្រិតស្ថិរភាពមួយទៅកម្រិតស្ថិរភាពមួយផ្សេងទៀត។

ព្រឹត្តិការណ៍ចំណុចរបត់អាចមិនវិលត្រឡប់មកស្ថានភាពដើមវិញបានទេ។

ចំហាក Scenario

សេចក្តីអធិប្បាយដ៏សាមញ្ញនិងដែលគួរឱ្យជឿជាក់បាន ថាតើ នាពេលអនាគតប្រហែលវាអាចនឹងកើតឡើងយ៉ាងដូចម្តេច ដោយផ្អែកលើភាពប្រទាក់គ្នានិងសង្គតិភាពផ្ទៃក្នុងនៃការសន្មតពីកម្លាំងជំរុញនិងទំនាក់ទំនងសំខាន់ៗ។

ចំហាក(Scenario)អាចកើតចេញពីការព្យាករ ប៉ុន្តែជាញឹកញាប់ច្រើនតែផ្អែកលើព័ត៌មានបន្ថែមពីប្រភពដទៃទៀត ហើយជួនកាលរួមផ្សំនឹងការពណ៌នាសាច់រឿង។

ចំហាកកម្លាំងរំភាយរស្មី Radiative forcing scenario

ការឱ្យសញ្ញាដែលគួរឱ្យជឿជាក់នៃការកើតមាននាពេលអនាគតនៃកម្លាំងរំភាយរស្មីដែលពាក់ព័ន្ធ ដូចក្នុងករណីមានការប្រែប្រួលសមាសភាពនៅក្នុងបរិយាកាស ឬការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី ឬកត្តាខាងក្រៅ ដូចជា ភាពខុសគ្នានៃ *សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ* ។ ចំហាកកម្លាំងរំភាយរស្មីអាចយកទៅប្រើប្រាស់ជាធាតុចូលសម្រាប់ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* សាមញ្ញដើម្បីគណនា *ការព្យាករអាកាសធាតុ* ។

ចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission scenario

ការឱ្យសញ្ញាដែលគួរឱ្យទុកចិត្តបានមួយនៃការកើតមានឡើងនូវការបញ្ចេញសារធាតុនានា នាពេលអនាគត ដែលអាចមានសកម្មភាពចំណាំងរស្មីដូចជា *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ អាអេរ៉ូសូល* ដោយផ្អែកលើភាពប្រទាក់គ្នានិងសង្គតិភាពផ្ទៃក្នុងនៃការសន្មតពីកម្លាំងជំរុញដូចជា ប្រជាសាស្ត្រនិងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចសង្គម ការផ្លាស់ប្តូរបច្ចេកវិទ្យា និងទំនាក់ទំនងគន្លឹះរបស់វា។ ចំហាកកំហាប់ដែលបានមកពីចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័ន ត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាធាតុចូលសម្រាប់ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* ដើម្បី *ព្យាករអាកាសធាតុ* ។

នៅក្នុងរបាយការណ៍ *ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ឆ្នាំ១៩៩២ សំណុំចំហាកការបញ្ចេញឧស្ម័នមួយត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ព្យាករណ៍អាកាសធាតុនៅក្នុង IPCC ឆ្នាំ១៩៩៦។ ចំហាកការបញ្ចេញទាំងនេះ ត្រូវបានចាត់ទុកជាចំហាក IS92។ នៅក្នុងរបាយការណ៍ពិសេសរបស់ IPCC ស្តីពីចំហាកការបញ្ចេញ ចំហាកការបញ្ចេញថ្មីៗដែលហៅថាចំហាក SRESS ត្រូវបានបោះពុម្ពផ្សាយ ក្នុងនោះចំហាកខ្លះត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ព្យាករណ៍ មានបង្ហាញនៅក្នុងជំពូកទី៩ដល់១១នៃរបាយការណ៍ IPCC ឆ្នាំ២០០១ និងជំពូកទី១០និង១១នៃរបាយការណ៍នេះ។

ចំហាយទឹក Water vapor

ទឹកនៅក្នុង *បរិយាកាស* ក្នុងសណ្ឋានជាឧស្ម័ន និងជាប្រភេទ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* មួយសំបូរជាងគេ ហើយដែលជាផ្នែកសំខាន់មួយនៃផលផ្ទះកញ្ចក់ធម្មជាតិ។

ទោះបីជាមនុស្សមិនមែនជាអ្នកបង្កើនកំហាប់ចំហាយទឹកតាមរយៈការបញ្ចេញផ្ទាល់ក៏ដោយ ក៏ប៉ុន្តែចំហាយទឹក រួមចំណែកក្នុងការបង្កើន *ផលផ្ទះកញ្ចក់* ដោយសារឥទ្ធិពលកម្តៅឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នាំឱ្យផលតបចំហាយទឹកវិជ្ជមាន។ បន្ថែមពីលើតួនាទីជាឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ធម្មជាតិ ចំហាយទឹកក៏មានឥទ្ធិពលមកលើសីតុណ្ហភាពផែនដីផងដែរ ពីព្រោះចំហាយទឹកច្រើនលើសលប់ក្នុងបរិយាកាស បង្កទៅជាពពក បង្កើតបានជាទឹកកក តំណក់ទឹក និងទឹកភ្លៀង។

ជ

ជញ្ជាំងសមុទ្រ Seawall

សំណង់ការពារទឹកសមុទ្រដែលសាងឡើងដោយមនុស្សនៅតាមតំបន់ឆ្នេរសមុទ្រ ដើម្បីការពារសំណឹកដែលបណ្ដាលមកពីរលក។

ជម្រាបទឹក Infiltration

ដំណើរការដែលទឹកលើផ្ទៃដីជ្រាបចូលទៅក្នុងដី។

ជម្រាលទឹកភ្លៀង Watershed

ផ្ទៃដីទាំងអស់ដែលទទួលទឹកភ្លៀង រួមបញ្ចូលទាំងបណ្ដាញផ្លូវទឹកទាំងមូលដែលហូរចាក់ទៅក្នុងទន្លេ ស្ទឹង ឬបឹងណាមួយ។

ជម្រាលទឹកភ្លៀងរបស់ទន្លេនីមួយៗ ចែកដាច់ពីជម្រាលទឹកភ្លៀងរបស់ទន្លេដែលនៅជិតខាងដោយខ្សែចែកទឹក។

ជម្រើសមិនសោកស្ដាយ No regret options

ការសម្រេចចិត្តជ្រើសរើសយកវិធីសាស្ត្រឬវិធានការដែលមានសុពលភាពទោះជា*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* នឹងកើតឡើងដូចការរំពឹងទុក ឬក៏មិនកើតឡើងក៏ដោយ។

ជាទូទៅ ខ្លឹមសារនេះមានគោលបំណងបង្កើនភាពធន់របស់ប្រជាជនជនបទនិងកាត់បន្ថយ*ភាពងាយរងគ្រោះ*របស់ប្រជាជន ចំពោះហានិភ័យទាក់ទងនឹងទឹក។

ជម្រើសសោកស្ដាយខ្លាំង High regret options

ការសម្រេចចិត្តជ្រើសរើសយកវិធីសាស្ត្រឬវិធានការដែលមានសុពលភាពសម្រាប់អាកាសធាតុនាពេលអនាគតប៉ុន្តែមិនចាំបាច់សម្រាប់ស្ថានភាពអាកាសធាតុបច្ចុប្បន្ន។

វាអាចតំណាងឱ្យថ្លៃដើម និងផ្តល់ផលអវិជ្ជមានសម្រាប់ស្ថានភាពអាកាសធាតុបច្ចុប្បន្ន ដែលទាមទារឱ្យមានការគិតពិចារណាវិភាគហានិភ័យយ៉ាងហ្មត់ចត់។

ជលវិទ្យា Hydrology

វិទ្យាសាស្ត្រដែលសិក្សាអំពីទឹករបស់ផែនដី(ទឹកសាបនិងទឹកប្រៃ) រួមបញ្ចូលទាំងវដ្តទឹកលក្ខណៈរូបនិងលក្ខណៈគីមីរបស់ទឹក ទំនាក់ទំនងជាមួយនឹងធនធានទឹក បរិយាកាស រំហួត កំណកអាកាស លំហូរទឹក និងទឹកក្រោមដី។

ជលោតុវិទ្យា/ជលឧតុវិទ្យា Hydrometeorology

ផ្នែកមួយនៃឧតុនិយមនិងជលសាស្ត្រ ដែលសិក្សាអំពីបន្ទេរទឹកនិងថាមពលរវាងផ្ទៃដីនិងបរិយាកាសសម្ពាធទាប។

ជីវថាមពល Bioenergy

ថាមពលដែលបំលែងចេញពីទម្រង់ណាមួយនៃ *ជីវម៉ាស* ដូចជា សារពាង្គកាយរស់ថ្មីៗឬសំណល់កកើតពីដំណើរការមេតាបូលីស។

ជីវមណ្ឌល Biosphere

ផ្នែកមួយនៃប្រព័ន្ធផែនដីដែលផ្សំដោយ *ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី* នានា និងសារពាង្គកាយរស់ទាំងអស់ដែលមាននៅក្នុង *បរិយាកាស* នៅលើដី(ជីវមណ្ឌលដីគោក) ឬក្នុងសមុទ្រ(ជីវមណ្ឌលសមុទ្រ) រួមមានសារធាតុសរីរាង្គងាប់ ដូចជា សំរាម កាកសំណល់បន្ទុះភ្នំភ្លើង សារធាតុសរីរាង្គក្នុងដី និងកម្ទេចកម្ទីក្នុងសមុទ្រ។

ជីវធ្យូង Biochar

អង្គធាតុរឹងដែលទទួលបានពីការដុត *ជីវម៉ាស* ឱ្យទៅជាធ្យូង ដែលអាចបន្ថែមទៅក្នុងដី ដើម្បីបង្កើនមុខងាររបស់ដីនិងកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នពី *ជីវម៉ាស* បើពុំនោះទេ *ជីវម៉ាស* នោះអាចពុកផុយតាមធម្មជាតិបង្កទៅជា *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់*។ ជីវធ្យូងក៏អាចស្រូបយកកាបូនខ្ពស់ផងដែរ។

ជីវម៉ាស Biomass

បរិមាណសរុបរបស់សារពាង្គកាយរស់នៅទីកន្លែងណាមួយឬក្នុងបរិមាណណាមួយ។

បំណែករុក្ខជាតិដែលងាប់អាចចាត់ទុកជាជីវម៉ាសគ្មានជីវិត។

ជីវម៉ាសក្រោមដីនៃរុក្ខជាតិ Belowground biomass

ជីវម៉ាសរស់ទាំងអស់នៃឫសរុក្ខជាតិរស់ ដែលពេលខ្លះមិនរាប់បញ្ចូលឫសល្អិតៗដែលមានអង្កត់ផ្ចិតតូចជាង២មិល្លីម៉ែត្រឡើយ ព្រោះតាមការពិសោធ ឫសល្អិតៗទាំងនោះភាគច្រើនមិនអាចញែកចេញពីដីសរីរាង្គឬកម្ទេចឈើឡើយ។

ជីវសហគមន៍ Biome

ផ្នែកចម្បងនិងប្លែកពីគេនៃ*ជីវមណ្ឌល*ដែលជាទូទៅ ផ្សំដោយ*ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី*មួយចំនួនដូចជា ព្រៃឈើ ទន្លេ ស្រះ វាលភក់ នៅក្នុងរង្វង់នៃតំបន់ណាមួយដែលមានអាកាសធាតុប្រហាក់ប្រហែល។

លក្ខណៈជីវសហគមន៍ ស្ដែងឡើងតាមរយៈសហគមន៍សត្វនិងរុក្ខជាតិដែលមានលក្ខណៈដាច់ដោយឡែកមួយបែប។

ជីវឥន្ធនៈ Biofuel

ឥន្ធនៈរាវផលិតចេញពីសារធាតុសរីរាង្គឬប្រេងរុក្ខជាតិដែលអាចដុតឆេះបាន។

ឧទាហរណ៍ : ជីវឥន្ធនៈមានដូចជា អាល់កុល(ជីវអេតាណុល) ជ័រខ្មៅម្យ៉ាងបានពីដំណើរការផលិតក្រដាស ប្រេង សណ្ដែកសៀង... ។

ជីវឧស្ម័ន Biogas

ល្បាយ *ឧស្ម័នមេតាន ឧស្ម័នកាបូនិក* និង *ឧស្ម័នកម្រ* ផ្សេងៗទៀត ដែលបានមកពីការបំបែកសារធាតុសរីរាង្គ ដូចជា លាមកសត្វ សំណល់កសិកម្ម ជាដើម ដោយគ្មានវត្តមានអុកស៊ីសែន។

ជីវៈចម្រុះ Biodiversity

នានាភាពនៃសារពាង្គកាយរស់នៅលើដី ក្នុងទឹក និងក្នុង*ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី*ផ្សេងៗទៀត ដែលរួមមាននានាភាពសេនេទិច នានាភាពប្រភេទ និងនានាភាព*ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី*។

ជំងឺឆ្លងតាមចំណីអាហារ Food born disease

ជំងឺដែលបង្កឡើងតាមរយៈការបរិភោគចំណីអាហារឬទឹក ដែលមានភ្នាក់ងារបង្កជំងឺ។

ជំងឺឆ្លងតាមទឹក Water-borne disease

ជំងឺដែលកើតឡើងដោយសារទឹកមានភ្នាក់ងារបង្កជំងឺ តាមរយៈការងូត ការលាងសម្អាត ការបរិភោគ ការរៀបចំម្ហូបអាហារនិងការបរិភោគម្ហូបអាហារនោះ។

ជំងឺឆ្លងតាមភ្នាក់ងារចម្លង Vector-borne disease

ជំងឺឆ្លង(ជំងឺគ្រុនចាញ់ គ្រុនឈាម...)ពីសារពាង្គកាយមួយទៅសារពាង្គកាយមួយទៀតតាមរយៈភ្នាក់ងារចម្លងដូចជា មូស ចៃ ជាដើម។

ជំនន់គំហុក Flash flood

ទឹកជំនន់ដែលកើនឡើងយ៉ាងឆាប់រហ័ស ដោយគ្មានឬមានតិចតួចនូវសញ្ញាឱ្យដឹងជាមុន ដែលជាធម្មតា ជាលទ្ធផលនៃភ្លៀងធ្លាក់ខ្លាំងនៅតំបន់តូចមួយ ឬបណ្តាលមកពីការកកស្ទះទឹកកក ការបាក់ទំនប់ និងស្ថានភាពភូមិសាស្ត្រ។

ដ

ដានកាបូន Carbon footprint

បរិមាណសរុបនៃ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលបញ្ចេញទៅក្នុង *បរិយាកាស* ជារៀងរាល់ឆ្នាំដោយមនុស្សម្នាក់ គ្រួសារមួយ អគារមួយ ស្ថាប័នមួយ ឬក្រុមហ៊ុនមួយ។

ដានកាបូនរបស់មនុស្សម្នាក់ៗមានជាអាទិ៍ ការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីប្រេងឥន្ធនៈប្រើប្រាស់ផ្ទាល់ដោយបុគ្គលម្នាក់ៗ ដូចជា តាមរយៈការប្រើប្រាស់ឧបករណ៍អគ្គិសនីក្នុងផ្ទះ ឬយានយន្ត។ បរិមាណនេះរួមបញ្ចូលផងដែរនូវឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីការផលិតទំនិញ ឬសេវាកម្មដែលបុគ្គលនោះប្រើប្រាស់ ស្ថានីយផលិតថាមពលអគ្គិសនី រោងចក្រផលិតផលនានា និងទីលានចាក់សំរាម។

ដានព្យុះ Storm tracks

- ដានព្យុះស៊ីក្លូននីមួយៗក្នុងប្រព័ន្ធធាតុអាកាស។

- តំបន់ដែលមានដានព្យុះធំៗនៅក្រៅតំបន់ត្រូពិកដោយសារប្រព័ន្ធសម្ពាធទាប(ព្យុះស៊ីក្លូន) និងប្រព័ន្ធសម្ពាធខ្ពស់(ព្យុះអង់ទីស៊ីក្លូន) កើតឡើងញឹកញាប់។

ដោយសកម្មភាពមនុស្ស Anthropogenic

ដែលបណ្តាលមកពីមនុស្សឬដែលកើតឡើងដោយសារសកម្មភាពរបស់មនុស្ស។

ដំណកស្ពាន់ធ័រពីផ្សែង Flue gas desulphurization

បច្ចេកវិទ្យាមួយដែលប្រើប្រាស់អង្គធាតុស្រូប ដូចជា កំបោរ ថ្មកំបោរ ដើម្បីដកស្ពាន់ធ័រឌីអុកស៊ីតចេញពីឧស្ម័ន ដែលបង្កដោយចំហេះ*ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល*។

ដំណើរការដកស្ពាន់ធ័រឌីអុកស៊ីតពីផ្សែង គឺជាបច្ចេកទេសទំនើបប្រើប្រាស់សម្រាប់ដកស្ពាន់ធ័រឌីអុកស៊ីតពីប្រភពបញ្ចេញចម្បងៗ ដូចជា រោងចក្រផលិតថាមពល ដែលប្រើចំហេះ*ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល*។

ដំណើរកម្ដៅរួស Sensible heat flux

ដំណើរកម្ដៅភាយចេញពីផ្ទៃផែនដីទៅក្នុងបរិយាកាស ដោយមិនពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលសភាពទឹក ហើយជាសមាសភាគនៃថាមពលសរុបលើផ្ទៃដី។

ដំណើរកម្ដៅឡាតង់ Latent heat flux

ដំណើរកម្ដៅភាយចេញពីផ្ទៃផែនដីទៅក្នុង*បរិយាកាស* ដោយពាក់ព័ន្ធនឹង*រំហួត* ឬកំណក*ចំហាយទឹក* នៅលើផ្ទៃដី ដែលជាសមាសភាគមួយនៃថាមពលសរុបលើផ្ទៃផែនដី។

ដំណើរខ្យល់ចេញចូល Ventilation

ការផ្លាស់ប្ដូរសំណុំលក្ខណៈនៃមហាសមុទ្រជាមួយនឹងស្រទាប់ផ្ទៃបរិយាកាស ដែលកំហាប់នៃការផ្លាស់ប្ដូរនេះ ឈានទៅរកស្ថានភាពក្បែរលំនឹងបរិយាកាស ហើយសំណុំលក្ខណៈនេះនឹងចូលក្នុងមហាសមុទ្រវិញ។

ដំណើររំភាយចំហាយទឹកពីរុក្ខជាតិ Transpiration

ដំណើររំហួតចំហាយទឹកដែលភាយចេញពីផ្ទៃលើនៃស្លឹករុក្ខជាតិ តាមរយៈស្តូម៉ាតា(រន្ធធម្មជាតិតូចៗនៃស្លឹក ឬទងរុក្ខជាតិ)។

ដ្យាតូម Diatoms

សារាយឯកកោសិកាមួយប្រភេទរស់នៅក្នុងផ្ទៃទឹកបឹង ទន្លេ និងមហាសមុទ្រ ហើយមានសំបកក្រៅរឹង ដែលរបាយរបស់វាទាក់ទងទៅនឹងសីតុណ្ហភាពផ្ទៃសមុទ្រពីអតីតកាល។

ឱ

ឱអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត (N_2O) Nitrous oxide (N_2O)

ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយប្រភេទក្នុងចំណោម ***ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់*** ទាំង៦ ដែលត្រូវកាត់បន្ថយក្រោម ***ពិធីសារក្យូតូ*** ដែលមានប្រភពសំខាន់ពីសកម្មភាពមនុស្ស គឺពីវិស័យកសិកម្ម (ការគ្រប់គ្រងដីនិងលាមកសត្វ)ការធ្វើប្រព្រឹត្តិកម្មសំណល់ រាវ ចំហេះឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល និងដំណើរការឧស្សាហកម្មគីមី។

ឱអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត(N_2O)ក៏ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយធម្មជាតិពីប្រភពជីវសាស្ត្រជាច្រើនផ្សេងទៀតនៅក្នុងដីនិងទឹក ជាពិសេស សកម្មភាពមីក្រូជីវសាស្ត្រនៅព្រៃត្រូពិកសើម។

ត

តម្លៃបង្វិលមកវិញ Return value

តួលេខខ្ពស់បំផុតឬទាបបំផុតនៃអថេរណាមួយដែលកើតឡើងជាមធ្យមចំនួនមួយលើកក្នុងរយៈពេលកំណត់មួយ (ឧទាហរណ៍ : ក្នុងរយៈពេល១០ឆ្នាំ)។

តុល្យភាពថាមពល Energy balance

ផលដករវាងថាមពលចូលសរុបនិងថាមពលចេញសរុបនៅក្នុង*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ*។ ប្រសិនបើតុល្យភាពនេះវិជ្ជមានកម្តៅនឹងកើនឡើង។ ប្រសិនបើតុល្យភាពនេះអវិជ្ជមាននឹងមានការចុះត្រជាក់។ នៅពេលមានការគណនាតុល្យភាពនេះជាមធ្យមភាគសម្រាប់ទូទាំងពិភពលោកនិងក្នុងរយៈពេលវែង តុល្យភាពនេះត្រូវតែស្មើសូន្យ។ ដោយសារប្រព័ន្ធអាកាសធាតុទទួលថាមពលស្ទើរតែទាំងស្រុងពីព្រះអាទិត្យ តុល្យភាពស្មើសូន្យមានន័យថា បរិមាណកាំរស្មីព្រះអាទិត្យដែលចាំងចូលជាមធ្យមនៅទូទាំងពិភពលោកត្រូវតែស្មើនឹងផលបូកនៃ*វិកាយរស្មីពន្លឺព្រះអាទិត្យ* ចំណាំងផ្លាតបូកនឹង*វិកាយរស្មីអាំងហ្វ្រាក្រហមកម្តៅ* ភាយចេញពីប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ។

តំបន់ខ្សត់អុកស៊ីសែន Dead zone

តំបន់ក្នុងមហាសមុទ្រនិងបឹងដែលអុកស៊ីសែនមានកម្រិតទាបបំផុតដោយសារវត្តមានសារធាតុចិញ្ចឹមច្រើនហួសកម្រិត បណ្តាលមកពីសកម្មភាពមនុស្សនិងកត្តាដទៃទៀតដែលនាំឱ្យបាត់បង់អុកស៊ីសែនចាំបាច់សម្រាប់ទ្រទ្រង់ជីវិតសារពាង្គកាយនៅជិតបាតសមុទ្រឬបឹងនិងនៅបាតសមុទ្រឬបឹង។

តំបន់គម្រោង Project zone

តំបន់ដែលរួមបញ្ចូលនូវតំបន់អនុវត្តគម្រោង ដែលក្នុងនោះសកម្មភាពគម្រោងដូចជា ការអភិវឌ្ឍសហគមន៍ និងជម្រើសនៃការចិញ្ចឹមជីវិតរបស់ប្រជាជនមានឥទ្ធិពលដោយផ្ទាល់ទៅលើដីនិងធនធានដែលពាក់ព័ន្ធ។

ប្រសិនបើមានការប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្រតាមកម្មវិធី តំបន់គម្រោងត្រូវរួមបញ្ចូលតំបន់អនុវត្តគម្រោងប្រកបដោយសក្តានុពលទាំងអស់ដូចជា តំបន់ដីថ្មីដែលមានសក្តានុពលទាំងអស់ដែលក្នុងនោះសកម្មភាពគម្រោងត្រូវបានអនុវត្តនៅពេលអនាគត បន្ទាប់ពីមានការផ្តល់សុពលភាពដំបូង ក្នុងគោលបំណងបង្កើតអត្ថប្រយោជន៍អាកាសធាតុពិត។

តំបន់ជំនួបអន្តរត្រូពិក Inter-Tropical Convergence Zone (ITCZ)

តំបន់សម្ពាធទាបនៅក្បែរខ្សែអេក្វាទ័រ ជាទីកន្លែងដែលខ្យល់ពីភាគឦសានជួបនឹងខ្យល់ពីភាគអាគ្នេយ៍។ នៅពេលខ្យល់ទាំងនេះជួបគ្នា ខ្យល់សើមត្រូវបានរុញច្រានឡើងលើជាហេតុនាំឱ្យមានកំណកអាកាសធ្លាក់ខ្លាំងនិងប្រែប្រួលទៅតាមរដូវកាល។

តំបន់ពាក់កណ្តាលស្ងួតហែង Semi-arid zone

តំបន់ដែលរារាំងការលូតលាស់របស់រុក្ខជាតិ ដោយសារបរិមាណទឹកនៅមានកម្រិត បណ្តាលឱ្យរដូវដាំដុះនៅតំបន់នោះមានរយៈពេលខ្លី ឯផលិតកម្មបឋមរវាងឆ្នាំនីមួយៗមានការប្រែប្រួលខ្លាំង។ តំបន់នេះមានរបាយកំណកអាកាស (ទឹក ភ្លៀង ព្រឹល ...) ប្រចាំឆ្នាំពី៣០០ទៅ៨០០មិល្លីម៉ែត្រ អាស្រ័យលើភ្លៀងធ្លាក់នៅសរទរដូវ និងសិសិររដូវ។

តំបន់ស្ងួតហែង Arid zone

តំបន់ដែលរារាំងការដុះលូតលាស់របស់រុក្ខជាតិយ៉ាងខ្លាំងដោយសារកង្វះទឹក ហើយដែលនៅក្នុងភាគច្រើននៃតំបន់ស្ងួតហែងនេះ រុក្ខជាតិដើមកំណើតមានលក្ខណៈរង្វើល។ របបទឹកភ្លៀងមានការប្រែប្រួលខ្លាំង ហើយកម្ពស់ទឹកភ្លៀងជាមធ្យមប្រចាំឆ្នាំតិចជាង៣០០មិល្លីម៉ែត្រ។

ថ

ថាមពលកកើតឡើងវិញ Renewable energy

ថាមពលកើតពីធនធានដែលត្រូវបានបំពេញឡើងវិញដោយធម្មជាតិដូចជា *ជីវម៉ាស ភារីអគ្គិសនី* កម្ដៅចេញពីផែនដី *ពន្លឺព្រះអាទិត្យ* ខ្យល់កម្ដៅមហាសមុទ្រ ចលនាទឹករលក និងចលនាទឹកជោរនាច។

ថាមពលបញ្ចេញកាបូនទាប Low-carbon power

ថាមពលផលិតដោយដំណើរការឬបច្ចេកវិទ្យាដែលបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកទាបធៀបនឹងផលិតកម្មថាមពលដើរដោយចំហេះឥន្ធនៈហ្វូស៊ីលនាពេលបច្ចុប្បន្ន។

ប្រភពនៃការផលិតថាមពលបញ្ចេញកាបូនទាប មានដូចជា ខ្យល់ *ពន្លឺព្រះអាទិត្យ* វារីអគ្គិសនី និងនុយក្លេអ៊ែរ ។

ថាមពលប៉ូតង់ស្យែល Potential energy

ផ្នែកមួយនៃថាមពលប៉ូតង់ស្យែលសរុបដែលអាចបំប្លែងទៅជាថាមពលស៊ីណេទិកនៅក្នុងប្រព័ន្ធកម្ដៅបិទជិត។

ថាមពលបៃតង Green energy

ប្រសិទ្ធផលថាមពល ជាពិសេស ការផលិតនិងការប្រើប្រាស់ប្រភពថាមពលកកើតឡើងវិញដូចជា កម្លាំងខ្យល់ ពន្លឺព្រះអាទិត្យ កម្លាំងទឹករលក *ជីវឧស្ម័ន ជីវម៉ាស* ជីវឥន្ធនៈ និង*វារីអគ្គិសនី*។

ថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យ Solar energy

ថាមពលដែលបញ្ចេញពីព្រះអាទិត្យមកដល់ផ្ទៃផែនដី ក្នុងទម្រង់ជាពន្លឺមើលឃើញ កាំរស្មីជំហានរលកខ្លី និងពន្លឺក្បែរកាំរស្មីស្វាយអ៊ុលត្រា។

ថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យមានសារៈសំខាន់ណាស់សម្រាប់រុក្ខជាតិធ្វើរស្មីសំយោគ និងបំប្លែងទឹកក្នុងទម្រង់ពីរាវ ទៅជាចំហាយ ដែលជាផ្នែកមួយនៃ*វដ្តទឹក* ។ល។ គេប្រើកោសិកាផូតូអគ្គិសនីដើម្បីបំប្លែងថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យឱ្យទៅជាថាមពលអគ្គិសនី សម្រាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងផ្កាយរណបនិងនៅតំបន់ដាច់ស្រយាល។ គេក៏ប្រើប្រាស់ថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យសម្រាប់កម្តៅទឹក ប្រើប្រាស់ក្នុងផ្ទះនៅប្រទេសត្រជាក់ និងនៅក្នុងម៉ាស៊ីនចំហាយខ្លះសម្រាប់បង្វិលជនិតាអគ្គិសនី។

ថាមពលមហាសមុទ្រ Ocean energy

ថាមពលបានពីមហាសមុទ្រតាមរយៈកម្លាំងទឹករលក កម្លាំងទឹកជោរនាច ចរន្តទឹកជោរនាច ឬកម្តៅនិងកម្រិតជាតិប្រៃនៃមហាសមុទ្រ។

ថ្លៃបន្សាំ Adaptation costs

ថ្លៃចំណាយសម្រាប់ការធ្វើផែនការ រៀបចំ សម្របសម្រួល និងអនុវត្តវិធានការបន្សាំដោយរួមបញ្ចូលទាំងថ្លៃចំណាយអន្តរកាល។

ទ

ទម្រង់ជារង្វង់ខាងជើង Northern Annular Mode (NAM)

ការប្រែប្រួលយ៉ាងគំហុកនារដូវត្រជាក់នូវទម្រង់ដែលកំណត់ដោយសម្ពាធទាបនៅលើផ្ទៃផែនដីក្នុងមហាសមុទ្រអាកទិកនិងរយៈទទឹងមធ្យមទៅកាន់ទិសខាងលិច។

ទម្រង់ជារង្វង់ខាងជើង មានទំនាក់ទំនងជាមួយចរន្តទៅមកនៃខ្យល់ប៉ូលខាងជើង ដែលគួចឡើងទៅក្នុង*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់*។ ទម្រង់នេះមាននិន្នាការទៅរកអាត្លង់ទិកខាងជើង ហើយមានទំនាក់ទំនងយ៉ាងខ្លាំងជាមួយចរន្តទៅមកនៃអាត្លង់ទិកខាងជើង។

ទម្រង់ជារង្វង់ខាងត្បូង Southern Annular Mode (SAM)

គំរូនាំមុខនៃវិសមរូបកម្ពស់ប៉ូតង់ស្យែលធរណីនៅអឌ្ឍគោលខាងត្បូង ដែលជាប់ទាក់ទងនឹងការប្រែប្រួលចរន្តទៅមកនៃខ្យល់នៅរយៈទទឹងមធ្យម។

ទម្រង់វិសមរូបអាកាសធាតុ Modes of climate variability

វិសមរូបធម្មជាតិ នៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ ជាពិសេស តាមរដូវកាលនិងក្នុងរយៈពេលវែង ដែលច្រើនតែកើតឡើង ដោយមានទម្រង់ទីតាំងនិងមាត្រដ្ឋានពេលវេលាសមស្រប តាមរយៈដំណើរការ(dynamic)នៃចរន្តបរិយាកាសនិងតាមរយៈអន្តរកម្មរវាងផ្ទៃដីនិងមហាសមុទ្រ។

ទម្រង់ទាំងនេះច្រើនត្រូវបានគេហៅថា របបម៉ូតឬទំនាក់ទំនងពីចម្ងាយ។ ឧទាហរណ៍ ចរន្តអាត្លង់ទិកខាងជើង(NAO) ទម្រង់ប៉ាស៊ីហ្វិកអាម៉េរិកខាងជើង (PNA) ចរន្តអែលនីញ៉ូខាងត្បូង(ENSO) ***ទម្រង់ជារង្វង់ខាងជើង*** និង ***ទម្រង់ជារង្វង់ខាងត្បូង*** ជាទម្រង់វិសមរូបអាកាសធាតុ។

ទីកំណក Frozen ground

ដីឬថ្មដែលក្នុងនោះទឹកនៅតាមចន្លោះខ្លះៗឬទាំងអស់ត្រូវកក រួមបញ្ចូលទាំងកំណកអចិន្ត្រៃយ៍។

ទីដែលកកនិងរលាយរៀងរាល់ឆ្នាំ ហៅថាទីកំណកប្រចាំរដូវ។

ទីផ្សារកាបូន Carbon market

ប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មមួយដែលក្នុងនោះ ប្រទេសនានាអាចទិញឬលក់បរិមាណនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នៅក្នុងកិច្ចប្រឹងប្រែងមួយ ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងការកំណត់ថ្នាក់ជាតិស្តីពីការបញ្ចេញឧស្ម័ននៅក្រោម *ពិធីសារក្យូតូ* ឬនៅក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀងដទៃទៀត ដូចជាកិច្ចព្រមព្រៀងបណ្តារដ្ឋជាសមាជិកសហភាពអឺរ៉ុប។

ពាក្យនេះត្រូវបានប្រើប្រាស់ដោយសារតែ *ឧស្ម័នកាបូនិក* គឺជាប្រភេទឧស្ម័នមានច្រើនជាងគេក្នុងចំណោម *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ហើយឧស្ម័នដទៃទៀតត្រូវបានវាស់ជាឯកតា *សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក* ។

ទីផ្សារកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត Voluntary market

ទីផ្សារកាបូនដែលនៅក្រៅក្របខណ្ឌទីផ្សារកាបូនជាប់កាតព្វកិច្ច ហើយមិនពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិ។ ទីផ្សារទាំងនេះត្រូវបានជំរុញដោយការប្តេជ្ញាស្ម័គ្រចិត្តពីស្ថាប័នផ្សេងៗ(ក្រុមហ៊ុនថាមពល ក្រុមហ៊ុនអាកាសចរណ៍) និងបុគ្គលពាក់ព័ន្ធ។

ទឹកកកលើផ្ទៃដី Ground ice

ទឹកកកគ្រប់ប្រភេទដែលស្ថិតក្នុងសណ្ឋានដាកំណក ក្នុងទីកំណកតាមរដូវកាល និងក្នុង *កំណកអចិន្ត្រៃយ៍* ។

ទឹកកកសមុទ្រ Sea ice

ទឹកកកក្នុងសមុទ្រដែលកើតចេញពីកំណកទឹកសមុទ្រ ដែលអាចជាបំណែកនៅដាច់ៗពីគ្នា(ផ្ទាំងទឹកកកអណ្តែត) រសាត់នៅលើផ្ទៃមហាសមុទ្រឬសមុទ្រ

ដោយសារចរន្តខ្យល់និងទឹកដែលបង្កើតបានជាបណ្តុំទឹកកក ឬជា *ផ្ទាំងទឹកកក* ដែលគ្មានចលនានៅជាប់នឹងឆ្នេរ(*ផ្ទាំងទឹកកក* លើផ្ទៃសមុទ្រ)។

កំហាប់ទឹកកកសមុទ្រគឺជាប្រភាគនៃផ្ទៃមហាសមុទ្រឬសមុទ្រដែលគ្របដណ្តប់ដោយទឹកកក។ ទឹកកកសមុទ្រដែលមានអាយុតិចជាងមួយឆ្នាំមានឈ្មោះថា ទឹកកកឆ្នាំទីមួយ។ ទឹកកកសមុទ្រដែលមានអាយុច្រើនឆ្នាំ គឺទឹកកកសមុទ្រដែលមិនរលាយយ៉ាងហោចណាស់ក្នុងមួយរដូវក្តៅ។ គេអាចបន្តចែកឈ្មោះទឹកកក ដែលមានអាយុច្រើនឆ្នាំ ទៅជាទឹកកកឆ្នាំទីពីរនិងទឹកកកពហុឆ្នាំ ហើយទឹកកកពហុឆ្នាំនេះជាទឹកកកដែលមិនរលាយយ៉ាងហោចណាស់រយៈពេលពីររដូវក្តៅ។

ទឹកជំនន់ Flood

លំហៀរទឹកខុសពីកម្រិតកំណត់នៃច្រាំងទន្លេ ឬច្រាំងអាងបង្ខាំងទឹកដទៃទៀត ឬកំណើនជាបន្តបន្ទាប់នូវបរិមាណទឹកលិចនៅតំបន់ដែលធម្មតាមិនមានទឹកជន់លិច។ ទឹកជំនន់ រាប់បញ្ចូលទាំងជំនន់ទន្លេ *ជំនន់គំហុក* ជំនន់ទីក្រុង ជំនន់ទឹកភ្លៀង ជំនន់ទឹកលូ ជំនន់តាមតំបន់ឆ្នេរ និងជំនន់ពីការរលាយទឹកកក។

ទឹកសមុទ្រខ្ពស់បំផុតនៅតំបន់ឆ្នេរ Extreme coastal high water

នីវ៉ូទឹកសមុទ្រកើនឡើងខ្ពស់ខុសប្រក្រតី អាស្រ័យលើនីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យម ទឹកជោរ និង *ប្រព័ន្ធជាតុអាកាស* ថ្នាក់តំបន់។

ព្រឹត្តិការណ៍នីវ៉ូទឹកខ្ពស់ខុសប្រក្រតីនៅតំបន់ឆ្នេរត្រូវបានកំណត់ដោយលំដាប់ភាគរយខ្ពស់(ដូចជាភាគរយទី៩០ដល់៩៩)នៃរបាយតួលេខប្រចាំម៉ោងរបស់នីវ៉ូទឹកសមុទ្រដែលបានសង្កេតឃើញនៅស្ថានីយណាមួយក្នុងអំឡុងពេលសង្កេតជាក់លាក់។

ទូរសន្និកម្ម Teleconnection

ទំនាក់ទំនងតាមបែបស្ថិតិរវាង *វិសម្យបអាកាសធាតុ* ក្នុងភូមិសាស្ត្រជាក់លាក់មួយដែលមានទីតាំងឆ្ងាយដាច់ពីគ្នា។

ទំនាក់ទំនងពីចម្ងាយត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយរចនាសម្ព័ន្ធរូបវន្តយ៉ាងច្រើន ដូចជា វិសាលភាពនៃអថេរបរិយាកាសក្នុងមហាសមុទ្រ វិសមរូបបរិយាកាសតំបន់រយៈទទឹងមធ្យម ព្រមទាំង*ផានព្យុះ* ។ល។

ទំនប់តូច Dyke

សំណង់តូចៗសម្រាប់ទប់ទឹក។

ទែម៉ូក្លាញ Thermocline

ស្រទាប់សីតុណ្ហភាពខ្ពស់បំផុតតាមខ្សែឈរនៅក្នុងមហាសមុទ្រ ដែលស្ថិតនៅចន្លោះផ្ទៃលើនៃមហាសមុទ្រ(ពី០ចុះទៅ២០០ម៉ែត្រ)និងស្រទាប់ក្រោមនៃមហាសមុទ្រ(ចាប់ពី១ ០០០ម៉ែត្រចុះទៅ)។

នៅតំបន់ក្បែរត្រូពិក ប្រភពទឹកបែបនេះគឺជាប្រភេទទឹកលើផ្ទៃដីនៅរយៈកម្ពស់ខ្ពស់ដែលបានស្រូបចុះក្រោមនិងហូរចាក់ទៅរកអេក្វាទ័រ។ នៅរយៈកម្ពស់ខ្ពស់ ជួនកាលពុំមានបាតុភូតបែបនេះទេ ប៉ុន្តែជំនួសដោយហាឡូក្លាញដែលជាស្រទាប់ទឹកមានកំហាប់អំបិលអតិបរមាតាមខ្សែឈរ។

ឌីប៉ូលមហាសមុទ្រឥណ្ឌា Indian Ocean Dipole (IOD)

វិសមរូបសីតុណ្ហភាពនៃផ្ទៃទឹកសមុទ្រដែលមានទ្រង់ទ្រាយធំនៅមហាសមុទ្រឥណ្ឌារវាងឆ្នាំនានា ហើយទម្រង់បែបនេះស្តែងឡើងតាមរយៈសីតុណ្ហភាពខុសគ្នានៃផ្ទៃទឹកសមុទ្រនៅតំបន់ត្រូពិកក្នុងដំណាក់កាលមិនប្រក្រតីមួយនៅរដូវស្លឹកឈើជ្រុះក្នុងតំបន់អាកាសធាតុត្រជាក់ភាគខាងជើង ដោយបង្ហាញពីការចុះត្រជាក់នៅស៊ូម៉ាត្រា និងឡើងក្តៅនៅសូម៉ាលីភាគខាងលិច រួមផ្សំជាមួយចរន្តខ្យល់មិនប្រក្រតីបក់ទៅទិសខាងកើតស្របជាមួយខ្សែអេក្វាទ័រ។

ធ

ធាតុអាកាស Weather

ស្ថានភាពនៃបរិយាកាសនៅពេលណាមួយឬនៅក្នុងរយៈពេលខ្លីនិងនៅកន្លែងណាមួយ ដែលបញ្ជាក់ដោយបាតុភូតឧតុភូតនានាដូចជា សម្ពាធបរិយាកាស សូរ្យការ សីតុណ្ហភាព សំណើម ទឹកភ្លៀង ពពក ខ្យល់ ជាដើម។ នៅកន្លែងភាគច្រើន ធាតុអាកាសអាចប្រែប្រួលតាមម៉ោង ថ្ងៃ និងរដូវកាល។ ឧទាហរណ៍ ប្រទេសកម្ពុជានាខែមេសា ពេលថ្ងៃមានសភាពពេល/ធាតុអាកាស ក្តៅខ្លាំង។

ន

និយ័តកម្មផ្អែកលើទីផ្សារ Market-based regulation

វិធីសាស្ត្រនិយ័តដោយប្រើប្រាស់យន្តការតម្លៃ (ការយកពន្ធនិងការអនុញ្ញាតឱ្យដេញថ្លៃពាណិជ្ជកម្មកាបូន) ក្នុងចំណោមវិធានការដទៃទៀត ដើម្បីកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់។

នីវ៉ូទឹកសមុទ្រធៀប Relative sea level

នីវ៉ូផ្ទៃទឹកសមុទ្រដែលត្រូវបានកំណត់ដោយឧបករណ៍វាស់ទឹកជោរនាចដោយធៀបទៅនឹងដីដែលនីវ៉ូផ្ទៃទឹកសមុទ្រនោះតាំងនៅ។

នីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យម Mean sea level

នីវ៉ូនៃផ្ទៃទឹកសមុទ្រនៅត្រង់ចំណុចជាក់លាក់មួយគិតជាមធ្យមក្នុងអំឡុងពេលវែងមួយ ដូចជា មួយខែឬមួយឆ្នាំ។

ជាញឹកញាប់ នីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យមត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាតម្រុយរបស់ជាតិសម្រាប់វាស់កម្ពស់ផ្ទៃដី។

ន

បច្ចេកវិទ្យា Technology

ការអនុវត្តជាក់ស្តែងនូវចំណេះដឹងវិទ្យាសាស្ត្រដើម្បីសម្រេចការងារណាមួយតាមគោលការណ៍និងនីតិវិធី ដោយប្រើទាំងផ្នែករឹង(ឧបករណ៍) ទាំងផ្នែកទន់(ព័ត៌មាន សង្គម កម្មវិធីកុំព្យូទ័រ ជំនាញផលិត របៀបប្រើប្រាស់ជាដើម)។

បច្ចេកវិទ្យាបញ្ចេញកាបូនទាប Low-carbon technology

បច្ចេកវិទ្យាដែលក្នុងមួយវដ្តដំណើរការរបស់វា បញ្ចេញ*សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក*ទាបជាងបច្ចេកវិទ្យាផ្សេងៗទៀត។

បច្ចេកវិទ្យាបៃតង Green technology

បច្ចេកវិទ្យានិងប្រព័ន្ធបច្ចេកទេសដែលមិនបង្កការខូចខាតដល់បរិស្ថាន ដូចជាបច្ចេកវិទ្យាកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ បច្ចេកវិទ្យាកាត់បន្ថយការសាយភាយសារធាតុបំពុលបរិស្ថាន បច្ចេកវិទ្យាដែលប្រើប្រាស់ថាមពលប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព បច្ចេកវិទ្យាអភិវឌ្ឍន៍ស្អាតសម្រាប់ការកែច្នៃឡើងវិញនិងប្រើប្រាស់ឡើងវិញនូវធនធានដែលបានប្រើប្រាស់រួចហើយ។

បច្ចេកវិទ្យាល្អបរិស្ថាន Environmentally sound technologies

បច្ចេកវិទ្យានិងបច្ចេកទេសដែលមានសមត្ថភាពកាត់បន្ថយការបំផ្លាញបរិស្ថានតាមរយៈដំណើរការនិងសម្ភារៈនានា ដែលបញ្ចេញសារធាតុបំផ្លាញតិចតួច កាត់បន្ថយសារធាតុពុលមុននឹងបញ្ចេញមកក្នុងបរិយាកាស ឬប្រើប្រាស់ និងកែច្នៃសំណល់ឡើងវិញ។

បញ្ជីសារពើភណ្ឌការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission inventory

របាយការណ៍ដែលផ្តល់ព័ត៌មានលម្អិតស្តីពីប្រភេទនិងបរិមាណសារធាតុបំពុលដែលបញ្ចេញទៅក្នុងបរិស្ថាន។

បញ្ហាបរិស្ថានទូទៅ Conventional environmental problems

បញ្ហាបរិស្ថានដែលកើតចេញពីប្រភពច្បាស់លាស់និងត្រូវបានដឹងយ៉ាងច្បាស់លាស់ ដោយមានទំនាក់ទំនងរវាងហេតុនិងផល ដែលជាទូទៅទទួលបានព័ត៌មានពីប្រភពតែមួយ ហើយជនរងគ្រោះច្រើនតែជាអ្នកដែលស្ថិតនៅក្បែរប្រភពបញ្ហានោះ ចំណែកទំហំនៃបញ្ហាតែងតែកើតមាននៅកម្រិតមូលដ្ឋានឬថ្នាក់ជាតិ។

ឧទាហរណ៍ល្អៗជាច្រើនអំពីដំណោះស្រាយបញ្ហាទូទៅ ដូចជា ភាពកខ្វក់ដោយសារមីក្រុប ការលូតលាស់ខ្លាំងនៃសារាយដែលបង្កមហន្តរាយនៅតាមកន្លែងណាមួយ ការបញ្ចេញឧស្ម័នស្ពាន់ធ័រ អាសូត និងភាគល្អិត ការកំពប់ប្រេង តំហយគុណភាពដីនៅមូលដ្ឋាន ការបំផ្លាញទីជម្រកក្នុងតំបន់ណាមួយ បំណែកដីធ្លី និងការធ្វើអាជីវកម្មធនធានទឹកសាបហួសកម្រិត។

បញ្ហាអន្តរវិស័យ Cross-cutting issue

បញ្ហានានាដែលកើតឡើងនៅក្នុងវិស័យជាច្រើន ដូចមាននៅក្នុងគោលការណ៍ណែនាំអនុវត្តល្អ។

ការកំណត់និងបរិមាណកម្មនៃ*ភាពមិនប្រាកដប្រជា* ជម្រើសភាគសំណាក ជម្រើសវិធីសាស្ត្រ ដូចជា ការកំណត់អត្តសញ្ញាណផ្នែកសំខាន់ៗ ការធានានិងត្រួតពិនិត្យគុណភាពឱ្យមានសង្គតិភាពទៅតាមពេលវេលានិងការគណនាឡើងវិញ និងការផ្ទៀងផ្ទាត់ ត្រូវបានលើកយកមកដោះស្រាយនៅក្នុងជំពូកដាច់ដោយឡែកដែលគេហៅថា "បញ្ហាអន្តរវិស័យ"។

បដិវត្តន៍ឧស្សាហកម្ម Industrial revolution

ដំណាក់កាលមួយដែលឧស្សាហកម្មបានលូតលាស់យ៉ាងឆាប់រហ័ស ដោយរកឃើញគ្រឿងចក្រដើរដោយចំហាយទឹក ដែលផ្លាស់ប្តូរការផលិតដោយដៃទៅគ្រឿងចក្រ នាំឱ្យមានផលវិបាកផ្នែកសង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ចយ៉ាងខ្លាំង ដែលចាប់ផ្តើមដំបូងនៅប្រទេសអង់គ្លេសនៅពាក់កណ្តាលទីពីរនៃសតវត្សរ៍ទី១៨ ដល់ជិតពាក់កណ្តាលសតវត្សរ៍ទី១៩ ហើយរាលដាលដល់ទ្វីបអឺរ៉ុបនិងបន្ទាប់មកនៅប្រទេសផ្សេងៗរួមទាំងសហរដ្ឋអាម៉េរិក។

មុនបដិវត្តន៍ឧស្សាហកម្មសំដៅលើការផលិតដោយដៃក្នុងរយៈពេលមុនឆ្នាំ១៧៥០។

បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១ Annex I countries

បណ្តាប្រទេសជាសមាជិកអង្គការសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចនិងអភិវឌ្ឍន៍ (OECD)និង*បណ្តាប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល* ទាំងអស់ ដែលស្ថិតក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១ (ដូចវិសោធនកម្មក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨)នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ២ Annex II countries

បណ្តាប្រទេសជាសមាជិកអង្គការសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចនិងអភិវឌ្ឍន៍ (OECD)ទាំងអស់ដែលស្ថិតក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ២នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

នៅក្នុងមាត្រា៤.២(g)នៃអនុសញ្ញានេះ បណ្តាប្រទេសទាំងនេះនឹងផ្តល់ធនធានហិរញ្ញវត្ថុដើម្បីជួយបណ្តាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍឱ្យអនុវត្តកាតព្វកិច្ចរបស់ពួកគេ ដូចជាការរៀបចំរបាយការណ៍ជាតិជាដើម។ បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ២ ក៏នឹងត្រូវជំរុញការផ្ទេរបច្ចេកវិទ្យាបរិស្ថានប្រកបដោយសុវត្ថិភាពដល់បណ្តាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍផងដែរ។

បណ្ដាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ B Annex B countries

បណ្ដាប្រទេសស្ថិតក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ B នៃ *ពិធីសារក្យូតូ* ដែលបានឯកភាពទៅនឹងការកំណត់គោលដៅបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់របស់ពួកគេ (ដោយរួមទាំង *បណ្ដាប្រទេសស្ថិតក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១* ទាំងអស់)។

បណ្ដាប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល Countries with Economies in Transition (EIT)

បណ្ដាប្រទេសអឺរ៉ុបកណ្ដាល អឺរ៉ុបខាងកើត និងអតីតសហភាពសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមសូវៀត ដែលស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលផ្លាស់ប្ដូរពីសេដ្ឋកិច្ចគ្រប់គ្រងដោយរដ្ឋទៅជាសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារ។

បណ្ដុំ Bundling

ការដាក់បញ្ចូលគ្នានៃសកម្មភាពគម្រោងខ្នាតតូចជាច្រើន ដើម្បីបង្កើតបានជាសកម្មភាពគម្រោងធំតែមួយ ឬបញ្ជីគម្រោងស្ថិតក្រោម *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ក្នុងគោលបំណងកាត់បន្ថយថ្លៃចំណាយប្រតិបត្តិការនានាក្នុងមួយឯកតានៃការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន។

បន្ទេរកម្ដៅតាមខ្សែឈរ Convection

ចលនាកម្ដៅតាមខ្សែឈរក្រោមឥទ្ធិពលនៃកម្លាំងអណ្ដែត បណ្ដាលមកពីអស្ថិរភាពស្ដាទិក ដោយសារការចុះត្រជាក់នៅជិតផ្ទៃស្រទាប់ខាងលើនៃទឹក ឬកំណើនដាតិប្រៃសម្រាប់ករណីមហាសមុទ្រ និងកំណើនកម្ដៅនៅជិតផ្ទៃខាងលើសម្រាប់ករណីបរិយាកាស។

នៅក្នុង *បរិយាកាស* បន្ទេរកម្ដៅតាមខ្សែឈរជួយបង្កើនពពកនិងកំណាកអាកាស ព្រមទាំងមានប្រសិទ្ធភាពសម្រាប់ប្រភេទគីមីដែលបញ្ជូនទាំងតាមខ្សែឈរនិងរាយប៉ាយ។ នៅក្នុងមហាសមុទ្រ ចលនាតាមខ្សែឈរអាចនាំផ្ទៃទឹកខាងលើទៅកាន់ទីជ្រៅក្នុងមហាសមុទ្របាន។

បន្ទេរកម្តៅតាមខ្សែដេក Advection

បន្លាស់ទីនៃទឹកឬខ្យល់រួមជាមួយលក្ខណៈរបស់វា(ដូចជា សីតុណ្ហភាពនិងលក្ខណៈគីមី) តាមរយៈចលនានៃសារធាតុនោះ។ បន្ទេរកម្តៅតាមខ្សែដេក គឺជាការផ្លាស់ទីតាមខ្សែដេកនៃចលនាបរិយាកាសឬមហាសមុទ្រក្នុងទ្រង់ទ្រាយធំ។

បន្លាស់ទីអែកមេន Ekman transport

ចលនានៃផ្ទៃទឹកតាមទិសដៅនៃសកម្មភាពខ្យល់បក់នៅលើផ្ទៃទឹក(សមុទ្រ) ដែលកើតចេញពីតុល្យភាពរវាងកម្លាំងសម្ពាធកកិតនិងកូរីយ៉ូលីស(Coriolis)។

បន្សាំ Adaptation

ដំណើរការសម្របខ្លួនទៅនឹងអាកាសធាតុបច្ចុប្បន្នឬរំពឹងទុកទៅនឹងឥទ្ធិពលនៃអាកាសធាតុនោះ។

មនុស្សបន្សាំដើម្បីកាត់បន្ថយ*ផលប៉ះពាល់* ឬស្វែងរកឱកាសដែលមានអត្ថប្រយោជន៍។ នៅក្នុងប្រព័ន្ធធម្មជាតិ អន្តរាគមន៍របស់មនុស្សអាចជួយឱ្យមានការសម្របទៅនឹងអាកាសធាតុដែលនឹងកើតឡើងនិងឆ្លើយតបនឹងឥទ្ធិពលរបស់វា។

បន្សាំគ្រោងទុកជាមុន Anticipatory adaptation

សកម្មភាពបន្សាំដែលធ្វើឡើងនៅមុនពេលកើតមាន*ផលប៉ះពាល់* បណ្តាលមកពី*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

បន្សាំជាបន្ទាន់ Reactive adaptation

*បន្សាំ*ធ្វើឡើងភ្លាមៗបន្ទាប់ពីកើតមានផលប៉ះពាល់នៃ*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

បន្សាំស្វយ័ត Autonomous adaptation

បន្សាំក្នុងការឆ្លើយតបទៅនឹងអាកាសធាតុដែលធ្លាប់ជួបប្រទះនិងផលប៉ះពាល់របស់វា ដោយគ្មានការរៀបចំផែនការច្បាស់លាស់ឬដឹងជាមុន ដើម្បីដោះស្រាយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

បន្សុំាសាធារណៈ Public adaptation

បន្សុំា ដែលផ្តួចផ្តើមនិងអនុវត្តដោយរដ្ឋាភិបាលនៅគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់ ដែលជាទូទៅ ដើម្បីបំពេញតម្រូវការសមូហភាព។

បន្សុំាតាមផែនការ Planned adaptation

បន្សុំា ដែលជាលទ្ធផលនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តផ្នែកគោលនយោបាយ ដោយផ្អែកលើការយល់ដឹងអំពីលក្ខខណ្ឌដែលបានប្រែប្រួលឬអាចនឹងប្រែប្រួល ហើយសកម្មភាពបន្សុំានេះតម្រូវឱ្យរក្សានិងសម្រេចបាននូវលក្ខខណ្ឌដែលចង់បាន។

បន្សុំាផ្អែកលើសហគមន៍ Community-based adaptation

បន្សុំានៅមូលដ្ឋានដែលផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់លើការពង្រឹងអំណាចនិងការលើកកម្ពស់សមត្ថភាពបន្សុំារបស់សហគមន៍។

នេះជាវិធានដែលត្រូវធ្វើឡើងដោយផ្អែកលើបរិបទវប្បធម៌ ចំណេះដឹង ស្ថាប័ន និងការនិយមរបស់សហគមន៍ ដែលចាត់ទុកថាជាចំណុចខ្លាំងនៃ *បន្សុំា* ។

បន្សុំាលក្ខណៈឯកជន Private adaptation

បន្សុំា ដែលផ្តួចផ្តើមនិងអនុវត្តជាលក្ខណៈបុគ្គល គ្រួសារ ឬក្រុមហ៊ុនឯកជន ដែលជាទូទៅ ធ្វើឡើងដោយការចាប់អារម្មណ៍របស់បុគ្គលខ្លួនឯង។

បរិធានមាត្រ Allometry

ការសិក្សាអំពីទំនាក់ទំនងរវាងទំហំនិងរូបរាងរបស់សារពាង្គកាយ ហើយក្នុងវិស័យព្រៃឈើ បរិធានមាត្រ សំដៅលើទំនាក់ទំនងរវាងអង្កត់ផ្ចិតដើមឈើ កម្ពស់គម្របព្រៃ និងជីវម៉ាស។

បរិយាកាស Atmosphere

ស្រទាប់ឧស្ម័នច្រើនជាន់ដែលគ្របដណ្តប់ជុំវិញផែនដី។

បរិយាកាសស្ងួតផ្សំស្ទើរទាំងស្រុងពីល្បាយនៃឧស្ម័នអាសូត៧៨,១%នៃល្បាយគិតជាមាឌ អុកស៊ីសែន២០,៩%នៃល្បាយគិតជាមាឌ និង *ឧស្ម័នកម្រ* មួយចំនួនទៀត ដូចជា អាកុង០,៩៣%នៃល្បាយគិតជាមាឌ អេល្យូម និងឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ដូចជា *ឧស្ម័នកាបូនិក* ០,០៣៥%នៃល្បាយគិតជាមាឌ និងអូសូន។ល។ លើសពីនេះ

បរិយាកាសក៏ផ្សំឡើងពី*ចំហាយទឹក* ដែលជាឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយប្រភេទមានបរិមាណប្រែប្រួលខ្លាំង ប៉ុន្តែមានប្រមាណ១%ប៉ុណ្ណោះ។

បរិយាកាសក៏ផ្សំឡើងពីពពកនិង*អាអេរ៉ូសូល* ផងដែរ។

បរិយាកាសសេរី Free atmosphere

ស្រទាប់បរិយាកាសដែលរងឥទ្ធិពលតិចតួចបំផុតពីកម្លាំងកកិតជាមួយផ្ទៃផែនដី ហើយដែលមានរយៈកម្ពស់ ចន្លោះពី១ ០០០ម៉ែត្រទៅ១១ ០០០ម៉ែត្រ។

ប៉ារ៉ាម៉ែត្រផលតបអាកាសធាតុ Climate feedback parameter

តម្លៃរបស់អថេរដែលបានមកពីការគណនាផលតបវិកាយរស្មីនៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុទៅនឹងការប្រែប្រួលសីតុណ្ហភាពផ្ទៃផែនដីដែលបង្កឡើងដោយកម្លាំងវិកាយរស្មី(ឯកតា$Wm^{-2}\ ^0C^{-1}$)។

ប៉ារ៉ាម៉ែត្រផលតបអាកាសធាតុ(Λ) កំណត់ដោយរូបមន្ត $\Lambda=(\Delta Q-\Delta F)/\Delta T$ ដែល Q ជាឥទ្ធិពលកម្លាំងវិកាយរស្មីមធ្យមផែនដី, T ជាសីតុណ្ហភាពមធ្យមនៃខ្យល់នៅលើផ្ទៃផែនដី, F ជាចំណាំងចូលនៃភ្លចកម្ដៅទៅក្នុងមហាសមុទ្រ និង Δ តំណាងឱ្យការប្រែប្រួលជាមួយអាកាសធាតុដែលមានលំនឹង។

បុរេករ Precursors

សមាសធាតុ*បរិយាកាស* ដែលមិនមែនជាឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ឬ*អាអេរ៉ូសូល* ប៉ុន្តែមានឥទ្ធិពលទៅលើកំហាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ឬ*អាអេរ៉ូសូល* ដោយការចូលរួមនៅក្នុងដំណើរការរូបសាស្ត្រឬគីមី ដើម្បីកំណត់អត្រាបង្កើតឬបំផ្លាញឬកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ឬ*អាអេរ៉ូសូល*។

ប៉េហាស់ pH

រង្វាស់គ្មានខ្នាតសម្រាប់បង្ហាញពីកម្រិតអាស៊ីតឬបាសរបស់សូលុយស្យុង ដែលស្ដែងចេញជាកំហាប់អ៊ីយ៉ុងអ៊ីដ្រូសែន(H^+)។

ប៉េហាស់ត្រូវបានវាស់វែងលើមាត្រដ្ឋានឡូការីត $pH=-\log_{10}(H^+)$។ ដូច្នេះ ការថយចុះប៉េហាស់មួយឯកតាស្មើនឹងកំណើន១០ដងនៃកំហាប់H^+ ឬកម្រិតអាស៊ីត។ បើ pH = ៧,០ គឺជាសូលុយស្យុងណឺត។

ប្រព័ន្ធចាប់យកព័ត៌មានពីលំហអាកាស Remote sensing

ការចាប់យកតាមបែបវិទ្យាសាស្ត្រនូវព័ត៌មានអំពីវត្ថុឬបាតុភូតមួយពីលំហអាកាសដោយប្រើយន្តហោះឬផ្កាយរណប ដោយមិនចាំបាច់ទាក់ទងផ្ទាល់ជារូបវន្តទៅនឹងវត្ថុនោះ ដែលផ្ទុយពីការអង្កេតផ្ទាល់។

ប្រព័ន្ធឌីណាមិក Dynamical system

ដំណើរការមួយឬបង្គុំដំណើរការដែលវិវត្តទៅតាមពេលវេលានិងស្ថិតនៅក្រោមឥទ្ធិពលនៃច្បាប់រូបវិទ្យាជាក់លាក់។

ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ គឺជាប្រព័ន្ធឌីណាមិកមួយ។

ប្រព័ន្ធប្រកាសអាសន្ន Early warning system

បណ្តុំសមត្ថភាពដែលត្រូវការជាចាំបាច់សម្រាប់បង្កើតនិងផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានប្រកាសអាសន្នឱ្យបានទាន់ពេលវេលា និងមានអត្ថន័យច្បាស់លាស់ ដើម្បីឱ្យបុគ្គលម្នាក់ សហគមន៍ និងអង្គការនានា ដែលធ្លាប់ទទួលរងការគំរាមកំហែងដោយ*មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់* អាចត្រៀមលក្ខណៈនិងធ្វើសកម្មភាពសមស្រប ព្រមទាំងមានពេលវេលាគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីកាត់បន្ថយគ្រោះថ្នាក់ឬការបាត់បង់ដែលអាចកើតមាន។

ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ Climate system

ប្រព័ន្ធស្មុគស្មាញខ្លាំងដែលមានសមាសភាគចម្បងចំនួនប្រាំ គឺ *បរិយាកាស មណ្ឌលទឹក មណ្ឌលកំណក* ផ្ទៃដី និង*ជីវមណ្ឌល* ដែលមានអន្តរកម្មរវាងគ្នាទៅវិញទៅមក។

ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុវិវត្តទៅតាមពេលវេលានៅក្រោមឥទ្ធិពលឌីណាមិកផ្ទៃក្នុងរបស់ខ្លួន និងវិវត្តដោយសារកម្លាំងពីខាងក្រៅដូចជា បន្ទុះភ្នំភ្លើង ការប្រែប្រួលពន្លឺព្រះអាទិត្យ និងដោយសកម្មភាពមនុស្សដែលបណ្តាលឱ្យមានការប្រែប្រួលសមាសធាតុក្នុងបរិយាកាស ការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី ជាដើម។

ប្រភព Source

ដំណើរការ សកម្មភាព ឬយន្តការណាមួយដែលបញ្ចេញ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* *អាអេរ៉ូស៊ូល* ឬ*បុរេកនៃឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ឬនៃ*អាអេរ៉ូស៊ូល*ទៅក្នុងបរិយាកាស។

ប្រភាគម៉ូល Mole fraction

អនុបាត(ratio) នៃចំនួនម៉ូលនៃសមាសភាគមួយក្នុងបរិមាណកំណត់ធៀបទៅនឹងចំនួនម៉ូលសរុបនៃសមាសភាគទាំងអស់ក្នុងបរិមាណនោះ។

តាមធម្មតា គេប្រើបំណែកជាម៉ូលសម្រាប់រាយការណ៍អំពីខ្យល់ស្ងួត។ ចំពោះ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលមានអាយុកាលវែងមានខ្នាតតាមលំដាប់ដូចជា mmol/mol (មួយភាគលាន : ppm), nmol/mol (មួយភាគប៊ីលាន : ppb), និង fmol/mol (មួយភាគទ្រីលាន : ppt)។ បំណែកជាម៉ូលខុសពីសមាមាត្រល្បាយជាមាឌ ដែលគិតជា ppmv ។ល។ ដោយការកែតម្រូវឧស្ម័នទៅក្នុងលក្ខខណ្ឌធម្មតា។ កំណែតម្រូវនេះមានសារៈសំខាន់ណាស់ពាក់ព័ន្ធនឹងសុក្រឹតភាពនៃការវាស់វែង *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ជាច្រើន។

ប្រសិទ្ធផលថាមពល Energy efficiency

អនុបាត(ratio)ថាមពលចេញដែលមានអត្ថប្រយោជន៍របស់ប្រព័ន្ធមួយដែលបានមកពី ដំណើរការឬសកម្មភាព បំប្លែងធៀបទៅនឹងថាមពលចូលរបស់ប្រព័ន្ធនោះ។

ប្រហោងអូសូន Ozone hole

ការធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំងនៃកំហាប់អូសូនក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ដែលកើតឡើងនៅទ្វីបអង់តាកទិក ជាទូទៅ នៅចន្លោះខែសីហានិងវិច្ឆិកា។

ប្រហោងអូសូនត្រូវបានរកឃើញដំបូងនៅចុងទសវត្សរ៍ទី៨នៃសតវត្សរ៍ទី២០ ហើយប្រហោងនេះបានបន្តកើតមានជារៀងរាល់ឆ្នាំ។

ប្លង់តុង Plankton

មីក្រូសារពាង្គកាយដែលរស់នៅក្នុងស្រទាប់លើនៃប្រព័ន្ធទឹក ហើយមិនអាចធ្វើចលនាបញ្ច្រាសចរន្តទឹកបានទេ។

ប្លង់តុងសត្វ Zooplankton

ប្លង់តុងក្នុងទម្រង់ជាសត្វដែលស៊ីប្លង់តុងរុក្ខជាតិឬប្លង់តុងសត្វដទៃទៀតជាអាហារ។

ផ

ផលតបពពក Cloud feedback

ផលតបអាកាសធាតុពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលផ្នែកខ្លះនៃគុណភាពពពកដែលឆ្លើយតបទៅនឹងការប្រែប្រួលបរិយាកាសផ្សេងៗ។ ការស្វែងយល់អំពីផលតបពពក និងការកំណត់ទំហំនិងសញ្ញារបស់វា ទាមទារឱ្យមានការយល់ដឹង ថាតើការប្រែប្រួលអាកាសធាតុប្រហែលប៉ះពាល់ដល់វិសាលគមន៍នៃប្រភេទពពក បំណែក និងកម្ពស់គុណភាពនៃចំណាំង រស្មីរបស់វា ហើយការប៉ាន់ប្រមាណអំពីឥទ្ធិពលនៃការប្រែប្រួលទាំងនេះទៅលើលំនឹងថាមពលដែលបញ្ចេញរំភាយរស្មីរបស់ផែនដីយ៉ាងដូចម្តេច នាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ផលតបពពកក៏នៅតែជាប្រភពដ៏ធំមួយនៃភាពមិនប្រាកដប្រជាទៅនឹងភាពរួសនៃអាកាសធាតុដែលបានប្រមើលឃើញ។

ផលតបអាកាសធាតុ Climate feedback

ដំណើរការដែលអាចបង្កើនឬបន្ថយឥទ្ធិពលនៃកម្លាំងអាកាសធាតុ។

ផលតបដែលបង្កើនកម្តៅដំបូងត្រូវបានហៅថា "ផលតបវិជ្ជមាន" ហើយផលតបដែលបន្ថយកម្តៅដំបូងត្រូវបាន ហៅថា "ផលតបអវិជ្ជមាន"។

ផលតបអាល់បេដូ Albedo feedback

ផលតបអាកាសធាតុដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រែប្រួលអាល់បេដូរបស់ផែនដី ហើយជាទូទៅ ជាការប្រែប្រួលរបស់*មណ្ឌលកំណក* ដែលមានកម្រិតអាល់បេដូខ្ពស់(≈0,៨) ធៀបនឹងកម្រិតអាល់បេដូមធ្យមនៃផ្ទៃផែនដី(≈0,៣)។

ក្នុងលក្ខខណ្ឌអាកាសធាតុក្តៅជាងមុន *មណ្ឌលកំណក* ត្រូវបានប្រមើលមើលឃើញថានឹងរួមតូច ហើយអាល់បេដូទាំងមូលរបស់ផែនដីនឹងថយចុះឬរួម

តូច ហើយធ្វើឱ្យផ្ទៃផែនដីនឹងស្រូបយក*វិកាយរស្មីព្រះអាទិត្យ* កាន់តែច្រើនឡើង នាំឱ្យមានកំណើនកម្ដៅក្នុងផែនដីកាន់តែខ្លាំង។

ផលបន្ថែម Additionality

ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពី *ប្រភពបញ្ចេញ* ឬការបង្កើនការស្រូបយកឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដោយ*អាងបង្ខាំង* ដែលជាការបន្ថែមទៅនឹងអ្វីដែលអាចកើតឡើង ក្នុងករណីអវត្តមានសកម្មភាពគម្រោង*ការអនុវត្តរួមគ្នា* ឬ*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដូចដែលបានចែងក្នុងមាត្រានៃពិធីសារក្យូតូស្ដីពី*ការអនុវត្តរួមគ្នា* និងក្នុង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត*។

ពាក្យនេះអាចត្រូវបានប្រើប្រាស់ទូលំទូលាយដោយគ្របដណ្ដប់លើផ្នែកហិរញ្ញ-វត្ថុ វិនិយោគ និងបច្ចេកវិទ្យា។

ផលប៉ះពាល់(នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ) (Climate Change) Impact

ឥទ្ធិពលនៃ*ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* មកលើប្រព័ន្ធធម្មជាតិនិងមនុស្ស។

ដោយផ្អែកលើការពិចារណាពី*បន្សាំ* គេអាចបង្ហាញភាពខុសគ្នារវាងផលប៉ះពាល់ជាសក្ដានុពលនិងផលប៉ះពាល់ដែលនៅសេសសល់ ដូចខាងក្រោម៖

- ផលប៉ះពាល់ជាសក្ដានុពល : ផលប៉ះពាល់ទាំងអស់ដែលអាចកើតឡើងនៅក្នុងការព្យាករការប្រែប្រួលអាកាសធាតុដោយមិនគិតពី*បន្សាំ*។
- ផលប៉ះពាល់ដែលនៅសេសសល់ : ផលប៉ះពាល់នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុដែលអាចកើតឡើងបន្ទាប់ពី*បន្សាំ*។

ផលប៉ះពាល់ផ្គួន Cumulative impacts

ផលប៉ះពាល់បរិស្ថាននិង/ឬផលប៉ះពាល់ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងអាកាសធាតុ កើតចេញពីគម្រោងអភិវឌ្ឍន៍ផ្សេងគ្នា ដែលបន្ថែមទៅលើផលប៉ះពាល់នៃការអភិវឌ្ឍដែលមានស្រាប់។

ផលប៉ះពាល់នីមួយៗអាចនឹងមិនបង្កបញ្ហាធំដុំទេ ប៉ុន្តែបើសរុបផលប៉ះពាល់នីមួយៗបញ្ចូលគ្នាអាចបង្កជាបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរ។

ផលប៉ះពាល់សរុប Aggregate impacts

ផលប៉ះពាល់ដែលរួមបញ្ចូលផលប៉ះពាល់គ្រប់វិស័យនិង/ឬតំបន់នានា។

ដើម្បីវាយតម្លៃផលប៉ះពាល់នេះបានទាមទារឱ្យមានចំណេះដឹង(ឬការសន្មត) អំពីសារៈសំខាន់ធៀបនៃផលប៉ះពាល់ផ្សេងៗគ្នា។ ឧទាហរណ៍ : ចំនួនប្រជាជនសរុបដែលទទួលរងផលប៉ះពាល់ឬតម្លៃសេដ្ឋកិច្ចសរុប ហើយជាទូទៅអាស្រ័យនឹងពេលវេលា ទីកន្លែង និង/ឬទៅតាមវិស័យ។

ផលប្រយោលអាអេរ៉ូសូល Indirect aerosol effect

កម្លាំងវិកាយរស្មី ប្រយោលបង្កឡើងដោយអាអេរ៉ូសូលក្នុង*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* តាមរយៈការដើរតួជា*ស្នូលកំណកពពក* ឬតាមរយៈការកែប្រែគុណភាពអុបទិក និងអាយុកាលពពក។ ផលប្រយោលមានពីរខុសគ្នាគឺ៖

- ផលប្រយោលទី១ ឥទ្ធិពលបញ្ចេញថាមពលនៃកម្លាំងវិកាយរស្មីដែលកើតឡើងដោយសារកំណើន *អាអេរ៉ូសូល* ពីសកម្មភាពមនុស្ស និងបង្កឱ្យមានកំណើនកំហាប់តំណក់ទឹកដំបូង ហើយថយចុះទំហំតំណក់ទឹកនៅតាមសមាសភាពទឹករាវ ដែលនាំឱ្យមានកំណើនអាល់បេដូពពក។ បាតុភូតនេះហៅថា ផលប្រយោលទី១ ឬផលថូមី (Twomey)។
- ផលប្រយោលទី២ ឥទ្ធិពលបញ្ចេញថាមពលនៃកម្លាំងវិកាយរស្មីមួយកើតឡើងពីអាអេរ៉ូសូលដោយសារមនុស្សដែលនាំឱ្យមានការថយចុះតំណក់ទឹកនិងប្រសិទ្ធភាពភ្លៀង ជាហេតុធ្វើឱ្យមានកំណែប្រែសមាសធាតុទឹករាវ កម្រាស់ពពក និងអាយុកាលពពក។ ឥទ្ធិពលនេះហៅថា ផលប្រយោលទីពីរ ឬផលអាយុកាលពពក ឬផលអាលប្រិច(Albrecht)។

ផលផ្ទះកញ្ចក់ Greenhouse effect

បាតុភូតនៃកំណើនសីតុណ្ហភាពខ្យល់នៅក្នុងលំហបិទជិតដោយកញ្ចក់ ឬកៅស៊ូប្លាស្ទិកថ្លា ដែលអនុញ្ញាតឱ្យ*វិកាយរស្មីព្រះអាទិត្យ* ឆ្លងកាត់ចូល តែមិនអាចឱ្យវិកាយរស្មីដែលមានជំហានរលកវែង ឆ្លងកាត់ចេញវិញបាន។

ពាក្យនេះត្រូវបានយកមកប្រើ ដើម្បីសម្គាល់បាតុភូតស្រដៀងគ្នានេះ ដែលកើតមាននៅក្នុង *បរិយាកាស* ផែនដី។ អ្នកប្រាជ្ញភាគច្រើនអះអាងថា កំណើនកម្ដៅគួរឱ្យកត់សម្គាល់ចាប់ពីដើមសតវត្សរ៍នេះ បណ្ដាលមកពីកំណើននៃ *ឧស្ម័នកាបូនិក ឧស្ម័នក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបូ មេតាន ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត*។ល។ ដែលប្រៀបដូចផ្ទះកញ្ចក់ មានប្រភពពីសកម្មភាពមនុស្ស ពិសេសពីការដុត *ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល* ។ នៅពេលដែលស្រទាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នៅក្នុងបរិយាកាសកើនលើសពីកម្រិតធម្មជាតិ កម្ដៅដែលចាំងផ្លាតពីផែនដីទៅ ពុំអាចចេញទៅក្នុងបរិយាកាសស្រទាប់លើបាន ហើយចាំងខ្ទាតមកផែនដីវិញ ដែលជាមូលហេតុនៃកំណើនសីតុណ្ហភាពខ្យល់នៅក្នុងបរិយាកាសស្រទាប់ក្រោម។

ផលលាក់កំបាំង Lock-in effect

ការចែកបន្តបច្ចេកវិទ្យាដែលគ្របដណ្ដប់ចំណែកទីផ្សារធំៗនិងបានមកពីការស្រាវជ្រាវយ៉ាងលំបាក ត្រូវបន្តប្រើប្រាស់ដោយសារកត្តាមួយចំនួន ដូចជា ថ្លៃចំណាយវិនិយោគដែលបានកប់បាត់ ការស្រូបកាបូន ការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធពាក់ព័ន្ធ ការប្រើប្រាស់បច្ចេកវិទ្យាបន្ថែមនិងរចនាសម្ព័ន្ធ និងទម្លាប់ក្នុងសង្គមនិងស្ថាប័នពាក់ព័ន្ធ។

ផលិតកម្មបឋមសុទ្ធ Net Primary Production (NPP)

កំណើន *ជីវម៉ាស* ពីរុក្ខជាតិឬកាបូនក្នុងមួយឯកតានៃទេសភាពមួយ។

ផលិតកម្មបឋមសុទ្ធស្មើនឹងផលិតកម្មបឋមដុល ដកបរិមាណកាបូនដែលបាត់បង់តាមរយៈ *ដំណកដង្ហើមភាវៈស្វ័យជីព* ។

ផលិតកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីសុទ្ធ Net Ecosystem Production (NEP)

ការកើនឡើងសុទ្ធឬការថយចុះសុទ្ធនៃកាបូនពី *ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី* មួយ។

ផលិតកម្មអេកូឡូស៊ីសុទ្ធស្មើនឹង *ផលិតកម្មបឋមសុទ្ធ* ដកបរិមាណកាបូនដែលបាត់បង់តាមរយៈ *ដំណកដង្ហើមភាវៈបរជីព* ។

ផ្ទាំងទឹកកក Ice shelf

បំណែកទឹកកកអណ្តែតយ៉ាងធំ មានកម្រាស់ក្រាស់ លាតសន្ធឹងចេញពីឆ្នេរសមុទ្រ (តាមធម្មតាមានវិសាលភាពធំតាមខ្សែដេកដោយមានចំណោតឬផ្ទៃទេរតិចៗ) ហើយភាគច្រើនមាននៅពេញឆកសមុទ្រដែលមានស្រទាប់ទឹកកក។

ផ្ទាំងទឹកកកស្ទើរតែទាំងអស់ស្ថិតនៅទ្វីបអង់តាកទិច ដាកន្លែងដែលផ្ទាំងទឹកកកភាគច្រើនហូរចូលក្នុងសមុទ្រ។

ផែនការជាតិបន្សាំ National Adaptation Plans (NAPs)

ផែនការដែលរៀបចំឡើងដោយជាតិនីមួយៗ (ប្រទេសក្រោម *អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*) ក្នុងការបន្សាំទៅនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដោយកំណត់នូវតម្រូវការបន្សាំរយៈពេលវែងនិងមធ្យម ព្រមទាំងការអភិវឌ្ឍយុទ្ធសាស្ត្រនិងកម្មវិធីនានា សំដៅដោះស្រាយតម្រូវការទាំងនោះ ក្នុងដំណើរការដែលមានលក្ខណៈរីកចម្រើននិងសាចុះសាឡើង ស្របនឹងអតិក្រមនៃប្រទេសនីមួយៗ ដោយគិតដល់យេនឌ័រ ការចូលរួម និងតម្លាភាពពេញលេញ ហើយដោយផ្អែកលើក្របខណ្ឌបន្សាំទីក្រុងកាន់គុន ប្រទេសម៉ិកស៊ិក។

ផែនការសកម្មភាពជាតិ National Action Plans (NAPs)

ផ្នែកមួយនៃ *សេចក្តីជូនដំណឹងជាតិ* រួមបញ្ចូលទាំងសារពើភណ្ឌប្រភពនិង *អាងស្រូប* ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ថ្នាក់ជាតិ។

ផែនការនេះត្រូវដាក់ជូន *សន្និសីទបណ្តាភាគី* ដើម្បីបង្ហាញអំពីជំហាននៃការដាក់កម្រិតលើការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីសកម្មភាពមនុស្ស។ ភាគីត្រូវបញ្ជូនផែនការទាំងនេះជាលក្ខខណ្ឌក្នុងការចូលរួម *អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ហើយបន្ទាប់មក ភាគីត្រូវរាយការណ៍អំពីវឌ្ឍនភាពរបស់ខ្លួនជាប្រចាំទៅកាន់ *សន្និសីទបណ្តាភាគី* ។

ផែនទឹកកក Glacier

គំនរផ្ទាំងដែនទឹកកកមាននៅគ្រប់រដូវនិងកើតពីលំណែនព្រឹល ដែលបង្ហាញពីភស្តុតាងនៃលំហូរអតីតកាល ឬបច្ចុប្បន្នកាល(តាមរយៈការប្រែរូបរាងខាងក្នុងនិង/ឬការរអិលនៅផ្នែកខាងក្រោម) ហើយការជាប់ក្នុងស្ថានភាពបែបនេះ គឺដោយសារការសង្កត់និងកម្លាំងកកិតនៃផ្ទៃបាត។

ផែនទឹកកកមួយអាចនៅស្ថិតស្ថេរបានដោយសារកំណើនគំនរនៃព្រឹលនៅរយៈកម្ពស់ខ្ពស់ និងអាចមានតុល្យភាពរវាងការរលាយទឹកកកនៅរយៈកម្ពស់ទាបនិង/ឬការហូរចូលមហាសមុទ្រ។ គំនរផ្ទាំងទឹកកកមានប្រភពជាមួយផែនទឹកកកដែលមានទំហំប៉ុនទ្វីបណាមួយ ត្រូវបានហៅថា *ស្រទាប់ទឹកកក*។ គ្រប់គំនរផ្ទាំងទឹកកកទាំងអស់ក្រៅពីស្រទាប់ទឹកកកត្រូវបានហៅថា ផែនទឹកកក។

ឝ

ពន្ធលើការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission tax

ពន្ធដែលរដ្ឋាភិបាលកំណត់សម្រាប់មួយឯកតានៃការបញ្ចេញ*សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក*ពីប្រភពដែលជាប់ពន្ធ។ ពន្ធដែលទាក់ទងនឹងពន្ធលើការបញ្ចេញឧស្ម័នមានដូចតទៅ៖ ដោយសារកាបូនទាំងអស់នៅក្នុងឥន្ទនៈហ្វូស៊ីលបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិក ដូច្នេះពន្ធលើឥន្ទនៈហ្វូស៊ីលផ្ទុកកាបូន ត្រូវបានគេហៅថា ពន្ធកាបូនដែលសមមូលនឹងពន្ធលើការបញ្ចេញចំហេះឥន្ទនៈហ្វូស៊ីល។ ពន្ធលើថាមពលជាពន្ធលើបរិមាណថាមពលដែលបានប្រើប្រាស់ឥន្ទនៈ ដើម្បីជួយកាត់បន្ថយតម្រូវការថាមពល ទើបអាចជួយកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកពីការប្រើប្រាស់ឥន្ទនៈហ្វូស៊ីល។ ពន្ធបៃតង(ecotax) ត្រូវបានបង្កើតឡើងក្នុងគោលដៅកែប្រែឥរិយាបថរបស់មនុស្ស(ជាពិសេស ឥរិយាបថផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច) ដើម្បីឱ្យគោរពតាមគោលការណ៍ដែលមានមេត្រីភាពជាមួយបរិស្ថាន។ ពន្ធអន្តរជាតិទៅលើការបញ្ចេញ/កាបូន/ថាមពល គឺជាពន្ធដែលរឹតបន្តឹងដោយទីភ្នាក់ងារអន្តរជាតិទៅលើប្រភពបញ្ចេញជាក់លាក់សម្រាប់ប្រទេសជាភាគីចូលរួម។

ពិធីសារក្យូតូ Kyoto Protocol

កិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិដែលបានអនុម័តនៅទីក្រុងក្យូតូ(ប្រទេសជប៉ុន) ក្នុងខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៩៧ បន្ថែមទៅលើអនុសញ្ញាអង្គការសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ហើយដែលតម្រូវឱ្យប្រទេសជឿនលឿននិងប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាលកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់(*ឧស្ម័នកាបូនិក មេតាន ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ ពែភ្លុយអរ៉ូកាបួ* និងស៊ុលភួអ៊ិចសាភ្លុយអរីត)

យ៉ាងហោចណាស់ឱ្យបាន៥% ក្រោមកម្រិតគោលឆ្នាំ១៩៩០ នៅក្នុងរយៈពេលពីឆ្នាំ២០០៨ដល់ឆ្នាំ២០១២។

ពិធីសារក្យូតូនេះចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១៦ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៥។

ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់ Montreal Protocol

កិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិស្តីពីការការពារស្រទាប់អូសូន ដោយតម្រូវឱ្យមានការគ្រប់គ្រងការប្រើប្រាស់និងការផលិតសារធាតុគីមីផ្ទុកពពួកក្លរនិងប្រូម ដែលបំផ្លាញ *ស្រទាប់អូសូន* នៅ*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ដូចជា *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ* មេទីលក្លរ៉ូហ្វម កាបូនតេត្រាក្លរួ និងសារធាតុផ្សេងទៀតជាច្រើន ហើយត្រូវបានអនុម័តនៅទីក្រុងម៉ុងរ៉េអាល់នៃប្រទេសកាណាដាក្នុងឆ្នាំ១៩៨៧។

ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់ស្តីពី*សារធាតុបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន* ត្រូវបានកែសម្រួលនិងធ្វើវិសោធនកម្មជាបន្តបន្ទាប់នៅទីក្រុងឡុងដ៍(១៩៩០) ទីក្រុងកូប៉ិនហាក(១៩៩២) ទីក្រុងវីយែន(១៩៩៥) ទីក្រុងម៉ុងរ៉េអាល់(១៩៩៧) និងទីក្រុងប៉េកាំង(១៩៩៩)។ល។

ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបួ Perfluorocarbons (PFCs)

ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយប្រភេទក្នុងចំណោម *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ទាំង៦ដែលត្រូវកាត់បន្ថយក្រោម*ពិធីសារក្យូតូ* ហើយជាផលិតផលបន្ទាប់បន្សំដែលត្រូវកើតឡើងដោយការរំលាយអាលុយមីញ៉ូមនិងការបន្សុទ្ធអ៊ុយរ៉ាញ៉ូម។

ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបួ ក៏ត្រូវបានប្រើជំនួស*ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ* ក្នុងការផលិតសារធាតុអឌ្ឍចម្លង(សឺមីកុងឌុចទ័រ semiconductors)។

ព្យុះស៊ីក្លូនក្រៅតំបន់ត្រូពិក Extratropical cyclone

ខ្យល់ព្យុះមានទ្រង់ទ្រាយធំ(ក្នុងរង្វង់អង្កត់ផ្ចិត១ ០០០គ.ម.) នៅតំបន់ដែលមានរយៈទទឹងមធ្យមឬខ្ពស់ ដែលព្យុះនេះមានសម្ពាធខ្សោយនៅចំណុចកណ្តាលចំណែកខាងមុខមានសីតុណ្ហភាពនិងសំណើមខ្ពស់តាមខ្សែដេក។

ព្យុះនេះគឺជាមូលហេតុចម្បងដែលនាំឱ្យមានល្បឿនខ្យល់ខ្លាំងខុសប្រក្រតី និងការធ្លាក់កំណកអាកាសខ្លាំង ជាពិសេស នៅសិសិររដូវ។

ព្រឹត្តិការណ៍ដានហ្គាតអូហ្គី Dansgaard-Oeschger events

ហេតុការណ៍អាកាសធាតុភ្លាមៗដែលបានសង្កេតឃើញដំបូងនៅក្នុង *ស្នូលទឹកកក* នៃតំបន់ហ្គ្រីនលែននិងក្នុងកំណត់ត្រា*អាកាសធាតុកាលបុរាណ* ចាប់ពីតំបន់ក្បែរអាត្លង់ទិកខាងជើង ដោយមានស្ថានភាពត្រជាក់ពី*ផែនទឹកកក* បន្ទាប់មកប្រែទៅជាក្ដៅយ៉ាងលឿន ហើយបែរជាចុះត្រជាក់សន្សឹមៗមកស្ថានភាពផែនទឹកកកវិញ។

ព្រឹត្តិការណ៍ដានហ្គាតអូហ្គី ក៏ត្រូវបានសង្កេតឃើញកើតមាននៅតំបន់ផ្សេងៗទៀតដែរ។

ព្រឹត្តិការណ៍ធាតុអាកាសធ្ងន់ធ្ងរ Extreme weather event

ព្រឹត្តិការណ៍ធាតុអាកាសមិនប្រក្រតីមួយដែលកម្រកើតមានឡើងនៅទីកន្លែង និងពេលណាមួយ ដូចជា ភាពរាំងស្ងួតខ្លាំង ភ្លៀងធ្លាក់ខ្លាំង ជាដើម ហើយដែលតាមធម្មតាកើតឡើងតិចជាង១០ភាគរយនៃអនុគមន៍ប្រូបាប៊ីលីតេដង់ស៊ីតេដែលបានសង្កេត។

លក្ខណៈរបស់ធាតុអាកាសធ្ងន់ធ្ងរអាចខុសគ្នាយ៉ាងខ្លាំងពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយ។ ព្រឹត្តិការណ៍ធាតុអាកាសធ្ងន់ធ្ងរមួយមិនអាចចាត់ទុកថាជាប់ទាក់ទងដោយផ្ទាល់ជាមួយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុពីសកម្មភាពមនុស្សនោះទេ ព្រោះវាក៏អាចកើតឡើងដោយធម្មជាតិដែរ។ នៅពេលលំនាំធាតុអាកាសធ្ងន់ធ្ងរបន្តកើតឡើងក្នុងពេលខ្លះ ដូចជាក្នុងរដូវមួយ គេអាចចាត់ថ្នាក់ជាព្រឹត្តិការណ៍អាកាសធាតុធ្ងន់ធ្ងរ ជាពិសេសប្រសិនបើបង្កើតបានជាព្រឹត្តិការណ៍ដែលមានកម្លាំងមធ្យម ឬកម្លាំងសរុបក្នុងកម្រិតធ្ងន់ធ្ងរ។

ព្រៃឈើ Forest

នៅក្រោមកម្មវិធីរេដបូក ព្រៃឈើសំដៅលើឯកតាមួយនៃប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីក្នុងរូបភាពជាតំបន់ដីសើមនិងដីស្ងួត ដែលគ្របដណ្តប់ដោយព្រៃធម្មជាតិឬព្រៃដាំ ដែលមានកម្ពស់ចាប់ពី៥ម៉ែត្រឡើងទៅ នៅលើផ្ទៃដីដែលមានទំហំយ៉ាងហោចណាស់០,៥ហិកតា និងមានគម្របកន្សោមស្លឹកច្រើនជាង១០%។

ព្រៃបៃតងជានិច្ច Evergreen Forest

បណ្តុំរុក្ខជាតិដែលមានស្លឹកដុះនៅគ្រប់រដូវ ហើយមានពណ៌បៃតងជានិច្ច។

ព្រំអាកាសរចល់ Tropopause

ព្រំប្រទល់រវាង*មណ្ឌលអាកាសរចល់* និង*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់*។

ភ

ភវនីយភាព Likelihood

ឱកាសនៃលទ្ធផលជាក់លាក់ណាមួយដែលអាចកើតឡើងនិងប៉ាន់ប្រមាណបានតាមវិធីសាស្ត្រប្រូបាប៊ីលីតេ។

ភាពជាដៃគូរេដបូក REDD+ Partnership

យន្តការស្ម័គ្រចិត្តនិងបណ្តោះអាសន្នសម្រាប់ប្រទេសដៃគូ ដោយមានគោលបំណងសំខាន់ក្នុងការរួមចំណែកដល់ការប្រយុទ្ធប្រឆាំងជាសកលទៅនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុក្នុងវិស័យព្រៃឈើ ដើម្បីបង្កើនសកម្មភាពនិងហិរញ្ញវត្ថុសម្រាប់អនុវត្តរេដបូក និងចាត់វិធានការបន្ទាន់ ដោយរួមបញ្ចូលទាំងការលើកកម្ពស់ប្រសិទ្ធភាព ប្រសិទ្ធផល តម្លាភាព និងការសម្របសម្រួលកិច្ចផ្តួចផ្តើមរេដបូក និងយន្តការហិរញ្ញវត្ថុ ដើម្បីជួយសម្រួលដល់ការផ្ទេរចំណេះដឹង ពង្រឹងសមត្ថភាព សកម្មភាពកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ព្រមទាំងការអភិវឌ្ឍនិងផ្ទេរបច្ចេកវិទ្យា។

ភាពត្រៀមបង្ការ Preparedness

ភាពចេះដឹងនិងសមត្ថភាពទាំងឡាយដែលអភិវឌ្ឍដោយរដ្ឋាភិបាល ស្ថាប័នជំនាញ សហគមន៍ និងបុគ្គល ដើម្បីប្រមើលមើល ឆ្លើយតប និងស្តារឡើងវិញប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពនូវស្ថានភាពបន្ទាប់ពីទទួលរងផលប៉ះពាល់ ពីគ្រោះអន្តរាយ ឬស្ថានការណ៍ទាំងឡាយដែលទំនងនឹងកើតឡើង រៀបនឹងកើតឡើង ឬកំពុងកើតឡើង។

ភាពធន់/ភាពធន់ទ្រាំ Resilience

សមត្ថភាពនៃ*ប្រព័ន្ធសង្គម-អេកូឡូស៊ី* ដើម្បីទប់ទល់នឹងព្រឹត្តិការណ៍គ្រោះថ្នាក់ ឬការរំខានណាមួយ ដែលអាចឆ្លើយតបឬចាត់ចែងឡើងវិញតាមវិធីដែលអាចរក្សាបាននូវមុខងារសំខាន់ៗ អត្តសញ្ញាណ និងរចនាសម្ព័ន្ធ ហើយដែលអាចរក្សាបាននូវសមត្ថភាពបន្សុំ ការរៀនសូត្រ និងច្នៃប្រឌិត។

ភាពធន់/ភាពធន់ទ្រាំប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី Ecosystem resilience

សមត្ថភាពធន់ទ្រាំនៃ*ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី* ទៅនឹងការរំខានក្នុងកម្រិតមួយដែលមិនហួសពីសមត្ថភាពទ្រាំទ្រ ហើយមិនប្រែទៅជារចនាសម្ព័ន្ធឬធាតុចេញផ្សេងទៀតឡើយ។

ភាពធន់ទ្រាំអាស្រ័យលើឱណាមិកអេកូឡូស៊ី ក៏ដូចជាសមត្ថភាពចាត់ចែង និងសមត្ថភាពស្ថាប័នក្នុងការយល់ដឹងគ្រប់គ្រង និងឆ្លើយតបទៅនឹងឱណាមិកទាំងនេះ។

ភាពប្រឈម Exposure

វត្តមានរបស់មនុស្ស ការចិញ្ចឹមជីវិត សេវាកម្មបរិស្ថាននិងធនធាន ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធឬទ្រព្យ ផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច ផ្នែកសង្គម ឬផ្នែកវប្បធម៌ ដែលអាចនឹងទទួលរងផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរ។

ភាពមិនប្រាកដប្រជា Uncertainty

ស្ថានភាពមួយនៃកង្វះចំណេះដឹងដែលបណ្តាលមកពីកង្វះព័ត៌មានឬការមិនឯកភាពគ្នានូវអ្វីដែលបានដឹងឬអាចដឹង។

ភាពមិនប្រាកដប្រជាអាចមានច្រើនប្រភេទ រាប់ចាប់ពីកំហុសដែលអាចគណនាបាននៅក្នុងទិន្នន័យ រហូតដល់ការកំណត់ទស្សនៈ ឬពាក្យបច្ចេកទេស ឬការព្យាករមិនច្បាស់លាស់អំពីឥរិយាបថរបស់មនុស្ស។ ដូច្នេះ ភាពមិនប្រាកដប្រជាអាចតំណាងដោយការវាស់វែងតាមបែបបរិមាណដូចជា របាយតួលេខដែល

គណនាដោយម៉ូដែលខុសៗគ្នា ឬដោយសេចក្តីអធិប្បាយតាមបែបគុណភាព ដូចជា ការឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីការវិនិច្ឆ័យរបស់ក្រុមអ្នកជំនាញ។

ភាពមិនលីនេអ៊ែ Nonlinearity

ភាពគ្មានទំនាក់ទំនងសមាមាត្រងាយរវាងហេតុនិងផលនៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ។ *ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ផ្សំឡើងដោយដំណើរការមិនលីនេអ៊ែបែបនេះជាច្រើន ធ្វើឱ្យប្រព័ន្ធមួយមានស្ថានភាពស្មុគស្មាញ ដែលអាចនាំទៅរកការប្រែប្រួលអាកាសធាតុភ្លាមៗយ៉ាងឆាប់រហ័ស។

ភាពរួស/វេទយិតភាព Sensitivity

កម្រិតដែលប្រព័ន្ធមួយទទួលរងឥទ្ធិពលវិជ្ជមានឬអវិជ្ជមាន ដោយសារ*វិសម្យបអាកាសធាតុឬការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

ឥទ្ធិពលអាចកើតឡើងដោយផ្ទាល់ដូចជា ការប្រែប្រួលទិន្នផលដំណាំ ដែលជាការឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលសីតុណ្ហភាពមធ្យម របាយ ឬវិសមរូបសីតុណ្ហភាព ឬដោយប្រយោលដូចជា ការខូចខាត ដែលបង្កដោយការកើនឡើងជាញឹកញាប់នៃទឹកជំនន់ក្នុងតំបន់ឆ្នេរ ដោយសារតែ*កំណើននីវ៉ូទឹកសមុទ្រ*។

ភាពរួសអាកាសធាតុ Climate sensitivity

ការប្រែប្រួលតម្លៃតុល្យភាពនៃសីតុណ្ហភាពមធ្យមប្រចាំឆ្នាំរបស់ផ្ទៃផែនដី បន្ទាប់ពីមានកំណើនទ្វេដងនៃតម្លៃសមមូលនៃកំហាប់ឧស្ម័នកាបូនិកនៅក្នុង*បរិយាកាស*។

ដោយសារឧបសគ្គនានាក្នុងការគណនា តម្លៃតុល្យភាពនៃភាពរួសអាកាសធាតុនៅក្នុង*ម៉ូដែលអាកាសធាតុ*មួយ ត្រូវបានប៉ាន់ប្រមាណតាមរយៈបង្គុំម៉ូដែលចរន្តទូទៅ(GCM) ក្នុងបរិយាកាសបន្ថែមពីលើម៉ូដែលចម្រុះស្រទាប់លើនៃមហាសមុទ្រ ព្រោះថាតម្លៃតុល្យភាពនៃភាពរួសអាកាសធាតុច្រើនតែកំណត់ដោយដំណើរការនៃ*បរិយាកាស*។ ម៉ូដែលមានប្រសិទ្ធភាពអាចគណនាលំនឹងឌីណាមិករបស់មហាសមុទ្រ។

ភាពរាំងស្ងួត Drought

ដំណាក់កាលមួយនៃធាតុអាកាសស្ងួតខុសប្រក្រតីក្នុងរយៈពេលវែង ដែលបណ្តាលឱ្យមានអតុល្យភាពរបបជលសាស្ត្រធ្ងន់ធ្ងរ ដែលទាក់ទងនឹងឱនភាពរបបទឹកភ្លៀងទៅតាមបរិបទសកម្មភាពជាក់លាក់។

ឧទាហរណ៍ ៖ កង្វះកំណកអាកាសនៅរដូវដាំដុះប៉ះទង្គិចដល់ផលិតកម្មកសិកម្មឬមុខងារប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីរួមដោយសារតែភាពស្ងួតហែងនៃសំណើមដី ដែលគេហៅថា ភាពរាំងស្ងួតកសិកម្ម ហើយកង្វះកំណកអាកាសនៅរដូវដែលមានលំហូរនិងការជ្រាបទឹកចូលទៅក្នុងស្រទាប់ដី មានឥទ្ធិពលបឋមមកលើការផ្គត់ផ្គង់ទឹក គេហៅថា ភាពរាំងស្ងួតជលសាស្ត្រ។ ការប្រែប្រួលសមត្ថភាពបង្ខាំងទឹកក្នុងសំណើមដីនិងទឹកក្រោមដី រងឥទ្ធិពលពីកំណើនរំហួតគួបផ្សំនឹងការថយចុះនៃកម្ពស់ទឹកភ្លៀង។ កំលុងពេលមានឱនភាពកំណកអាកាសមិនប្រក្រតីបែបនេះ គេហៅថា ភាពរាំងស្ងួតឧតុនិយម។ ភាពរាំងស្ងួតទ្រង់ទ្រាយធំ គឺជាគ្រោះរាំងស្ងួតដែលអូសបន្លាយយ៉ាងយូរ និងរីករាលដាលជាច្រើនកន្លែងក្នុងរយៈពេលវែងជាងធម្មតា ជាទូទៅមួយទសវត្សរ៍ឬវែងជាងនេះ។

ភាពស្រអាប់របស់ផែនដី Global dimming

ភាពថយចុះនៃពន្លឺវិកាយរស្មីព្រះអាទិត្យសាយភាយនៅលើផ្ទៃផែនដីដែលបណ្តាល មកពីកំណើនខ្លាំងនៃឧស្ម័នកាបូនិកសមមូលនិងចុណ្ណភាគក្នុងអាកាស។

ឧទាហរណ៍ ៖ ភាពស្រអាប់របស់ផែនដីបានកើតមានរវាងពីឆ្នាំ១៩៦១ដល់ឆ្នាំ ១៩៩០។

ភាពអាចទស្សន៍ទាយបាន Predictability

វិសាលភាពដែលអាចទស្សន៍ទាយបានពីស្ថានភាពរបស់ប្រព័ន្ធមួយសម្រាប់ពេលអនាគត ដោយផ្អែកលើចំណេះដឹងអំពីស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ននិងអតីតកាលរបស់ប្រព័ន្ធនោះ។

ជាទូទៅ ដោយសារចំណេះដឹងអំពីស្ថានភាពអតីតកាលនិងអនាគតនៃ *ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* មិនមានលក្ខណៈសុក្រឹត ក៏ដូចជាម៉ូដែលដែលប្រើប្រាស់ចំណេះដឹងនេះដើម្បីបង្កើតការទស្សន៍ទាយអាកាសធាតុ និងដោយប្រព័ន្ធអាកាសធាតុមិនលីនេអ៊ែ និងមានភាពស្មុគស្មាញ ដូច្នេះភាពអាចទស្សន៍ទាយបាននៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុនោះក៏មានកម្រិតដែរ។ សូម្បីម៉ូដែលនិងការសង្កេតដែលមានភាពសុក្រឹតក៏ដោយ ក៏ការទស្សន៍ទាយអំពីប្រព័ន្ធមិនលីនេអ៊ែនោះអាចនៅមានកម្រិតដែរ។

ភាវៈបរជីព Heterotroph

សារពាង្គកាយមួយដែលមានសមត្ថភាពទាញយកថាមពលសម្រាប់ដំណើរការជីវិតពីការបំបែកនៃសមាសធាតុសរីរាង្គ ហើយមិនអាចប្រើប្រាស់សមាសធាតុអសរីរាង្គជាប្រភពថាមពលឬសម្រាប់សំយោគសរីរាង្គឡើយ។

សត្វភាគច្រើនជាភាវៈបរជីពនិងពឹងអាស្រ័យដោយផ្ទាល់ឬដោយប្រយោល (មំសាសី) លើការស៊ីរុក្ខជាតិដែលជាភាវៈស្វ័យជីព។

ភេទនីយភាព/ភាពងាយរងគ្រោះ Vulnerability

ទំនោរឬដំណើរដែលងាយឬធាប់ទទួលរងផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមាន ដោយរាប់បញ្ចូលនូវសញ្ញាណខុសៗគ្នាជាច្រើនរួមទាំងភាពរួសឬភាពងាយទទួលគ្រោះថ្នាក់និងកង្វះសមត្ថភាពដោះស្រាយនិងបន្សាំ។

ភ្លុយអរ៉ូកាបួ Fluorocarbons

សមាសធាតុដែលផ្សំពីកាបូននិងភ្លុយអរ ដែលផ្ទុកនូវធាតុ អ៊ីដ្រូហ្សែននិងក្លរឬប្រូម ហើយដែលបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន (O_3)។

ជាទូទៅ ភ្លុយអរ៉ូកាបួរួមមាន *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ (CFCs)* *អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ (HCFCs)* *អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ (HFCs)* និង *ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបួ (PFCs)*។

ម

មណ្ឌលកំណក Cryosphere

តំបន់ទាំងអស់នៅលើនិងនៅជាប់ពីក្រោមផ្ទៃផែនដីនិងផ្ទៃមហាសមុទ្រ ជាទីដែលទឹកមានសណ្ឋានជាភាវៈរូបរឹង រួមទាំង *ទឹកកកសមុទ្រ* ទឹកកកបឹង ស្រទាប់ព្រឹល *ផែនទឹកកក ស្រទាប់ទឹកកក* និងទីកំណក(រួមទាំង *កំណកអចិន្ត្រៃយ៍* ផងដែរ)។

មណ្ឌលទឹក Hydrosphere

សមាសភាគនៃ *ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ដែលផ្សំដោយទឹក ទឹកលើផ្ទៃដី ទឹកក្នុងដី និងទឹកក្រោមដី ដូចជា ទឹកមហាសមុទ្រ ទឹកសមុទ្រ ទឹកទន្លេ ទឹកបឹង ទឹកក្រោមដី ។ល។

មណ្ឌលអាកាសរចល់ Troposphere

ស្រទាប់បរិយាកាសព័ទ្ធជុំវិញផែនដី មានកម្រាស់ពី៦ទៅ៨គ.ម.នៅតំបន់ប៉ូល ៩គ.ម.នៅកន្លែងដែលមានរយៈកម្ពស់ខ្ពស់១៦គ.ម.នៅតំបន់ត្រូពិក និងពី១៦ដល់១៧គ.ម.នៅតំបន់អេក្វាទ័រ។ មណ្ឌលនេះមានលក្ខណៈសម្គាល់ដោយសីតុណ្ហភាពនិងសម្ពាធបរិយាកាសចុះពីរយៈកម្ពស់ទាបទៅរយៈកម្ពស់ខ្ពស់ ហើយជាមណ្ឌលដែលកើតមានបាតុភូត ឧតុភូតច្រើនបំផុត។

មណ្ឌលអាកាសស្ងប់ Stratosphere

មណ្ឌលបរិយាកាសចន្លោះមណ្ឌលអាកាសរចល់និងមណ្ឌលអាកាសកណ្ដាល មានរយៈកម្ពស់ដល់៥០គ.ម.(មានកម្រាស់ប្រមាណ៤០គ.ម.)។

មណ្ឌលនេះខ្យល់ខ្យល់និងសំណើម។

មមោកវប្បកម្ម Paludiculture

ការកែប្រែដីឱ្យទៅជាដីសើមដូចជា វាលភក់ វាលល្បាប់លិចទឹកតាមរដូវកាល ឬវាលភក់មានរុក្ខជាតិស្មុយ រលួយ ដែលអាចឱ្យដាំដុះបាន។

មាត្រដ្ឋានកាលាកាស Spatial and temporal scales

មាត្រដ្ឋាននៃអាកាសធាតុដែលប្រែប្រួលក្នុងវិសាលភាពធំទៅតាមទីកន្លែង និងពេលវេលា។

មាត្រដ្ឋានទីកន្លែងអាចប្រែប្រួលពីកម្រិតប្រទេស(តិចជាង១០០ ០០០គ.ម.២) រហូតដល់កម្រិតតំបន់(១០០ ០០០ទៅ១០លានគ.ម.២) និងកម្រិតទ្វីប(១០ទៅ១០០លានគ.ម.២)។ មាត្រដ្ឋានពេលវេលាអាចប្រែប្រួលចាប់ពីរដូវកាលរហូតដល់ធរណីកាល(រហូតដល់រយលានឆ្នាំ)។

ម៉ាសខ្យល់ Air mass

មាឌខ្យល់ស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ណាមួយលើផ្ទៃផែនដីដែលកំណត់ដោយសីតុណ្ហភាព និងចំហាយទឹក។ នៅពេលដែលមាឌខ្យល់មានម៉ាសប្រែប្រួល វាចល័តចេញពីតំបន់ប្រភពដើម។

បណ្តុំខ្យល់ដែលលក្ខណៈសមាសធាតុស្រដៀងគ្នារបស់វា : (១) បានកើតឡើងនៅពេលដែលខ្យល់នោះស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ណាមួយលើផ្ទៃផែនដី និង(២) ទទួលរងការប្រែប្រួលជាក់លាក់នៅពេលដែលវាចល័តចេញពីតំបន់ប្រភពដើម។

ម៉ាសទឹក Water mass

មាឌទឹកមហាសមុទ្រដែលកើតឡើងដោយមានលក្ខណៈរូប(ដែលមានសីតុណ្ហភាពកម្រិតប្រៃ ដង់ស៊ីតេ និងបរិមាណរូបធាតុផ្សេងទៀត)និងលក្ខណៈគីមីដោយឡែកខុសពីលក្ខណៈរូបនៃទឹកនៅជុំវិញវា។

មាឌទឹកដែលមានម៉ាសប្រែប្រួលផ្លាស់ទីតាមទិសដេកនិងទិសឈរ។

មុខងារកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី Ecosystem functioning

ការបង្កើតឡើងនូវដំណើរការនានាដែលកំណត់ដោយអន្តរកម្មផ្សេងៗក្នុងចំណោមសហគមន៍ជីវសាស្ត្រ ទាំងប្រភេទក្នុងស្រុក ទាំងប្រភេទក្រៅស្រុក ទាំងដំណើរការជីវរូបសាស្ត្រ ដូចជា និយតកម្មទឹកនិងការបង្កើតឡើងវិញនូវវដ្តសារជាតុចិញ្ចឹម។

មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់ Hazard

សក្តានុពលដែលអាចកើតឡើងនៃបាតុភូត និន្នាការ ឬផលប៉ះពាល់រូបវន្តដែលបង្កឡើងដោយធម្មជាតិឬដោយសកម្មភាពមនុស្សបង្កឱ្យបាត់បង់ជីវិត មានរបួស ប៉ះពាល់សុខភាព ក៏ដូចជាខូចខាតនិងបាត់បង់ទ្រព្យសម្បត្តិ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ របរចិញ្ចឹមជីវិត ការផ្តល់សេវាកម្ម និងធនធានបរិស្ថាន។ ឧទាហរណ៍ : គ្រោះទឹកជំនន់ ភាពរាំងស្ងួត ...។

ពាក្យថា មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់ ភាគច្រើនសំដៅលើបាតុភូតរូបឬនិន្នាការដែលទាក់ទងនឹងអាកាសធាតុ ឬផលប៉ះពាល់រូបវន្ត។

មូលនិធិបរិស្ថានពិភពលោក Global Environment Facility (GEF)

ស្ថាប័នដែលផ្តល់ជំនួយឥតសំណងដល់ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍ ដើម្បីទ្រទ្រង់ដល់គម្រោងដែលទាក់ទងនឹង *ជីវៈចម្រុះ ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ដែនទឹកអន្តរជាតិ តំហយគុណភាពដី *ស្រទាប់អូសូន* និងសារជាតិពុលសរីរាង្គមិនងាយបំបែកធាតុ។

មូលនិធិបរិស្ថានពិភពលោក ត្រូវបានបង្កើតក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ ដើម្បីជួយផ្តល់ថវិកាដល់ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍសម្រាប់គម្រោងនិងកម្មវិធីការពារបរិស្ថានពិភពលោក។

មូលនិធិអាកាសធាតុបៃតង Green Climate Fund (GCF)

ស្ថាប័នផ្តល់មូលនិធិដើម្បីទ្រទ្រង់គម្រោង កម្មវិធី គោលនយោបាយ និងសកម្មភាពផ្សេងៗរបស់ភាគីប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។ មូលនិធិនេះ គ្រប់គ្រងដោយក្រុមប្រឹក្សាភិបាលមូលនិធិអាកាសធាតុបៃតង។

នៅ*សន្និសីទបណ្តាភាគី*លើកទី១៦ នៅទីក្រុងកាន់គុន ឆ្នាំ២០១០ រដ្ឋាភិបាលនានាបានបង្កើតមូលនិធិអាកាសធាតុបៃតងមួយ ដែលដើរតួជាអង្គភាពប្រតិបត្តិការយន្តការហិរញ្ញវត្ថុ ដូចមានចែងក្នុងមាត្រា១១នៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*។

ម៉ូដែលអាកាសធាតុ Climate model

គំរូតាងជាតួលេខនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ដែលផ្អែកលើលក្ខណៈរូប គីមី និងជីវៈនៃសមាសភាគរបស់*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ*អន្តរកម្មរបស់សមាសភាគទាំងនោះ និងដំណើរការឆ្លើយតប ដោយរួមបញ្ចូលលក្ខណៈដែលស្គាល់ទាំងអស់ឬខ្លះៗ។ ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុនេះអាចតាងដោយម៉ូដែលមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញខុសគ្នាពោលគឺ សម្រាប់សមាសភាគឬបង្គុំសមាសភាគណាមួយ ធ្វើឱ្យគេអាចកំណត់វិសាលគមន៍ឬលំដាប់នៃម៉ូដែលទៅតាមចំនួនកត្តារូប ដែលតំណាងឱ្យវិសាលភាពនៃដំណើរការរូបសាស្ត្រ គីមីសាស្ត្រ ជីវសាស្ត្រ ឬកម្រិតប៉ារ៉ាម៉ែត្រដាក់ស្តែង។ ម៉ូដែលអាកាសធាតុត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍សិក្សាស្រាវជ្រាវ ដើម្បីធ្វើការបង្ហាញគ្រាប់ពីអាកាសធាតុ ហើយសម្រាប់គោលបំណងប្រតិបត្តិការ រួមទាំង*ការទស្សន៍ទាយអាកាសធាតុ*ប្រចាំខែ ប្រចាំរដូវ និងប្រចាំឆ្នាំ។

មេគុណបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission factor

អត្រានៃការបញ្ចេញធាតុចេញឬធាតុចូលក្នុងមួយឯកតាសកម្មភាព។

មេតាទិន្នន័យ Metadata

ព័ត៌មានដែលពណ៌នាអំពីទិន្នន័យ *ឧតុនិយម* និង*អាកាសធាតុ* ទាក់ទងនឹងរបៀបនិងពេលវេលានៃការវាស់វែង ទិន្នន័យប្រកបដោយគុណភាព បញ្ហាដែលបានដឹង និងលក្ខណៈដោយឡែកផ្សេងទៀត។

មេតាន Methane (CH_4)

ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយប្រភេទក្នុងចំណោម *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ទាំង៦ ដែលត្រូវកាត់បន្ថយក្រោម *ពិធីសារក្យូតូ* និងជាផ្នែកសំខាន់មួយនៃឧស្ម័នធម្មជាតិ ហើយទាក់ទងនឹងឥន្ធនៈអ៊ីដ្រូកាបួទាំងអស់ ការចិញ្ចឹមសត្វ និងកសិកម្ម។

មេតានជា *អ៊ីដ្រូកាបួ* ឆ្អែត គ្មានពណ៌ គ្មានក្លិន ងាយឆាបឆេះ ជាសមាសធាតុគីមីទី១នៃក្រុមអាល់កាន។

ម្រែងភ្លើង Soot

ភាគល្អិតដែលកកើតឡើងនៅពេលមានចំហេះមិនសព្វនៃសមាសធាតុ *អ៊ីដ្រូកាបួ* ដែលភាគច្រើនសម្បូរកាបូន និងមានបរិមាណអុកស៊ីសែននិងអ៊ីដ្រូសែនតិចក្រោមរូបភាពជាក្រុមកាបុកស៊ីលនិងផេណុល ហើយបង្កជារចនាសម្ព័ន្ធក្រាហ្វិតមិនពេញលេញ។

យ

យន្តការក្យូតូ Kyoto Mechanisms (KM)

យន្តការសេដ្ឋកិច្ចផ្អែកលើគោលការណ៍ទីផ្សារ ដែលបណ្ដាភាគីក្នុង *ពិធីសារក្យូតូ* អាចប្រើប្រាស់ក្នុងបំណងកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់នៃសក្ដានុពលសេដ្ឋកិច្ច ដែលតម្រូវឱ្យមានការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់។

យន្តការទាំងនេះរួមមាន *ការអនុវត្តរួមគ្នា*(មាត្រា៦) *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* (មាត្រា១២) និង *ពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័ន*(មាត្រា១៧)។

យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត Clean Development Mechanism (CDM)

យន្តការមួយដែលបានកំណត់ក្នុងមាត្រា១២នៃ *ពិធីសារក្យូតូ* ដែលនៅក្នុងនោះវិនិយោគិន(រដ្ឋាភិបាលឬក្រុមហ៊ុននានា)របស់បណ្ដាប្រទេសអភិវឌ្ឍ(ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ B) អាចផ្ដល់ហិរញ្ញវត្ថុដល់គម្រោងកាត់បន្ថយឬស្រូបយក *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* នៅក្នុងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍ(ប្រទេសមិនស្ថិតក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ B) និងទទួលបានបរិមាណ(គិតជាឯកតា)នៃការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលកំណត់ដោយលិខិតប្រកាសជាផ្លូវការ ហើយជាលទ្ធផល វាអាចគិតជាឥណទានសម្រាប់ទូទាត់ជាមួយនឹងការប្ដេជ្ញាចិត្តរបស់បណ្ដាប្រទេសអភិវឌ្ឍ។

យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត មានវត្ថុបំណង២ គឺជំរុញ *ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព* ក្នុងបណ្ដាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍនិងជួយដល់បណ្ដាប្រទេសឧស្សាហកម្ម ដើម្បីសម្រេចបាននូវការប្ដេជ្ញាចិត្តការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នរបស់ពួកគេ ក្នុងមធ្យោបាយចំណាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។

យន្តការឥណទានកាបូនរួមគ្នា Joint Crediting Mechanism (JCM)

យន្តការទ្វេភាគីរវាងប្រទេសជប៉ុននិងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍណាមួយ ហើយដែលមានជាតុ៣៖ ទី១ គឺដើម្បីជួយសម្រួលដល់ការផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកវិទ្យាបញ្ចេញកាបូនតិចនាំមុខគេ ផលិតផល ប្រព័ន្ធ សេវាកម្ម និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ ក៏ដូចជាការអនុវត្តសកម្មភាពកាត់បន្ថយនិងរួមចំណែកដល់*ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព*ដល់ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍ។ ទី២ គឺដើម្បីវាយតម្លៃសមស្របដល់ការកាត់បន្ថយឬការស្រូបឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីបណ្តាប្រទេសអភិវឌ្ឍតាមបែបបរិមាណ តាមរយៈសកម្មភាពកាត់បន្ថយដែលបានអនុវត្តក្នុងបណ្តាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍនិងប្រើប្រាស់ការកាត់បន្ថយឬការស្រូបឧស្ម័នទាំងនោះដើម្បីសម្រេចគោលដៅកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នរបស់ប្រទេសអភិវឌ្ឍទាំងនោះ។ ទី៣ គឺដើម្បីរួមចំណែកដល់គោលបំណងចុងក្រោយនៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ដោយការសម្រួលឱ្យមានសកម្មភាពជាសកលក្នុងការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឬការស្រូបយកឧស្ម័ន។

យុគទឹកកក Ice age

រយៈកាលវែងក្នុងអតីតកាលដែលសីតុណ្ហភាពរបស់ភពផែនដី(ផ្ទៃផែនដីនិងបរិយាកាស)ធ្លាក់ចុះ នាំឱ្យមានកំណើន*ស្រទាប់ទឹកកក* និង *ផែនទឹកកក*។

ឧទាហរណ៍ : បណ្តាយុគទឹកកកក្នុងសម័យផ្លេអ៊ីស្តូសែន។

រ

រយៈពេលក្តៅនៃយុគកណ្តាល Medieval Warm Period (MWP)

រយៈពេលចន្លោះពីឆ្នាំ១០០០ដល់ឆ្នាំ១៣០០ក្រោយគ្រិស្តសករាជ ដែលតំបន់មួយចំនួននៅអឌ្ឍគោលខាងជើងក្តៅ ជាងកូនយុគទឹកកកដែលកើតមានបន្ទាប់មក។

រយៈពេលដំណើរការគម្រោង Project lifetime

រយៈពេលដែលសកម្មភាពគម្រោងត្រូវបានអនុវត្ត។

រយៈពេលឆ្លើយតប Response time

ពេលវេលាចាំបាច់សម្រាប់*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ឬផ្នែកផ្សេងៗរបស់វាក្នុងការធ្វើឱ្យស្ថានភាពថ្មីមួយមានលំនឹងឡើងវិញ បន្ទាប់ពីមាន*កម្លាំងជំរុញ* ដោយដំណើរការនិងផលតបពីខាងក្រៅនិងពីខាងក្នុង។

រយៈពេលឆ្លើយតបផ្នែកផ្សេងៗនៃប្រព័ន្ធអាកាសធាតុមានរយៈពេលខុសៗគ្នាយ៉ាងខ្លាំង។ ពេលឆ្លើយតបនៃ*មណ្ឌលអាកាសរចល់* មានរយៈពេលខ្លី ចាប់ពីច្រើនថ្ងៃរហូតដល់ច្រើនសប្តាហ៍ ចំណែក*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* វិញ អាចមានរហូតពីរឬបីខែ។ ដោយសារមានចំណុះកម្តៅខ្ពស់ មហាសមុទ្រមានរយៈពេលឆ្លើយតបវែង ចាប់ពីច្រើនទសវត្សរ៍រហូតដល់សតវត្សរ៍ឬច្រើនសហស្សវត្សរ៍។ ដូច្នេះប្រព័ន្ធផ្ទៃផែនដី-មណ្ឌលអាកាសរចល់មានពេលឆ្លើយតបយឺតបើធៀបនឹងពេលឆ្លើយតបរបស់*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ហើយរយៈពេលនោះភាគច្រើនកំណត់ដោយមហាសមុទ្រ។ *ជីវមណ្ឌល* អាចឆ្លើយតបបានលឿន (ដូចជា ឆ្លើយតបនឹងភាពរាំងស្ងួត) ប៉ុន្តែក៏យឺតយ៉ាវខ្លាំងផងដែរ ចំពោះការប្រែប្រួលផ្សេងៗ។

រយៈពេលអាចកើតឡើងវិញ Return period

ការប៉ាន់ស្មានចន្លោះដែលមានរយៈពេលមធ្យមរវាងការកើតមានឡើងនៃព្រឹត្តិការណ៍មួយដែលបានកំណត់ទំហំឬ អាំងតង់ស៊ីតេនៃព្រឹត្តិការណ៍(ទាបជាងឬខ្ពស់ជាង)ដោយជាក់លាក់។

ឧទាហរណ៍ : ទឹកជំនន់ឬភ្លៀងធ្លាក់ខ្លាំង។

រលកកម្ដៅ Heat wave

កំលុងពេលដែលធាតុអាកាសក្ដៅខុសពីធម្មតា។

រស្មីសំយោគ/ហ្វូតូសំយោគ Photosynthesis

ដំណើរការក្រោមវត្តមានពន្លឺព្រះអាទិត្យដែលរុក្ខជាតិបៃតងស្រូបយក *ឧស្ម័នកាបូនិក* ពីខ្យល់និងទឹកពីក្នុងដីឬពីប្រភពទឹកនានា(ឬប៊ីកាបូណាតនៅក្នុងទឹក) ដើម្បីបង្កើតជាសារធាតុចិញ្ចឹមកាបូអ៊ីដ្រាតនិងបញ្ចេញអុកស៊ីសែននៅក្នុងដំណើរការនេះ។

រស្មីសំយោគមានវិធីច្រើនយ៉ាង ឆ្លើយតបខុសៗគ្នាចំពោះកំហាប់ឧស្ម័នកាបូនិកក្នុង *បរិយាកាស* ។

រហោស្ថានកម្ម Desertification

ការរេចរឹលគុណភាពដីក្នុង *តំបន់ស្ងួត តំបន់ពាក់កណ្ដាលស្ងួត* និងតំបន់ស្ងួតសើមបង្គួរដែលបណ្ដាលមកពីកត្តាផ្សេងៗគ្នា រួមបញ្ចូលទាំង *ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* និងសកម្មភាពមនុស្ស។

ជាងនេះទៅទៀត តាមអនុសញ្ញាសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រយុទ្ធប្រឆាំងរហោស្ថានកម្មបានកំណត់និយមន័យការរេចរឹលគុណភាពដី ថាជាការថយចុះឬបាត់បង់ផលិតភាពជីវសាស្ត្រ ឬសេដ្ឋកិច្ច និងភាពសាំញ៉ាំនៃដីដំណាំដែលពឹងផ្អែកទឹកភ្លៀង ដីដំណាំដែលមានប្រព័ន្ធស្រោចស្រពវាលស្មៅ *ព្រៃឈើ* និងគម្ពោធព្រៃនៅក្នុង *តំបន់ស្ងួត តំបន់ពាក់កណ្ដាលស្ងួត* និងតំបន់ស្ងួតសើមបង្គួរ ដោយសារការប្រើប្រាស់ដី ដំណើរការមួយឬបង្គុំដំណើរការច្រើនពីសកម្មភាពមនុស្ស និង

របៀបនៃការតាំងទីលំនៅ ដូចជា (i) *សំណឹក* ដីបង្កដោយខ្យល់ និង/ឬទឹក (ii) ការខូចខាតលក្ខណៈរូបគីមី និងជីវសាស្ត្រ ឬសេដ្ឋកិច្ចនៃដី និង(iii) ការបាត់បង់រុក្ខជាតិធម្មជាតិរយៈពេលវែង។

រុក្ខជាតិកាបូន៣ C3 plant

រុក្ខជាតិដែលបង្កើតសមាសធាតុកាបូនបី នៅក្នុងពេលធ្វើ*រស្មីសំយោគ* រួមមានរុក្ខជាតិនិងដំណាំកសិកម្មសំខាន់ៗ ដូចជា ស្រូវ ស្រូវសាឡី សណ្តែកសៀង ដំឡូងបារាំង និងបន្លែ។

រុក្ខជាតិកាបូន៤ C4 plant

រុក្ខជាតិដែលបង្កើតសមាសធាតុកាបូនបួននៅក្នុងពេលធ្វើ*រស្មីសំយោគ* ដែលភាគច្រើនជារុក្ខជាតិមានដើមកំណើតនៅតំបន់ត្រូពិក រួមមានស្មៅនិងដំណាំកសិកម្មសំខាន់ៗដូចជា ពោត អំពៅ ស្រូវមីយ៉េ ស្មៅ ជាដើម។

រេដ (ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នពីការបាត់បង់និងរេចរឹលព្រៃឈើ)
REDD (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation)

កិច្ចប្រឹងប្រែងដើម្បីបង្កើតតម្លៃហិរញ្ញវត្ថុសម្រាប់កាបូនដែលបង្ខាំងក្នុងវិស័យព្រៃឈើ ដោយផ្តល់ការលើកទឹកចិត្តដល់ប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍចំពោះការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នពីដីដែលមានព្រៃឈើ និងធ្វើការវិនិយោគ សកម្មភាពដែលបញ្ចេញកាបូនតិចដើម្បី*ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព*។

រេដបូក(REDD+) មានន័យលើសពីការបាត់បង់និងរេចរឹលព្រៃឈើ ដោយរួមបញ្ចូលនូវតួនាទីនៃការអភិរក្ស ការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើដោយនិរន្តរភាព និងការបង្កើន*អាងបង្ខាំងកាបូន* ក្នុងវិស័យព្រៃឈើ។

រំកិលដី Landslide

ចលនាបាក់ធ្លាក់ ឬរអិលចុះក្រោមនៃផ្ទាំងដី ឬសិលាជាទ្រង់ទ្រាយធំ កើតឡើងនៅទីកន្លែងដែលស្រទាប់ដី ឬសិលាខាងលើលែងខាំជាប់ជាមួយផ្នែករឹងនៅខាងក្រោម ដោយសារមានបន្ទុះភ្នំភ្លើង រញ្ជួយដី ឬភ្លៀងខ្លាំង ជាដើម។

វិកិរណ៍ Radiation

បន្ទេរថាមពលក្រោមរូបភាពជារលកអេឡិចត្រូម៉ាញ៉េទិក ឬភាគល្អិតដែលបញ្ចេញថាមពលនៅពេលស្រូបដោយវត្ថុណាមួយ។

វិកិរណ៍ក្រហមអាំងហ្វ្រាកម្ដៅ Thermal infrared radiation

វិកិរណ៍ដែលភាយចេញពីផ្ទៃផែនដី *បរិយាកាស* និងពពក ហើយដែលគេអាចហៅផងដែរថា *វិកិរណ៍* ពីផែនដីគោកឬកាំរស្មីជំហានរលកវែង។

វិកិរណ៍នេះមានលក្ខណៈខុសពីវិកិរណ៍ក្បែរអាំងហ្វ្រាដែលជាផ្នែកមួយនៃជំហានរលកពន្លឺព្រះអាទិត្យ។ ជាទូទៅ*វិកិរណ៍ក្រហមអាំងហ្វ្រា* មានជំហានរលកវែងជាងជំហានរលកពណ៌ក្រហមនៅក្នុងផ្នែកនៃបាច់ពន្លឺមើលឃើញ។

ជំហានរលកវិកិរណ៍ក្រហមអាំងហ្វ្រាកម្ដៅខុសពីវិកិរណ៍ជំហានរលកខ្លី ឬ*វិកិរណ៍ព្រះអាទិត្យ* ដោយសារតែភាពខុសគ្នា នៃសីតុណ្ហភាពរវាងព្រះអាទិត្យ និង*ប្រព័ន្ធបរិយាកាស*ផែនដី ។

វិកិរណ៍ព្រះអាទិត្យ Solar radiation

វិកិរណ៍អេឡិចត្រូម៉ាញ៉េទិកដែលភាយចេញពីព្រះអាទិត្យ ដោយមានបាច់ពន្លឺជិតស្មើនឹងអង្គពណ៌ខ្មៅមួយមានសីតុណ្ហភាព៥៧៧០K(ស្មើនឹង៥៤៩៦,៨៥C)។

កាំរស្មីនេះឡើងដល់កម្រិតកំពូលក្នុងទម្រង់ជំហានរលកមើលឃើញ។ នៅពេលប្រៀបធៀបជាមួយវិកិរណ៍ដែលផ្លាតពីផែនដី ជាញឹកញយ គេហៅថាវិកិរណ៍ជំហានរលកខ្លី។

រំហួត Evaporation

ដំណើរការផ្លាស់ប្ដូរពីសភាពរាវទៅជាឧស្ម័ន។

រំហួតវិកិរណ៍ចំហាយទឹក Evapotranspiration

ដំណើរការរួមបញ្ចូលគ្នានៃ*រំហួត*ទឹកពីផ្ទៃផែនដីនិងវិកិរណ៍*ចំហាយទឹក*ចេញពីរុក្ខជាតិ។

ល

លិខិតអនុញ្ញាតឱ្យបញ្ចេញកាបូន Carbon permits

ការអនុញ្ញាតឱ្យបំពុលឬបញ្ចេញឧស្ម័ន ដែលបានផ្តល់ជូនស្ថិតនៅក្រោមគម្រោងនៃ *ការកំណត់បរិមាណនិងពាណិជ្ជកម្មកាបូន* ។

ខុសពី *ឥណទានកាបូន* លិខិតអនុញ្ញាតនេះត្រូវបានផ្តល់ជូនទុកជាមុនក្នុងបរិមាណកំណត់ (*"ការកំណត់បរិមាណ"*) ដែលកំណត់ឡើងដោយរដ្ឋាភិបាល។

លីតូស្វែ ឬមណ្ឌលថ្ម Lithosphere

ស្រទាប់លើនៃផែនដីទាំងនៅក្នុងទ្វីប ទាំងនៅក្នុងមហាសមុទ្រ ផ្សំដោយស្រទាប់ថ្ម មានសីតុណ្ហភាពត្រជាក់ ភាគច្រើនជាផ្នែកយឺតនៃស្រទាប់ម៉ង់តូខាងលើបំផុត។

សកម្មភាពភ្នំភ្លើងមិនត្រូវបានចាត់ទុកជាផ្នែកមួយនៃ *ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ទេ បើទោះវាជាផ្នែកមួយនៃមណ្ឌលថ្មក៏ដោយ ប៉ុន្តែសកម្មភាពភ្នំភ្លើងមាននាទីជាកត្តា *កម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ* ។

លំហូរច្រោះ Runoff

ផ្នែកមួយនៃកំណាកអាកាសដែលមិនហួតនិងមិនកជាញើស ហូរក្រោមដីឬលើផ្ទៃដី និងវិលត្រឡប់ទៅ *អាងបង្ហាំងទឹក* វិញ។

លំហូរខ្សែទឹក Streamflow

បរិមាណទឹកហូរនៅក្នុងផ្លូវទឹកមួយគិតជាម៉ែត្រគូបក្នុងមួយវិនាទី (m^3/s)។

លំហូរខ្សែទឹកមានន័យដូចគ្នានឹងធារទឹកដែរ។

វ

វដ្តកាបូន Carbon cycle

លំហូរកាបូនក្នុងទម្រង់ខុសៗគ្នាដូចជា *ឧស្ម័នកាបូនិក* ម្រែងភ្លើង ជាដើម តាមបរិយាកាស សមុទ្រ ជីវមណ្ឌលជីគោក និង *មណ្ឌលថ្ម*។

វដ្តជលសាស្ត្រឬវដ្តទឹក Hydrological cycle or water cycle

វដ្តនៃទឹកដែលហួតចេញពីផ្ទៃលើនៃមហាសមុទ្រនិងផ្ទៃដីទៅកាន់ផែនដីតាមចរន្តបរិយាកាសក្នុងទម្រង់ជា *ចំហាយទឹក* កំណកពពក កំណកអាកាស(ទឹកភ្លៀងឬព្រិល) និងត្រូវបានដើមឈើនិងរុក្ខជាតិស្រូបយក ហើយដែលបង្កើតជាលំហូរទឹកលើផ្ទៃដី ជ្រាបចូលទៅក្នុងដី បំពេញទឹកក្រោមដី ហូរចូលទៅក្នុងស្ទឹង ហូរចាក់ទៅមហាសមុទ្រ ហើយហួតចេញពីមហាសមុទ្រឬផ្ទៃដីឡើងទៅក្នុង *បរិយាកាស* វិញ។

ប្រព័ន្ធខុសៗគ្នាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងវដ្តជលសាស្ត្រត្រូវគេហៅថា ប្រព័ន្ធជលសាស្ត្រ។

វដ្តពន្លឺព្រះអាទិត្យ(១១ឆ្នាំ) Solar (11 year) cycle

ដំណើរលោកឡើងចុះស្មើរតែទៀងទាត់នៃ *សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ* ដែលមានទំហំកម្លាំងអតិបរមាខុសគ្នាក្នុង រយៈពេលពី៩ទៅ១៣ឆ្នាំ។

វារីវប្បកម្ម Aquaculture

ការចិញ្ចឹមត្រី សិប្បីសត្វ។ល។ និងការដាំរុក្ខជាតិទឹកក្នុងដែនទឹកសាបឬទឹកប្រៃក្រោមលក្ខខណ្ឌត្រួតពិនិត្យនិងការគ្រប់គ្រងកំណត់មួយ ដើម្បីបង្កើនផលិតកម្មនិងភាពជាម្ចាស់របស់បុគ្គលឬសាជីវកម្មនៃភាវៈបង្ខាំងដែលបានចិញ្ចឹមទុក។

វារីអគ្គិសនី Hydroelectricity

អគ្គិសនីដែលបានមកពីការផលិតតាមរយៈការបំប្លែងពីថាមពលនៃចរន្តទឹក។

វិធីសាស្ត្របាយ៉េស Bayesian method

វិធីសាស្ត្រដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់សម្រាប់វិភាគស្ថិតិបរិមាណមិនដឹងឬមិនប្រាកដប្រជា ដែលរួមមានពីរជំហាន។ ជំហានទីមួយ : ការបង្កើតរបាយប្រូបាប៊ីលីតេជាមុនសម្រាប់បរិមាណមិនប្រាកដប្រជា ដោយផ្អែកលើចំណេះដឹងដែលមានស្រាប់(ឬតាមរយៈការស្រង់យោបល់របស់អ្នកជំនាញឬដោយការប្រើប្រាស់ទិន្នន័យនិងការសិក្សាដែលមានស្រាប់)។ ក្នុងដំណាក់កាលដំបូងនេះ ជាតុនៃប្រធានបទមួយអាចមានឥទ្ធិពលមកលើការជ្រើសរើស ប៉ុន្តែក្នុងករណីជាច្រើនរបាយប្រូបាប៊ីលីតេត្រូវបានជ្រើសរើសដោយអព្យាក្រឹតតាមដែលអាចធ្វើបាន ដើម្បីបញ្ចៀសឥទ្ធិពលមកលើលទ្ធផលចុងក្រោយនៃការវិភាគ។ ជំហានទីពីរ : ទិន្នន័យទទួលបានថ្មីៗ ត្រូវណែនាំដោយប្រើប្រាស់ទ្រឹស្តីបទដែលបង្កើតនិងដាក់ឈ្មោះតាមគណិតវិទូអង់គ្លេសឈ្មោះ ថូម៉ាស បាយ៉េស (Thomas Bayes ១៧០២-១៧៦១) ដើម្បីផ្តល់នូវទិន្នន័យថ្មីបំផុតនៃរបាយទិន្នន័យមុន ទៅក្នុងរបាយទិន្នន័យក្រោយ។

វិធីសាស្ត្រគ្រប់គ្រងតំបន់ទេសភាព Landscape approach

ការគ្រប់គ្រងប្រព័ន្ធផលិតកម្មនិងធនធានធម្មជាតិក្នុងតំបន់ធំល្មម ដើម្បីបង្កើតសេវាកម្មអេកូឡូស៊ីដែលទ្រទ្រង់ជីវិតនិងនៅក្នុងតំបន់តូចល្មមដែលគ្រប់គ្រងដោយមនុស្សកំពុងប្រើប្រាស់ដីនិងផលិតសេវាកម្មទាំងនោះ។

វិសមរូបធម្មជាតិ Natural variability

ការប្រែប្រួលជុំវិញសភាពមធ្យមនិងស្ថិតិផ្សេងៗ(ដូចជា គម្លាតស្តង់ដាឬស្ថិតិនៃព្រឹត្តិការណ៍មិនប្រក្រតី)នៃអាកាសធាតុស្តីពីគ្រប់មាត្រដ្ឋាននៃលំហានិងពេលហួសពីព្រឹត្តិការណ៍ធាតុអាកាសនីមួយៗ។

វិសមរូបធម្មជាតិក្នុងអាកាសធាតុនៅពេលណាមួយ បង្កឡើងដោយដំណើរការខាងក្នុងប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ ដូចជា អែលនីញ៉ូ ក៏ដូចជាការផ្លាស់ប្តូរឥទ្ធិពលពីខាងក្រៅដូចជា សកម្មភាពបន្ទុះភ្នំភ្លើងនិងភាពខុសគ្នានៃ*ថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យ*។

វិសមរូបអាកាសធាតុ Climate variability

ការប្រែប្រួលជុំវិញសភាពមធ្យមនិងស្ថិតិផ្សេងៗ(ដូចជា គម្លាតស្តង់ដា ការកើតឡើងនៃស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរ។ល។) នៃអាកាសធាតុស្តីពីគ្រប់មាត្រដ្ឋាននៃលំហ និងពេលវេលា ហួសពីព្រឹត្តិការណ៍អាកាសធាតុដែលមានលក្ខណៈដោយឡែកផ្សេងគ្នា។ វិសមរូបអាកាសធាតុនេះអាចកើតឡើងដោយសារដំណើរការធម្មជាតិខាងក្នុងនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* (វិសមរូបផ្ទៃក្នុង)ឬរហូតដល់ការប្រែប្រួល*កម្លាំងជុំវិញពីខាងក្រៅ* ដោយធម្មជាតិឬដោយសារមនុស្ស(វិសមរូបខាងក្រៅ)។

វេទិកាជាតិសម្រាប់កាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ National platform for disaster risk reduction

យន្តការថ្នាក់ជាតិសម្រាប់មគ្គុទ្ទេសក៍គោលនយោបាយនិងសម្របសម្រួលស្តីពីការ*កាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ* ដែលមានចរិតជាពហុវិស័យនិងអន្តរជំនាញ ដោយមានការចូលរួមពីវិស័យសាធារណៈ វិស័យឯកជន និងសង្គមស៊ីវិល ដែលពាក់ព័ន្ធរបស់ប្រទេសមួយ។

ស

សកម្មភាពជាតិកាត់បន្ថយសមស្រប Nationally Appropriate Mitigation Actions (NAMAs)

គោលនយោបាយនិងសកម្មភាពទាំងឡាយដែលជាផ្នែកមួយនៃការប្តេជ្ញាចិត្តក្នុងការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដោយស្ម័គ្រចិត្ត ហើយត្រូវការជាចាំបាច់នូវការគាំទ្រនិងជំរុញដោយគោលនយោបាយ បច្ចេកវិទ្យា ហិរញ្ញប្បទាន និងការកសាងសមត្ថភាព ដែល*អាចវាស់វែងបាន អាចរាយការណ៍បាន និងអាចផ្ទៀងផ្ទាត់បាន*។

ក្នុងបរិបទប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍ NAMA ត្រូវឆ្លើយតបទៅនឹងគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាពនិងអាទិភាពនានា ដើម្បីឈានឆ្ពោះទៅរកការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ។

សកម្មភាពបន្សាំមិនត្រឹមត្រូវ ឬបន្សាំមិនត្រឹមត្រូវ Maladaptive actions or maladaptation

សកម្មភាពទាំងឡាយដែលអាចនាំឱ្យមានកំណើនហានិភ័យធ្ងន់ធ្ងរទាក់ទងនឹងអាកាសធាតុ កំណើនភាពងាយរងគ្រោះទៅនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ឬការថយចុះសុខុមាលភាពរបស់ប្រព័ន្ធធម្មជាតិនិងមនុស្ស នាពេលបច្ចុប្បន្ននិងអនាគត។

សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ Solar activity

បាតុភូតម៉ាញេទិកលើផ្ទៃព្រះអាទិត្យ ដូចជា ចំណុចខ្មៅ ចំណុចភ្លឺ(ផ្នែកភ្លឺខ្លាំង) និងការឆេះកញ្ជ្រោល(ការបំភាយ ភាគល្អិតដែលមានថាមពលខ្លាំង) ដែលសកម្មភាពនេះខុសគ្នាទៅតាមពេលវេលាចាប់ពីនាទីរហូតដល់រាប់លានឆ្នាំ។

សក្តិសិទ្ធិភាព Efficacy

រង្វាស់ដើម្បីឱ្យដឹងថា *កម្លាំងវិកាយរស្មី* មួយដែលចេញពីយន្តការបង្កដោយសកម្មភាពមនុស្សឬធម្មជាតិ មានប្រសិទ្ធភាពបែបណាក្នុងការធ្វើឱ្យមានការប្រែប្រួលលំនឹងសីតុណ្ហភាពផ្ទៃមធ្យមពិភពលោក ធៀបនឹងសមមូល*កម្លាំងវិកាយរស្មី* ចេញពី *ឧស្ម័នកាបូនិក*។

តាមការកំណត់ កំណើនឧស្ម័នកាបូនិកមួយឯកតាមានសក្តិសិទ្ធិភាពមួយ។ វិសមរូបសក្តិសិទ្ធិភាពអាកាសធាតុ អាចបណ្តាលមកពីការកែសម្រួលរហ័សនៃកម្លាំងដែលបានប្រើខុសពីកម្លាំងផ្សេងៗទៀត។

សក្តានុពលកម្តៅសកល Global Warming Potential (GWP)

សន្ទស្សន៍មួយ(ផ្អែកលើលក្ខណៈវិកាយរស្មីនៃ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលលាយចូលគ្នាសព្វល្អ) ប្រើប្រាស់ដើម្បីវាស់វែងអំណាចវិកាយរស្មីនៃម៉ាសឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយឯកតាដែលលាយចូលគ្នាសព្វល្អក្នុងបរិយាកាសបច្ចុប្បន្នក្នុងរយៈពេលកំណត់ធៀបនឹងឧស្ម័នកាបូនិក និងជាឥទ្ធិពលបញ្ចូលគ្នាក្នុងពេលខុសៗគ្នានៃឧស្ម័នទាំងនេះក្នុងបរិយាកាស និងប្រសិទ្ធភាពធៀបក្នុងការស្រូបយក*វិកាយរស្មីក្រហមអាំងហ្វ្រាកម្តៅ*ដែលភាយចេញ។

ពិធីសារក្យូតូ បានផ្អែកលើសក្តានុពលកម្តៅសកលនៃការបញ្ចេញឧស្ម័នក្នុងរយៈពេល១០០ឆ្នាំ។

សក្តានុពលកាត់បន្ថយ Mitigation potential

បរិមាណឧស្ម័នដែលនឹងអាចកាត់បន្ថយបានរហូតដល់ពេលណាមួយ តែមិនទាន់កើតមានឡើងនៅឡើយទេ។

សន្តិសុខថាមពល Energy security

វិធានការជានាសន្តិសុខដែលប្រជាជាតិមួយឬសហគមន៍ពិភពលោកទាំងមូលត្រូវតែអនុវត្ត ដើម្បីរក្សាការផ្គត់ផ្គង់ថាមពលឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់។

សន្តិសុខមនុស្ស Human security

សុវត្ថិភាពមនុស្សពីការគំរាមកំហែងរ៉ាំរ៉ៃ(ភាពអត់ឃ្លាន ជំងឺ ភាពរាំងស្ងួត ទឹកជំនន់ ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ...) និងកិច្ចការពារពីការរំខានភ្លាមៗ ពីការខូចប្រយោជន៍នៅក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ ទោះបីនៅក្នុងផ្ទះ កន្លែងធ្វើការ ឬក្នុងសហគមន៍ក៏ដោយ។

សន្តិសុខស្បៀង Food security

ស្ថានភាពប្រសើរមួយដែលកើតមានឡើងនៅពេលដែលប្រជាជនទទួលសិទ្ធិការពារក្នុងការទទួលបាននូវបរិមាណចំណីអាហារគ្រប់គ្រាន់ដែលមានសារជាតុចិញ្ចឹមនិងសុវត្ថិភាពសម្រាប់ការលូតលាស់ប្រចាំថ្ងៃ ការអភិវឌ្ឍនិងជីវិតដែលមានសុខភាពល្អនិងភាពសកម្ម។

អសន្តិសុខស្បៀងអាចបណ្ដាលមកពីភាពមិនអាចទទួលបានសិទ្ធិការពារនូវចំណីអាហារ លទ្ធភាពនៃការទិញមិនគ្រប់គ្រាន់ ការបែងចែកមិនសមស្រប ឬការបរិភោគអាហារមិនគ្រប់គ្រាន់នៅតាមលំនៅឋាន។

សន្ទស្សន៍ភាពងាយរងគ្រោះ Vulnerability index

រង្វាស់សម្រាប់កំណត់លក្ខណៈភាពងាយរងគ្រោះនៃប្រព័ន្ធមួយ។

ជាធម្មតា សន្ទស្សន៍ភាពងាយរងគ្រោះដោយសារអាកាសធាតុ បានមកពីការរួមបញ្ចូលសូចនាករមួយចំនួនដោយគិតឬមិនគិតពីតម្លៃវាស់វែងរបស់សូចនាករទាំងនោះដែលសន្មតជាសញ្ញានៃភាពងាយរងគ្រោះ។

សន្និសីទបណ្ដាភាគី Conference of the Parties (COP)

ស្ថាប័នកំពូលនៃ*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្ដីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* ក្នុងនោះ រដ្ឋសមាជិកដែលមានសិទ្ធិបោះឆ្នោតបានផ្ដល់សច្ចាប័នឬអនុម័តអនុសញ្ញានេះ។

សម័យប្រជុំលើកទីមួយនៃ *សន្និសីទបណ្តាភាគី* លើកទី១ បានប្រារព្ធនៅទីក្រុងប៊ែរឡាំង(១៩៩៥)និងមានកិច្ចប្រជុំប្រចាំឆ្នាំជាបន្តបន្ទាប់នៅកន្លែងផ្សេងៗទៀត។

សន្និសីទបណ្តាភាគីសម្រាប់ពិធីសារក្យូតូ Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol (CMP)

រចនាសម្ព័ន្ធនេះត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីកាត់បន្ថយថ្លៃចំណាយនិងកែលម្អប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងនៃដំណើរការរបស់*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ/ពិធីសារក្យូតូ*។

សន្និសីទបណ្តាភាគីសម្រាប់ពិធីសារក្យូតូ មានសិទ្ធិអំណាចលើ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* និងមានសិទ្ធិអំណាចបង្កើតវិធានសម្រាប់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* សម្រេចលើអនុសាសន៍ដែលបានធ្វើឡើងដោយក្រុមប្រឹក្សាភិបាលនិងចាត់តាំងអង្គភាពប្រតិបត្តិដែលបានទទួលស្គាល់ដោយក្រុមប្រឹក្សាភិបាលនេះ។

សមត្ថភាពកាត់បន្ថយ Mitigative capacity

លទ្ធភាពរបស់ប្រទេសមួយក្នុងការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដោយសកម្មភាពមនុស្សឬក្នុងការបង្កើន*អាងស្រូប* កាបូនធម្មជាតិ។

លទ្ធភាពសំដៅលើបំណិន សមត្ថភាព ភាពសមស្រប និងភាពស្ទាត់ជំនាញដែលប្រទេសមួយបានទទួលនិងផ្អែកលើបច្ចេកវិទ្យា ស្ថាប័ន ធនធាន ទ្រព្យសម្បត្តិ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងព័ត៌មាន។ សមត្ថភាពកាត់បន្ថយ គឺជាមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃមាគ៌ា*អភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព*។

សមត្ថភាពដោះស្រាយបញ្ហា/សមត្ថភាពឆ្លើយតប Coping capacity

លទ្ធភាពរបស់មនុស្ស ស្ថាប័ន និងប្រព័ន្ធនានាដែលប្រើប្រាស់ជំនាញ ធនធាន និងកាលានុវត្តភាពដែលមានស្រាប់ ដើម្បីដោះស្រាយ គ្រប់គ្រង និងជម្នះបញ្ហាអវិជ្ជមាននានានៅក្នុងរយៈពេលពីខ្លីទៅមធ្យម។

សមត្ថភាពបន្សាំ Adaptive capacity

លទ្ធភាពរបស់ប្រព័ន្ធ(អេកូឡូស៊ី សង្គម ...) ស្ថាប័ន មនុស្ស និងសារពាង្គកាយនានា ដើម្បីសម្របទៅនឹងការខូចខាតទាក់ទងនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដែលអាចកើតមានឡើងនិងទាញយកផលប្រយោជន៍ពីកាលានុវត្តភាព ឬឆ្លើយតបទៅនឹងផលវិបាកនានា។

សមត្ថភាពផ្ទុកកាបូន Carbon carrying capacity

បរិមាណនៃសក្តានុពលកាបូនដែលបានបង្ខាំងទុកក្នុងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីព្រៃឈើក្រោមលក្ខខណ្ឌបរិស្ថានធម្មតានិងរបបរំខានបែបធម្មជាតិ(បន្ទុះភ្នំភ្លើង ទឹកជំនន់ ...) ប៉ុន្តែមិនរាប់បញ្ចូលការរំខានពីមនុស្សឡើយ។

សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក CO_2-equivalent

រង្វាស់ផលគុណគិតជាតោននៃ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ណាមួយជាមួយនឹង *សក្តានុពលកម្តៅសកល* នៃឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នោះ។ រង្វាស់នេះប្រើប្រាស់ដើម្បីប្រៀបធៀបការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នានា ដោយផ្អែកលើ *សក្តានុពលកម្តៅសកល*។

សម័យហូឡូសែន Holocene

សម័យធរណីវិទ្យាចុងក្រោយនៃកាលសម័យក្វាទែណៃ ក្នុងស័កសេណូសូអ៊ិកនៃអនន្តកាលហ្វាណេរ៉ូសូអ៊ិក ដែលមាន រយៈពេលប្រមាណ១១ ៦០០ឆ្នាំ ដោយគិតរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ននេះ។

សហប្រយោជន៍ Co-benefit

ឥទ្ធិពលវិជ្ជមាននៃគោលនយោបាយឬវិធានការមួយដែលដៅទៅរកវត្ថុបំណងមួយ តែអាចមានឥទ្ធិពលមកលើវត្ថុបំណងផ្សេងទៀត ដោយមិនគិតពីតុល្យភាពនៃឥទ្ធិពលពិតមកលើសុខុមាលភាពសង្គម។

សហប្រយោជន៍ភាគច្រើនគ្មានភាពប្រាកដប្រជា និងអាចប្រែប្រួលទៅតាមកាលៈទេសៈនៅមូលដ្ឋាននិងទម្លាប់ក្នុងការអនុវត្ត។

សារធាតុបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន Ozone Depleting Substance (ODS)

សមាសធាតុមួយក្រុមដែលផលិតដោយមនុស្ស រាប់បញ្ចូលទាំង *ក្លរ៉ូហ្វ្លុយអូរ៉ូកាបូ (CFCs)* ប្រូម៉ូហ្វ្លុយអូរ៉ូកាបូ(ហាឡុង) មេទីលក្លរ៉ូហ្វម កាបូនតេត្រាក្លរ មេទីលប្រូមួ និង *អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូហ្វ្លុយអូរ៉ូកាបូ(HCFCs)* ជាដើម ដែលជាសមាសធាតុមានលទ្ធភាពបំផ្លាញអូសូនក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ទប់*។

ស៊ីក្លូនបញ្ច្រាសរាំងខ្ទប់ Blocking anticyclones

អង់ទីស៊ីក្លូនមួយដែលវិលបញ្ច្រាសស្ទើរតែនៅនឹងមួយកន្លែងក្នុងរយៈពេលមួយសប្តាហ៍ឬយូរជាងនេះ ពីតំបន់ដែលមានរយៈទទឹងពីមធ្យមទៅខ្ពស់ ដែលអាចរារាំងដល់ការវិវត្តធម្មតានៃប្រព័ន្ធសម្ពាធខ្ពស់ និងសម្ពាធខ្យល់ទាបឆ្ពោះទៅទិសខាងកើត។

សីតុណ្ហភាពខ្យល់លើផ្ទៃដី Land surface air temperature

សីតុណ្ហភាពខ្យល់ដែលវាស់នៅក្នុងរបាំងខ្យល់ហ៊ុមព័ទ្ធ ដែលមានចរន្តខ្យល់ឆ្លងកាត់បានល្អនៅកម្ពស់១,៥ទៅ២ម៉ែត្រពីលើផ្ទៃដី។

សីតុណ្ហភាពផ្ទៃទឹកសមុទ្រ Sea Surface Temperature (SST)

សីតុណ្ហភាពស្រទាប់ផ្ទៃលើបំផុតនៃសមុទ្រប្រមាណពី២ទៅ៣ម៉ែត្រ ដែលវាស់ដោយនាវា ពោង ឬវត្ថុអណ្តែត។

តាមមធ្យោបាយនាវា ការវាស់សំណាកទឹកក្នុងធុង ភាគច្រើនត្រូវបានផ្លាស់ប្តូរទៅជាសំណាកទឹកបូមចូលក្នុងម៉ាស៊ីនដាក់វត្ថុរាវផ្ទុកកម្តៅនៅក្នុងទសវត្សរ៍ទី៥នៃសតវត្សរ៍ទី២០។ តាមរយៈផ្កាយរណប សីតុណ្ហភាពស្រទាប់លើ (ស្រទាប់លើបំផុតនិងបំណែកនៃកម្រាស់មួយមិល្លីម៉ែត្រ) ត្រូវបានវាស់វែងដោយ *វិកិរណរស្មីក្រហមអាំងហ្វ្រា* ឬកម្រិតសង់ទីម៉ែត្រខាងលើ ឬដោយរលកអេឡិចត្រូម៉ាញ៉េទិក និងរលកវិទ្យុខ្លី ប៉ុន្តែត្រូវកែតម្រូវឱ្យស្របនឹងសីតុណ្ហភាពទឹក។

សីតុណ្ហភាពលើផ្ទៃផែនដី **Global surface temperature**

សីតុណ្ហភាពមធ្យមរបស់ខ្យល់លើផ្ទៃផែនដី។

ចំពោះការផ្លាស់ប្តូរសីតុណ្ហភាពតាមកាលវេលា ការប៉ាន់ស្មានត្រូវគិតពីការប្រែប្រួលដោយផ្អែកលើភាពមិនប្រក្រតីនៃសីតុណ្ហភាពមធ្យមរបស់លើផ្ទៃសមុទ្រ និងសីតុណ្ហភាពខ្យល់លើផ្ទៃដី។

សុខុមាកាស/មីក្រូអាកាសធាតុ **Microclimate**

អាកាសធាតុកំណត់នៃទីតាំងតូចណាមួយ ដែលខុសពីអាកាសធាតុជុំវិញ។

សុរិយការ **Insolation**

បរិមាណថាមពលនៃ*វិកិរណ៍ព្រះអាទិត្យ* ដែលចាំងមកដល់ផែនដីតាមរយៈខ្សែទទឹងនិងតាមរដូវកាលខុសៗគ្នា ហើយដែលតាមធម្មតា ជា*វិកិរណ៍* ដែលចាំងមកដល់ស្រទាប់លើបំផុតនៃ*បរិយាកាស*។ ជួនកាល គេសំដៅលើ*វិកិរណ៍* ដែលចាំងមកដល់ផ្ទៃផែនដី។

សូចនាគោល **Benchmark**

អថេរដែលអាចវាស់វែងសម្រាប់ជាមូលដ្ឋានឬយោងក្នុងការវាយតម្លៃការបំពេញការងាររបស់ស្ថាប័នមួយ។

ចំណុចគោលអាចទាញចេញពីបទពិសោធផ្ទៃក្នុងរបស់ស្ថាប័នមួយឬច្រើន ដែលស្ថាប័នផ្សេងៗត្រូវការ ឬជាតម្រូវផ្នែកច្បាប់ ដើម្បីវាស់វែងភាពប្រែប្រួលនៃប្រតិបត្តិការក្នុងរយៈពេលមួយ។

សេចក្តីជូនដំណឹងជាតិ **National Communication**

ឯកសារជាតិដែលត្រូវបញ្ជូនដោយអនុលោមតាម*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ* (និង *ពិធីសារក្យូតូ*)ដោយប្រទេសជាភាគីមួយដើម្បីជូនដំណឹងអំពីនិងសកម្មភាពដែលបានអនុវត្តក្នុងការដោះស្រាយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុទៅកាន់ភាគីផ្សេងទៀត។

សេដ្ឋកិច្ចបៃតង Green economy

ការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចប្រកបដោយប្រសិទ្ធផលដោយឈរលើមូលដ្ឋាននៃការប្រើប្រាស់ធនធានធម្មជាតិ ចីរភាពបរិស្ថាន ការងារបៃតង បច្ចេកវិទ្យាបៃតង និងកំណែទម្រង់សេដ្ឋកិច្ច ដោយគិតគូរបន្ថែមលើការលើកទឹកចិត្ត ដូចជា ពន្ធបៃតង ហិរញ្ញវត្ថុបៃតង ពិសេសឥណទាននិងមីក្រូហិរញ្ញវត្ថុបៃតង ជាដើម។

សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី Ecosystem services

ដំណើរការប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី មុខងារនានាដែលមានតម្លៃជារូបិយវត្ថុឬមិនមែនរូបិយវត្ថុ សម្រាប់បុគ្គលម្នាក់ៗ ឬសង្គមទាំងមូល ដែលមានចំនួន៤ប្រភេទគឺ ទី១ សេវាកម្មគាំទ្រ ដូចជាផលិតភាព ឬការថែទាំជីវៈចម្រុះ ទី២ សេវាកម្មផ្តល់ឱ្យ ដូចជាចំណីអាហារ សារជាតុសរសៃ ត្រី ទី៣ សេវាកម្មកំណត់ ដូចជានិយ័តកម្មអាកាសធាតុ ឬការស្រូបកាបូននិងទី៤ សេវាកម្មវប្បធម៌ ដូចជា ទេសចរណ៍ ជំនឿខាងព្រលឹងវិញ្ញាណ និងសោភណភាព។

សំណល់ឡជីវឧស្ម័ន Bioslurry

សំណល់ហូរចេញពីឡជីវឧស្ម័នដែលទទួលរងនូវការបំបែកជាតុក្នុងលក្ខខណ្ឌគ្មានអុកស៊ីសែន ហើយគ្មានក្លិនស្អុយ មិនទាក់ទាញសត្វល្អិត ដូចជាជីលាមកសត្វ ព្រោះគ្រាប់ស្មៅនិងសត្វល្អិតត្រូវបានសម្លាប់ក្នុងឡជីវឧស្ម័ន។

សំណាញ់សុវត្ថិភាព Safety nets

ផ្នែកមួយនៃប្រព័ន្ធការពារសង្គមដែលជាទូទៅរួមបញ្ចូលទាំងការចូលរួមមិនមែនជាវិភាគទាន ដូចជា ស្បៀង ថវិកា ប័ណ្ណទិញទំនិញ ជាដើម ដែលអាចផ្តល់ជូនដោយមានលក្ខខណ្ឌឬគ្មានលក្ខខណ្ឌ សម្រាប់គោលដៅជាក់លាក់ ឬជាលក្ខណៈសកល ទាំងអន្តរាគមន៍នានា ដើម្បីបង្កើនភាពអាចស្វែងរកអាហារ និងតម្រូវការមូលដ្ឋានសំខាន់ៗ ដូចជា ការផ្តល់ឧបត្ថម្ភធន។

ពាក្យ សំណាញ់សុវត្ថិភាព សំណាញ់សុវត្ថិភាពសង្គម ការចូលរួមរបស់សង្គម និងជំនួយសង្គម ជារឿយៗអាចប្រើប្រាស់ជំនួសគ្នាបាន។

សំណើមខ្យល់ Humidity

បរិមាណ*ចំហាយទឹក* នៅក្នុងខ្យល់ ដែលបញ្ជាក់ពីភវនីយភាពនៃកំណកអាកាសធាតុ(ទឹកភ្លៀង សន្សើម អ័ព្ទ ...)។

បើកាលណាកម្រិតសំណើមខ្យល់ខ្ពស់ នោះប្រសិទ្ធភាពនៃការបញ្ចេញញើសថយចុះនិងធ្វើឱ្យរាងកាយត្រជាក់ ដោយការកាត់បន្ថយអត្រារំហួតសំណើមពីស្បែក។ ឥទ្ធិពលនេះត្រូវបានគណនាដោយតារាងសន្ទស្សន៍ កម្ដៅឬសន្ទស្សន៍សំណើម។

សំណើមដី Soil moisture

បរិមាណទឹកដែលរក្សាទុកនៅក្នុងដីក្នុងសណ្ឋានរាវឬកក។

ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត Voluntary Carbon Standard (VCS)

ស្តង់ដារឹងមាំជាសកលនិងជាកម្មវិធីសម្រាប់អនុម័តការទូទាត់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលគួរឱ្យទុកចិត្តបាន។

ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយក្រុមការងារអាកាសធាតុ សមាគមពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័នអន្តរជាតិ វេទិកាសេដ្ឋកិច្ចពិភពលោក និងក្រុមប្រឹក្សាពាណិជ្ជកម្មពិភពលោកសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព។

សន្និធិកាបូន Carbon stock

បរិមាណកាបូននៅក្នុងអាងបង្ខាំងមួយដែលមានសមត្ថភាពប្រមូលផ្តុំឬបញ្ចេញកាបូន។

ស្ថានប្រព័ន្ធឬប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី Ecosystem

បណ្តុំមុខងារនៃប្រព័ន្ធមួយដែលរួមផ្សំឡើងដោយភាវៈមានជីវិត និងបរិស្ថានគ្មានជីវិតដែលនៅជុំវិញភាវៈមានជីវិតទាំងនោះ ព្រមទាំងអន្តរកម្មទៅវិញទៅមក

(អន្តរកម្មរវាងភាវៈមានជីវិតនិងបរិស្ថានគ្មានជីវិត និងអន្តរកម្មរវាងភាវៈមានជីវិតទាំងនោះ)។

ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីទាំងឡាយអាចរស់ក្នុងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីផ្សេងទៀត ហើយមាត្រដ្ឋានវាអាចប្រែប្រួលចាប់ពីតូចបំផុតរហូតដល់ *ជីវមណ្ឌល* ទាំងមូល។ បច្ចុប្បន្ននេះ ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីភាគច្រើនអាចរួមផ្សំដោយមនុស្សដែលជាសារពាង្គកាយសំខាន់ ហើយទទួលរងឥទ្ធិពលពីសកម្មភាពមនុស្សនៅក្នុងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីនោះ។

ស្នាមបន្សល់ទុក Fingerprint

លំនាំនៃផលតបអាកាសធាតុនៅទីកន្លែងនិង/ឬពេលវេលាណាមួយ ទៅនឹងកម្លាំងជំរុញជាក់លាក់។

ស្នាមបន្សល់ទុកត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីស្វែងរកវត្តមានប្រតិកម្មតបតាមការសង្កេត ហើយត្រូវបានប៉ាន់ប្រមាណដោយប្រើប្រាស់ការវិភាគត្រាប់ *ម៉ូដែលអាកាសធាតុ* ដែលមានកម្លាំងជំរុញ។

ស្នូលទឹកកក Ice core

សំណាកទឹកកកដែលមានរាងស៊ីឡាំងដែលបានមកពីការខួងយកចេញពីផែនទឹកកកឬ *ស្រទាប់ទឹកកក*។

ស្រទាប់ទឹកកក Ice sheet

គំនរផ្ទាំងទឹកកកដែលមានកម្រាស់ក្រាស់អាចគ្របដណ្តប់ផ្ទៃដីនិងស្រទាប់ថ្មហើយជាធម្មតាមានវិសាលភាពធំជាង៥០ ០០០គីឡូម៉ែត្រក្រឡា(ម៉ែត្រការ៉េ)។

នៅក្នុងពិភពលោកសព្វថ្ងៃនេះ មានស្រទាប់ទឹកកកធំៗចំនួនបី គឺនៅហ្គ្រីនលែននិងពីរទៀតនៅទ្វីបអង់តាកទិកពោលគឺស្រទាប់ទឹកកក អង់តាកទិកខាងកើតនិងខាងលិច ដែលញែកដាច់គ្នាដោយជួរភ្នំអង់តាកទិក។

ស្រទាប់សកម្ម Active layer

ស្រទាប់ដីខាងលើដែលមានទឹកកករលាយនិងកកតាមរដូវ ហើយស្ថិតនៅពីលើ *កំណកអចិន្ត្រៃយ៍*។

ស្រទាប់ព្រំប្រទល់បរិយាកាស Atmospheric boundary layer

ស្រទាប់បរិយាកាសជាប់ផ្ទៃផែនដី ដែលរងឥទ្ធិពលដោយការកកិតជាមួយផ្ទៃប៉ះ និងដោយការបញ្ជូនកម្តៅនិងកត្តាផ្សេងៗដែលឆ្លងកាត់ផ្ទៃនោះ។

ស្រទាប់ទាបបំផុត១០០ម៉ែត្រពីផ្ទៃដី(ប្រមាណ១០%នៃកម្រាស់ស្រទាប់ព្រំប្រទល់បរិយាកាស) ដែលជាតំបន់កកើតចរន្តឬកំណួចមេកានិកខ្លាំង មានឈ្មោះថាស្រទាប់ព្រំប្រទល់ផ្ទៃដីឬស្រទាប់ផ្ទៃដី។

ស្រទាប់អូសូន Ozone layer

ស្រទាប់មួយ ដែលមានកំហាប់អូសូនខ្ពស់បំផុតនៅក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ដែលលាតសន្ធឹងប្រមាណ១២ទៅ៤០គីឡូម៉ែត្រពីផ្ទៃផែនដី ហើយកំហាប់អូសូនកើនដល់កម្រិតអតិបរមាចន្លោះពី២០ទៅ២៥គីឡូម៉ែត្រ។

ស្រទាប់នេះកំពុងរងការខូចខាតដោយសារការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលផ្សំដោយក្លរនិងប្រូមតាមរយៈសកម្មភាពមនុស្ស។ ជារៀងរាល់ឆ្នាំ ការបាត់បង់ខ្លាំងបំផុតនៃស្រទាប់អូសូនកើតឡើងនៅនិទាឃរដូវក្នុងតំបន់អង់តាកទិក ដែលបង្កឡើងដោយសមាសធាតុក្លរនិងប្រូមចេញពីសកម្មភាពមនុស្ស គួបផ្សំនឹងលក្ខខណ្ឌឧតុនិយមជាក់លាក់នៃតំបន់នោះ។ បាតុភូតនេះបង្កើតឱ្យមាន *ប្រហោងអូសូន* ។

សូចនាករអាកាសធាតុជំនួស Proxy climate indicator

កំណត់ត្រាមូលដ្ឋានដែលត្រូវបានបកស្រាយដោយប្រើគោលការណ៍រូបសាស្ត្រ និងជីវរូបសាស្ត្រ ដើម្បីបង្ហាញពីសំណុំខ្លះៗនៃភាពផ្សេងគ្នារបស់អាកាសធាតុអតីតកាល ហើយទិន្នន័យទាក់ទងនឹងអាកាសធាតុដែលទទួលបានតាមរយៈវិធីនេះ ហៅថាទិន្នន័យជំនួសដែលអាចត្រូវបានក្រិតតាមខ្នាត ដើម្បីផ្តល់ព័ត៌មានអាកាសធាតុតាមបែបបរិមាណវិស័យ។ ឧទាហរណ៍ : កំណត់ត្រារង្វង់នៅលើមុខកាត់ដើមឈើ លក្ខណៈរបស់ផ្កាថ្ម និងទិន្នន័យនានាដែលបានមកពីស្នូលទឹកកក។

ហ

ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ Disaster risk

សក្តានុពលនៃ *គ្រោះមហន្តរាយ* ដែលឈានទៅរកការប៉ះពាល់ដល់និងបាត់បង់អាយុជីវិត ស្ថានភាពសុខភាព ជីវភាព ទ្រព្យសម្បត្តិ និងសេវាកម្មដែលអាចកើតឡើងក្នុងសហគមន៍ឬសង្គមមួយក្នុងពេលវេលាជាក់លាក់នាពេលអនាគត។

ហាឡូកាបូ Halocarbons

ក្រុមសមាសធាតុសរីរាង្គដែលមួយផ្នែកផ្សំដោយហាឡូសែន រួមបញ្ចូលទាំង *ក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបូ(CFCs)* *អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបូ(HCFCs)* *អ៊ីដ្រូភ្លុយអូរ៉ូកាបូ(HFCs)* *ហាឡុង* មេទីលក្លរ មេទីលប្រូម។ល។

សមាសធាតុហាឡូកាបូជាច្រើន មានសក្តានុពលកម្តៅសកលកម្រិតខ្ពស់ ហើយហាឡូកាបូដែលផ្សំដោយក្លរនិងប្រូមជាសមាសធាតុធ្វើឱ្យធ្លុះធ្លាយ *ស្រទាប់អូសូន*។

ឡ

ឡជីវឧស្ម័ន Biodigester

សំណង់មូលមួយប្រភេទសង់ពីឥដ្ឋតាន់និងបេតុងកប់ក្នុងដី ផ្ទុកដោយលាមកសត្វដែលអាចបង្កើតឧស្ម័នមេតានឬជីវឧស្ម័ន ហើយអាចបន្សល់នូវជីធម្មជាតិដ៏ល្អប្រសើរ។

ឧស្ម័នករ Gasifier

ឡឬឧបករណ៍សម្រាប់ផលិតឧស្ម័ន ជាពិសេស ឧស្ម័នសំយោគដែលផលិតចេញពី ធ្យូងថ្ម ជីវម៉ាស។

ដដ

អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ Designated Operational Entity (DOE)

អង្គភាពមួយដែលកំណត់ដោយ *សន្និសីទបណ្តាភាគីសម្រាប់ពិធីសារក្យូតូ* ថាជាអង្គភាពដែលមានគុណវុឌ្ឍិក្នុងការផ្តល់សុពលភាពដល់គម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដែលបានស្នើសុំ ក៏ដូចជាក្នុងការ *ផ្ទៀងផ្ទាត់* និងការបញ្ជាក់អំពីការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពីសកម្មភាពមនុស្ស និងការស្រូបយកឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ពិតតាមរយៈ *អាងស្រូបកាបូន*។

អត្ថប្រយោជន៍បន្សាំ Adaptation benefits

តម្លៃនៃការខូចខាតដែលបានបញ្ចៀសឬអត្ថប្រយោជន៍បន្ថែម បន្ទាប់ពីមានការអនុម័តនិងអនុវត្តវិធានការបន្សាំ។

អត្ថប្រយោជន៍កាបូន Carbon benefit

បរិមាណនៃការបញ្ចេញ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលត្រូវបានកាត់បន្ថយ ឬបរិមាណកាបូនដែលបានស្រូបលើសពីចំហាក *តាមទម្លាប់ធម្មតា* បន្ទាប់ពីការដកចេញដ៏សមស្របចំពោះ *ការធ្លាយចេញ* និងភាពមិនអចិន្ត្រៃយ៍។

អត្ថប្រយោជន៍កាបូន ត្រូវបានវាស់វែងដោយគិតជាតោននៃ *សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក*។

អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)

អនុសញ្ញាដែលត្រូវបានធ្វើសេចក្តីព្រាងឡើងនៅថ្ងៃទី៩ ខែឧសភា ឆ្នាំ១៩៩២ នៅទីក្រុងញូវយ៉ក ហើយត្រូវបានចុះហត្ថលេខាដោយប្រទេសជាង១៥០និង

សហគមន៍អឺរ៉ុបនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលពិភពលោក នាថ្ងៃទី៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៩២ នៅទីក្រុងរីយ៉ូដឺហ្សាណេរ៉ូ ហើយដែលបានចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី២១ ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៩៤។

គោលបំណងចម្បងនៃអនុសញ្ញានេះគឺ ធ្វើឱ្យមាន"ស្ថិរភាពកំហាប់ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់នៅក្នុងបរិយាកាសនៅត្រឹមកម្រិតមួយដែលអាចទប់ស្កាត់ការរំខានប្រកបដោយគ្រោះថ្នាក់ពីសកម្មភាពមនុស្សមកលើ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ*។"

អនុសញ្ញានេះចែងអំពីការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់បណ្តាភាគីទាំងអស់។ ក្រោមអនុ-សញ្ញានេះ *បណ្តាភាគីក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១* (គ្រប់ប្រទេសជាសមាជិកអង្គការសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចនិងអភិវឌ្ឍន៍ និងប្រទេសមានសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល)មានគោលដៅបង្វែរការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលមិនស្ថិតនៅក្រោម*ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់* មកនៅត្រឹមកម្រិតឆ្នាំគោល១៩៩០ ឱ្យបាននៅត្រឹមឆ្នាំ២០០០។ ឆ្នាំ១៩៩៧ អនុសញ្ញានេះបានអនុម័តឱ្យមានពិធីសារក្យូតូ។

អត្រាតំហយកម្តៅ Lapse rate

នៅរយៈកម្ពស់កាន់តែខ្ពស់ អត្រាសីតុណ្ហភាពបរិយាកាសកាន់តែត្រជាក់។

អភិបាលកិច្ចអាកាសធាតុ Climate governance

កិច្ចការទូត យន្តការ និងវិធានការនានាក្នុងគោលបំណងដឹកនាំប្រព័ន្ធសង្គមឆ្ពោះទៅរកការទប់ស្កាត់ កាត់បន្ថយ ឬបន្សាំទៅនឹងហានិភ័យទាំងឡាយដែលបង្កឡើងដោយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

អភិរក្សថាមពល Energy conservation

ការកាត់បន្ថយថាមពលតាមរយៈការប្រើប្រាស់សេវាកម្មថាមពលដែលមានបរិមាណតិចជាងមុន។

អភិវឌ្ឍន៍បៃតង Green growth

ការអភិវឌ្ឍដែលប្រើប្រាស់ធនធានប្រកបដោយចីរភាព រួមមាន ការងារបរិស្ថានបៃតងនិងធនធានធម្មជាតិ ទឹកនិងអនាម័យ សេដ្ឋកិច្ចនិងវិនិយោគ

ទូរគមនាគមន៍និងដឹកជញ្ជូន ឧស្សាហកម្មនិងថាមពល ទេសចរណ៍បៃតង *សន្តិសុខស្បៀង* និងសុវត្ថិភាពចំណីអាហារ និងការប្រើប្រាស់ដីធ្លី។

អភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព Sustainable development

ការអភិវឌ្ឍដែលបំពេញសេចក្តីត្រូវការបច្ចុប្បន្ន ដោយមិនប៉ះពាល់ដល់លទ្ធភាពរបស់មនុស្សជំនាន់ក្រោយក្នុងការបំពេញសេចក្តីត្រូវការរបស់ពួកគេផ្ទាល់។

អ្នកចូលរួមគម្រោង Project participant

ភាគីពាក់ព័ន្ធមួយដែលមានបំណងចូលរួម ឬវិស័យឯកជននិង/ឬអង្គភាពសាធារណៈដែលទទួលការអនុញ្ញាតពី*អាជ្ញាធរជាតិទទួលបន្ទុក* ដែលអាចចូលរួមក្នុងសកម្មភាពគម្រោងឬសកម្មភាពតាមកម្មវិធីរបស់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដែលអាចអនុវត្តបាន។

អាកាសធាតុ Climate

លក្ខខណ្ឌបរិយាកាសនិងបាតុភូតឧតុភូតមធ្យមនៃរដូវទាំងអស់ គិតជាស្ថិតិមធ្យមភាគរបស់តំបន់ណាមួយ ដែលពិនិត្យឃើញរយៈពេលយូរឆ្នាំ/៣០ឆ្នាំ។ លក្ខខណ្ឌបរិយាកាស/វិសម្សបអាកាសធាតុមានសម្ពាធបរិយាកាស សីតុណ្ហភាព សូរ្យការ សំណើម ទឹកភ្លៀង ពពក ខ្យល់។

អ្នកជំនាញភូមិវិទ្យាបានបែងចែកអាកាសធាតុជាប្រាំក្រុមគឺៈ

១- អាកាសធាតុក្តៅ

២- អាកាសធាតុក្បែរត្រូពិក

៣- អាកាសធាតុត្រជាក់បង្គួរ

៤- អាកាសធាតុត្រជាក់

៥- អាកាសធាតុភ្នំ។

អាកាសធាតុធ្ងន់ធ្ងរ Climate extreme

ការកើតមានឡើងនៃតម្លៃអថេរធាតុអាកាសឬអាកាសធាតុនៅលើ(ឬខាងក្រោម)នៃតម្លៃកម្រិតក្បែរចុងខាងលើ(ឬចុងខាងក្រោម)នៃការកម្រិតអថេរដែលបានសង្កេត។

អាកាសធាតុកាលបុរាណ Paleoclimate

អាកាសធាតុនៅកាលសម័យដែលមិនទាន់មានឧបករណ៍សម្រាប់វាស់វែង រួមទាំងប្រវត្តិកាលនិងធរណីកាល ដែលនៅកាលសម័យនោះ មានតែកំណត់ត្រាអាកាសធាតុជំនួសមួយគត់(ក្រយៅឈើ លក្ខណៈរបស់ផ្កាថ្ម ...)ដែលអាចប្រើប្រាស់បាន។

អាងបង្ខាំង Reservoir

សមាសភាគមួយនៃ*ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ* ក្រៅពីបរិយាកាស ដែលមានសមត្ថភាពស្តុកទុក ប្រមូលផ្តុំ ឬបញ្ចេញសារធាតុដែលពាក់ព័ន្ធ ដូចជា កាបូន *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ប្រភេទណាមួយ ឬ*បុរេករ* ប្រភេទណាមួយ។

ឧទាហរណ៍ មហាសមុទ្រ ដី និង*ព្រៃឈើ* គឺជា*អាងបង្ខាំង* នៃសារធាតុនានាដែលមានជាអាទិ៍*កាបូន* ។

អាង(Pool) មានន័យសមមូលគ្នានឹងអាងបង្ខាំង។ ប៉ុន្តែជាទូទៅ អាង រួមបញ្ចូលទាំងបរិយាកាស។

បរិមាណច្បាស់លាស់នៃសារធាតុពាក់ព័ន្ធនៅក្នុងអាងបង្ខាំងក្នុងពេលវេលាជាក់លាក់ណាមួយហៅថា បង្ខាំង(Stock)។

អាងស្រូប Sink

ដំណើរការ សកម្មភាព ឬយន្តការដែលស្រូបយក*ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ អាអេរ៉ូសូល* ឬ*បុរេករ* នៃឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ ឬនៃ*អាអេរ៉ូសូល* ចេញពីបរិយាកាស។

អាងស្រូបកាបូន **Carbon sink**

ដំណើរការ សកម្មភាព ឬយន្តការណាមួយដែលនាំឱ្យមានការស្រូបយកពិតៗនូវ *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ពី *បរិយាកាស*។

អាជ្ញាធរជាតិទទួលបន្ទុក **Designated National Authority (DNA)**

ស្ថាប័នដែលយល់ព្រមយកការទទួលខុសត្រូវពីភាគីមួយទៀត ដើម្បីចេញលិខិតអនុម័តសកម្មភាពគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ឬកម្មវិធីនៃសកម្មភាពក្នុងនាមភាគីមួយនោះ ដោយអនុលោមតាមវិធាននិងតម្រូវការរបស់ *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត*។

អាល់បេដូ **Albedo**

ចំណែកនៃ *រំកាយរស្មីព្រះអាទិត្យ* ដែលចាំងផ្លាតពីផ្ទៃផែនដីឬពីវត្ថុអ្វីមួយ ហើយដែលជាទូទៅ គិតជាភាគរយធៀបទៅនឹងរំកាយរស្មីព្រះអាទិត្យដែលបានទទួល។

ផ្ទៃដែលគ្របដណ្តប់ដោយព្រឹលមានកម្រិតអាល់បេដូខ្ពស់។ អាល់បេដូរបស់ដីមានកម្រិតពីខ្ពស់មកទាប។ គម្របព្រៃនិងផ្ទៃសមុទ្រមានកម្រិតអាល់បេដូទាប។ អាល់បេដូផ្ទៃផែនដីមានភាពខុសគ្នា ជាពិសេស ដោយសារការប្រែប្រួលពពក ព្រឹល ផ្ទៃស្លឹករុក្ខជាតិ និងគម្របដី។

អាស៊ីតកម្មមហាសមុទ្រ **Ocean acidification**

ការថយចុះ *ប៉េហាស់* នៃមហាសមុទ្រចាប់ពីកម្រិត៧ ក្នុងរយៈពេលវែងមួយ ដែលតាមធម្មតាមានរយៈពេលច្រើនទសវត្សរ៍ឬវែងជាងនេះ ដែលច្រើនតែបង្កដោយការស្រូបយក *ឧស្ម័នកាបូនិក* ចេញពីបរិយាកាស ប៉ុន្តែក៏អាចបណ្តាលមកពីកំណើនឬការថយចុះសារធាតុគីមីដទៃទៀតពីមហាសមុទ្រផងដែរ។

អាស៊ីតកម្មមហាសមុទ្រដោយសកម្មភាពមនុស្ស សំដៅលើការថយចុះនៃ *ប៉េហាស់* ដែលបង្កដោយសកម្មភាពមនុស្ស ដូចជា ការតាំងទីលំនៅក្បែរសមុទ្រ ហួសកម្រិត ការបង្ហូរកាកសំណល់រឹងរាវ សំណល់ប្លាស្ទិកចូលក្នុងសមុទ្រ ជាដើម។

អាអេរ៉ូសូល Aerosol

ក្រុមចុណ្ណភាគរឹងឬរាវនៅក្នុងខ្យល់ មានទំហំពី០,០១ទៅ១០មីក្រូម៉ែត្រ ដែលអណ្តែតវិលវល់ក្នុងបរិយាកាសជាច្រើនម៉ោង។ អាអេរ៉ូសូល អាចកើតមានឡើងដោយធម្មជាតិឬដោយសារសកម្មភាពមនុស្ស។ អាអេរ៉ូសូលអាចមានឥទ្ធិពលមកលើអាកាសធាតុតាមទម្រង់ច្រើនយ៉ាងដូចជា តាមរយៈការពង្រាយ និងការស្រូបយករំភាយរស្មីដោយផ្ទាល់និង ដោយប្រយោល តាមរយៈការដើរតួជា *ស្នូលកំណកពពក* ឬការផ្លាស់ប្តូរលក្ខណៈអុបទិក និងអាយុកាលរបស់ពពក។

អាអេរ៉ូសូលកាបូន Carbonaceous aerosol

អាអេរ៉ូសូលដែលភាគច្រើនផ្សំឡើងដោយសារធាតុសរីរាង្គជាច្រើននិងកាបូនខ្មៅក្នុងទម្រង់ខុសៗគ្នា។

អាអេរ៉ូសូលសរីរាង្គ Organic aerosol

ចុណ្ណភាគនានារបស់*អាអេរ៉ូសូល* ដែលសំបូរដោយសមាសធាតុសរីរាង្គភាគច្រើនជាកាបូន អ៊ីដ្រូសែន អុកស៊ីសែននិងសារធាតុផ្សេងទៀតតិចតួច។

ឥទ្ធិពលហៀរចេញ Spill-over effect

ឥទ្ធិពលនៃវិធានការកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ក្នុងស្រុកឬតាមវិស័យ មកលើប្រទេសឬលើវិស័យដទៃទៀត។ ឥទ្ធិពលហៀរចេញអាចផ្តល់ផលវិជ្ជមានឬអវិជ្ជមាន និងរួមបញ្ចូលឥទ្ធិពលទៅលើពាណិជ្ជកម្ម*ការធ្លាយចេញកាបូន* ការផ្ទេរនវកម្មនិង ការផ្សព្វផ្សាយ*បច្ចេកវិទ្យាល្អបរិស្ថាន* និងទៅលើបញ្ហាដទៃទៀត។

ឥណទានកាបូន Carbon credit

ការទូទាត់កាបូន គិតជាឯកតាហិរញ្ញវត្ថុនៃការវាស់វែងដែលតាងការស្រូបយក *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែល *សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក* ចំនួន១តោនពីបរិយាកាស។

ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល Fossil fuel

ឥន្ធនៈផ្ទុកសារធាតុកាបូនដែលកើតចេញពីកំណអ៊ីដ្រូកាបូនហ្វូស៊ីល រួមមានធ្យូងថ្ម រុក្ខជាតិពុកផុយ ប្រេង និងឧស្ម័នធម្មជាតិ។

អ៊ីដ្រូកាបួ Hydrocarbons

សមាសធាតុដែលផ្សំតែពីអ៊ីដ្រូសែននិងកាបូន។

ឧទាហរណ៍ អ៊ីដ្រូកាបួជាសមាសធាតុមួយបង្កើតឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល។

អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ Hydrochlorofluorocarbons (HCFCs)

សមាសធាតុផ្សំដោយអាតូមអ៊ីដ្រូសែន ភ្លុយអរ ក្លរ និងអាតូមកាបូន។

ទោះបីវាជា *សារធាតុបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន* ក៏ដោយ ក៏ឥទ្ធិពលរបស់វាក្នុងការបំផ្លាញអូសូនក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* តិចជាង *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ(CFCs)* ។ ហេតុនេះហើយបានជាសារធាតុទាំងនេះត្រូវបានដាក់ឱ្យប្រើជំនួស *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ (CFCs)* ជាបណ្ដោះអាសន្ន ទោះបីវាជា *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ក៏ដោយ។

អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ Hydrofluorocarbons (HFCs)

ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ មួយប្រភេទក្នុងចំណោម *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ឬក្រុម *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ទាំង៦ ដែលនឹងត្រូវទប់ស្កាត់ដូចមានចែងក្នុង *ពិធីសារក្យូតូ* ។

អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួត្រូវបានផលិតជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីជំនួស *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ(CFCs)* ។ អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួត្រូវបានប្រើប្រាស់ភាគច្រើនសម្រាប់សីតកម្ម(refrigeration)និងការផលិតអង្គធាតុអឌ្ឍចម្លង(សឺមីកុងឌុចទ័រ)។ *សក្ដានុពលកម្ដៅសកល* របស់វា គឺចាប់ពី១ ៣០០ ទៅ ១១ ៧០០។

ឧបសគ្គបន្សាំ Adaptation constraint

កត្តានានាដែលធ្វើឱ្យកាន់តែលំបាកដល់ការរៀបចំផែនការបន្សាំនិងការអនុវត្តសកម្មភាពបន្សាំ ឬកត្តាដែលកម្រិតជម្រើសបន្សាំនានា។

ឧស្ម័នកម្រ Trace gas

ឧស្ម័នដែលមានតិចជាង១%នៃមាឌបរិយាកាសរបស់ផែនដី ក្នុងនោះអាកុង (Ar) ដែលជាឧស្ម័នកម្រមានបរិមាណលើសលប់រហូតដល់០៩៣៤,%។

ឧស្ម័នកម្រមានដូចជា អេល្យូម(He) ណេអុង(Ne) អាកុង(Ar) គ្រីបតុង(Kr) សេណុង(Xe) រ៉ាដុង(Rn)ជាដើម។

ឧស្ម័នកាបូនិក Carbon dioxide (CO_2)

ឧស្ម័នក្នុងបរិយាកាសផែនដីដែលកើតឡើងដោយធម្មជាតិនិងដោយសារការដុតឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល(ប្រេងកាត ឧស្ម័នធ្យូងថ្ម ...) ការដុត *ជីវម៉ាស* និងការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី និងដំណើរការឧស្សាហកម្ម ហើយជា *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ចម្បងដែលបង្កឡើងដោយសកម្មភាពមនុស្សនិងមានឥទ្ធិពលមកលើតុល្យភាពនៃចំណាំងផ្លាតនៃវិភាយរស្មីព្រះអាទិត្យមកលើផែនដី។

ឧស្ម័នកាបូនិក គឺជាឧស្ម័នគោលដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់សម្រាប់ប្រៀបធៀបការវាស់ឧស្ម័នដទៃទៀត ដូច្នេះឧស្ម័នកាបូនិកមានសក្តានុពលកម្តៅសកលស្មើ១។

ឧស្ម័នកាបូនិកជាសមាសធាតុដែលម៉ូលេគុលរបស់វាកើតឡើងដោយមួយអាតូមកាបូននិងពីរអាតូមអុកស៊ីសែន។

ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ Greenhouse gas (GHG)

ឧស្ម័នដែលមាននៅក្នុង *បរិយាកាស* ដែលកើតឡើងដោយធម្មជាតិឬដោយសកម្មភាពមនុស្ស ហើយដែលស្រូបយក និងបញ្ចេញរស្មីតាមជំហានរលកជាក់លាក់ក្នុងជំហានរលកនៃវិភាយរស្មីកម្តៅក្រហមអាំងហ្វ្រាដែលភាយចេញពីផ្ទៃផែនដី *បរិយាកាស* និងពពក។ បាតុភូតទាំងនេះបង្កឱ្យមាន *ផលផ្ទះកញ្ចក់*។

ចំហាយទឹក(H_2O) *ឧស្ម័នកាបូនិក*(CO_2) *ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត*(N_2O) *មេតាន*(CH_4) និង*អូសូន*(O_3) ជាឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ចម្បងៗនៅក្នុង*បរិយាកាស*របស់ផែនដី។ ក្រៅពីនេះ មានឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់មួយចំនួននៅក្នុងបរិយាកាស ដែលបង្កើតឡើងដោយមនុស្សទាំងស្រុង ដូចជា*ហាឡូកាបួ*និងសារធាតុដទៃទៀតដែលផ្ទុកក្លរនិងប្រូម គឺស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងនៃ*ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់*។ ក្រៅពី CO_2 N_2O និង CH_4 *ពិធីសារក្យូតូ* គ្រប់គ្រងឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដទៃទៀត ដូចជា ស៊ុលភួអ៊ិចសាភ្លុយអរីត(SF_6) *អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(HFCs) និង*ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(PFCs)។

ឧស្ម័នសមាសធាតុភ្លុយអរ Fluorinated gases

ក្រុមឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់សំយោគដែលមានសក្ដានុពលកម្ដៅសកលខ្លាំង ដូចជា *អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(HFCs) *ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(PFCs) និងស៊ុលភួរអ៊ិចហ្សាភ្លុយអូរីត ភាយចេញពីដំណើរការឧស្សាហកម្មផ្សេងគ្នា ដែលជួនកាលក្រុមឧស្ម័នប្រភេទនេះត្រូវបានប្រើជំនួស*សារធាតុបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន* ក្នុង*មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ដូចជា *ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(CFCs) *អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ*(HCFCs) និងហាឡុង និងប្រើប្រាស់ជាមេត្រជាក់ សារធាតុសម្រាប់ផលិតស្នោ សារធាតុពន្លត់អគ្គិភ័យ សារធាតុរំលាយ ថ្នាំកសិកម្ម និងឧស្ម័នបណ្ដែនអាអេរ៉ូសូល។ ឧស្ម័នទាំងនេះបញ្ចេញបរិមាណតិចតួចធៀបនឹង *ឧស្ម័នកាបូនិក*(CO_2) *មេតាន*(CH_4) ឬ*ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត*(N_2O) ប៉ុន្តែដោយសារវាជា*ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ដែលមានឥទ្ធិពលខ្លាំង ជួនកាលគេហៅថាជាឧស្ម័នដែលមាន*សក្ដានុពលកម្ដៅសកល*កម្រិតខ្ពស់។

អ៊ីសូតូបលោកធាតុ Cosmogenic radioisotopes

អ៊ីសូតូបកម្រដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅពេលរស្មីថាមពលលោកធាតុកម្រិតខ្ពស់ មានអន្តរកម្មជាមួយណ្វៃយ៉ូនៃអាតូមដែលមាននៅកន្លែងដើមតាមធម្មជាតិ។

អ៊ីសូតូបលោកធាតុត្រូវបានប្រើជាញឹកញាប់សម្រាប់ចង្អុលបង្ហាញសកម្មភាពម៉ាញេទិករបស់ព្រះអាទិត្យ(អាចកាត់បន្ថយរស្មីលោកធាតុ)ឬជាសារធាតុកម្រដែលបញ្ជូនក្នុងបរិយាកាស។ អ៊ីសូតូបលោកធាតុក៏ត្រូវបានហៅថាណ្វៃយ៉ូលោកធាតុ។

ឧបករណ៍វាស់ទឹកជោរនាច Tide gauge

ឧបករណ៍មួយនៅទីតាំងតំបន់ឆ្នេរ ឬនៅក្នុងសមុទ្រជ្រៅខ្លះ ឬនៅកន្លែងផ្សេងៗទៀត ដែលវាស់នីវ៉ូទឹកសមុទ្រជាបន្តបន្ទាប់ ធៀបនឹងដីដែលនៅជាប់គ្នា។

កំណត់ត្រារយៈពេលមធ្យមនៃនីវ៉ូទឹកសមុទ្របង្ហាញពីការប្រែប្រួលរយៈពេលវែងនៃនីវ៉ូទឹកសមុទ្រធៀបដែលបានសង្កេត។

ឧព្វធមាត្រ Altimetry

បច្ចេកទេសវាស់កម្ពស់ផ្ទៃទឹកសមុទ្រ បឹង ទន្លេ ដី ឬទឹកកក ធៀបនឹងចំណុចកណ្តាលនៃផែនដីទៅតាមទ្រង់ទ្រាយផែនដីជាសំអាងដែលបានកំណត់។ តាមធម្មតា កម្ពស់នេះត្រូវបានវាស់ធៀបទៅនឹងស្តង់ដាដោយសំអាងទៅតាម ទ្រង់ទ្រាយនៃផែនដីដែលមានរាងស្វ៊ែរតែពងក្រពើ(ellipsoid) ហើយអាចវាស់ពីលំហអវកាសដោយប្រើប្រាស់រ៉ាដាឬកាំរស្មីឡាស៊ែ ដែលបច្ចុប្បន្នកម្រិតល្អៀងមានតិចតួចប៉ុណ្ណោះ។ ឧព្វធមាត្រ មានគុណសម្បត្តិដោយសារការវាស់កម្ពស់ធៀបនឹងស្នូលផែនដី ជាជាងការវាស់ធៀបនឹងសំបកផែនដីដូចឧបករណ៍វាស់ទឹកជោរនាច។

ឧស្សាហកម្មបៃតង Green industry

ផលិតកម្មស្អាតដែលប្រើប្រាស់បច្ចេកទេសបៃតង ថាមពលប្រកបដោយប្រសិទ្ធផល និងកាត់បន្ថយការប្រើប្រាស់ធនធានធម្មជាតិនៅក្នុងខ្សែចង្វាក់ផលិតកម្មនៃសហគ្រាសខ្នាតតូចនិងមធ្យម ដើម្បីធានាបាននូវចីរភាពធនធានធម្មជាតិដោយអនុវត្តគោលការណ៍ផលិតកម្មនិងការប្រើប្រាស់ប្រកបដោយចីរភាព។

អូសូន Ozone (O_3)

ទម្រង់អុកស៊ីសែនបីអាតូម(O_3) ដែលជាសមាសធាតុឧស្ម័ននៃបរិយាកាស។ នៅក្នុង *មណ្ឌលអាកាសរចល់* វាកើតឡើងតាមរយៈប្រតិកម្មធម្មជាតិនិងប្រតិកម្មផូតូគីមីជាមួយនឹងឧស្ម័ននានាកើតចេញពីសកម្មភាពមនុស្ស(អ័ព្ទ)។ *អូសូន* ក្នុង *មណ្ឌលអាកាសរចល់* មាននាទីជា *ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់* ។ ក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់*

អូសូនកើតចេញពីអន្តរកម្ម រវាងកាំរស្មីស្វាយអុលត្រាពីព្រះអាទិត្យ និងម៉ូលេគុលអុកស៊ីសែន(O_2)។

នៅក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* អូសូនមាននាទីចម្បងក្នុងការធ្វើឱ្យមានតុល្យភាព *វិកាយរស្មី* ក្នុង *មណ្ឌលអាកាសស្ងប់* ។ អូសូនមានកំហាប់ខ្ពស់បំផុតនៅក្នុង *ស្រទាប់អូសូន*។

ឯកតាកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន Emission Reduction Unit (ERU)

១តោននៃការបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកដែលបានកាត់បន្ថយ ឬស្រូបយកតាមរយៈគម្រោងអនុវត្តន៍រួមគ្នា(ដូចមានចែងក្នុងមាត្រា៦នៃពិធីសារក្យូតូ)ដែលគណនាដោយប្រើប្រាស់ *សក្តានុពលកម្តៅសកល*។

ឯកតាបញ្ជាក់ពីការកាត់បន្ថយឧស្ម័ន Certified Emission Reduction (CER) Unit

បរិមាណស្មើនឹង១តោននៃ *សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក* ដែលបានកាត់បន្ថយ ឬស្រូបទុកតាមរយៈគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដែលគណនាដោយការប្រើប្រាស់មេគុណ *សក្តានុពលកម្តៅសកល* ។

ឯកតាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត Voluntary Carbon Unit (VCU)

ឈ្មោះឥណទានទូទាត់កាបូន(carbon offset credits) ដែលត្រូវបានផ្ទៀងផ្ទាត់ជាពិសេសដោយផ្អែកលើ *ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត* ដែលជាស្តង់ដាមួយក្នុងចំណោមស្តង់ដាឯករាជ្យឈានមុខគេ ដើម្បីបង្ហាញពីការចូលរួមកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នរបស់គម្រោងក្នុងទីផ្សារកាបូនស្ម័គ្រចិត្តដោយគ្មានការគ្រប់គ្រងដោយច្បាប់។

ឯកតាបរិមាណកំណត់ Assigned Amount Unit (AAU)

ឯកតានៃការបញ្ចេញឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលកំណត់ដោយ *ពិធីសារក្យូតូ* ។

១ឯកតាបរិមាណកំណត់(AAU) សមមូលនឹង១តោននៃ *សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក(CO_2e)* ។

ឯកសារគម្រោងលម្អិត Project Design Document (PDD)

ឯកសារដែលបានរៀបចំដោយអ្នកចូលរួមក្នុងគម្រោង *យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត* ដែលបានកំណត់សកម្មភាពលម្អិត អនុលោមតាមវិធាននិងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត។

សំណុំបែបបទឯកសារគម្រោងលម្អិតនិងគោលការណ៍ណែនាំក្នុងការរៀបចំឯកសារគម្រោងលម្អិតមានក្នុងគេហទំព័រយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាតនៃអនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ(UNFCCC CDM)។

ឱនភាពបន្សាំ Adaptation deficit

គម្លាតរវាងស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ននៃប្រព័ន្ធមួយនិងស្ថានភាពមួយទៀតដែលកាត់បន្ថយជាអប្បបរមានូវផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានពីលក្ខខណ្ឌនិង*វិសមរូបអាកាសធាតុ* ដែលមានស្រាប់។

អំបិលកម្ម Salinization

ការកើនឡើងនៃជាតិប្រៃនៅក្នុងដី ដែលបណ្តាលឱ្យខូចខាតដីនិងប៉ះពាល់ដល់រុក្ខជាតិ។

អាំងតង់ស៊ីតេកាបូន Carbon intensity

បរិមាណនៃការបញ្ចេញ *ឧស្ម័នកាបូនិក* ក្នុងមួយឯកតានៃផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប(GDP)។

ឯកតាដុបសុន Dobson Unit (DU)

ឯកតាមួយសម្រាប់វាស់បរិមាណ*អូសូន* សរុបនៅក្នុងបំពង់ឈរខាងលើផ្ទៃផែនដី។ ចំនួន(កំហាប់អូសូនសរុប)ឯកតាដុបសុន គឺជាកម្រាស់នៃឯកតា ០,០១មិល្លីម៉ែត្រ ប្រសិនបើគេបណ្ណែនស្រទាប់អូសូន ទៅជាស្រទាប់ដែលមានដង់ស៊ីតេដូចគ្នា ដោយប្រើសម្ពាធបណ្ណែន១ ០១៣hPa និងសីតុណ្ហភាពសូន្យអង្សាសេ(0°C)។

មួយឯកតាដុបសុនស្មើនឹងស្រទាប់អូសូនមួយដែលមាន២,៦៩ x ១០[២០] ម៉ូលេគុលក្នុងមួយម៉ែត្រការ៉េ។ ទោះបីជា មានភាពខុសគ្នាច្រើនក៏ដោយ ជាទូទៅ បរិមាណអូសូននៅក្នុងស្រទាប់បរិយាកាសរបស់ផែនដី គឺ ៣០០DU។

អាំងតង់ស៊ីតេថាមពល Energy intensity

អនុបាតរវាងការប្រើប្រាស់ថាមពលនិងទិន្នផលសេដ្ឋកិច្ច ឬទិន្នផលរូបវន្ត។

នៅថ្នាក់ជាតិ អាំងតង់ស៊ីតេថាមពល គឺជាអនុបាតនៃការប្រើប្រាស់ថាមពលបឋមក្នុងស្រុកសរុប ឬការប្រើប្រាស់ថាមពលចុងក្រោយ ជាមួយនឹងផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប។ អាំងតង់ស៊ីតេថាមពលកាន់តែទាប បង្ហាញថាការប្រើប្រាស់ថាមពលកាន់តែមានប្រសិទ្ធផលខ្ពស់។

ផ្នែកទី២

បច្ចេកសព្ទ
អង់គ្លេស-ខ្មែរ

A

Abrupt climate change	ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុហួសពីការរំពឹងទុក
Active layer	ស្រទាប់សកម្ម
Adaptation	បន្សាំ
Adaptation assessment	ការវាយតម្លៃបន្សាំ
Adaptation benefits	អត្ថប្រយោជន៍បន្សាំ
Adaptation constraint	ឧបសគ្គបន្សាំ
Adaptation costs	ថ្លៃបន្សាំ
Adaptation deficit	ឱនភាពបន្សាំ
Adaptive capacity	សមត្ថភាពបន្សាំ
Adaptive management	ការគ្រប់គ្រងតាមបែបបន្សាំ
Additionality	ផលបន្ថែម
Advection	បន្ទេរកម្ដៅតាមខ្សែដេក
Aerosol	អាអេរ៉ូសូល

Afforestation	ការដាំព្រៃឈើ
Aggregate impacts	ផលប៉ះពាល់សរុប
Agro-business/Agri-business	កសិធុរកិច្ច
Air mass	ម៉ាសខ្យល់
Albedo	អាល់បេដូ
Albedo feedback	ផលតបអាល់បេដូ
Alkalinity	កម្រិតអាល់កាលី
Allometry	បរិធានមាត្រ
Altimetry	ឧព្វេធមាត្រ
Annex I countries	បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ១
Annex II countries	បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ២
Annex B countries	បណ្តាប្រទេសក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ B
Anthropogenic	ដោយសកម្មភាពមនុស្ស
Anthropogenic emission	ការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយសកម្មភាពមនុស្ស
Anticipatory adaptation	បន្សាំគ្រោងទុកជាមុន
Aquaculture	វារីវប្បកម្ម

Arid zone	តំបន់ស្ងួតហែង
Assigned Amount Unit (AAU)	ឯកតាបរិមាណកំណត់
Atlantic Multi-decadal Oscillation (AMO)	ចរន្តទៅមកពហុទសវត្សរ៍អាត្លង់ទិក
Atmosphere	បរិយាកាស
Atmospheric boundary layer	ស្រទាប់ព្រំប្រទល់បរិយាកាស
Attribution	ការពន្យល់បុព្វហេតុ
Autonomous adaptation	បន្សាំស្វយ័ត
Autotrophic respiration	ការដកដង្ហើមនៃភាវៈស្វ័យជីព

B

Baseline/reference	ខ្សែគោល/យោង
Bayesian method	វិធីសាស្ត្របាយ៉េស
Belowground biomass	ជីវម៉ាសក្រោមដីនៃរុក្ខជាតិ
Benchmark	សូចនាគោល
Biochar	ជីវធ្យូង
Biodigester	ឡជីវឧស្ម័ន
Biodiversity	ជីវៈចម្រុះ
Bioenergy	ជីវថាមពល
Biofuel	ជីវឥន្ធនៈ
Biogas	ជីវឧស្ម័ន
Biomass	ជីវម៉ាស
Biome	ជីវសហគមន៍
Bioslurry	សំណល់ឡជីវឧស្ម័ន
Biosphere	ជីវមណ្ឌល

Black carbon	កាបូនខ្មៅ
Blocking anticyclones	ស៊ីក្លូនបញ្ច្រាសរាំងខ្ទប់
Bundling	បណ្តុំ
Business As Usual (BAU)	ការព្យាករតាមទម្លាប់ធម្មតា

C

C3 plant	រុក្ខជាតិកាបូន៣
C4 plant	រុក្ខជាតិកាបូន៤
Canopy cover	គម្របព្រៃស្រទាប់លើ
Cap	ការកំណត់បរិមាណ(បញ្ចេញឧស្ម័ន)
Cap and trade	ការកំណត់បរិមាណនិងពាណិជ្ជកម្ម
Capacity building	ការកសាងសមត្ថភាព
Carbon accounting	គណនេយ្យកាបូន
Carbon benefit	អត្ថប្រយោជន៍កាបូន
Carbon buffer	កាបូនបម្រុង
Carbon carrying capacity	សមត្ថភាពផ្ទុកកាបូន
Carbon credit	ឥណទានកាបូន
Carbon cycle	វដ្តកាបូន
Carbon dioxide (CO_2)	ឧស្ម័នកាបូនិក
Carbon dioxide (CO_2) fertilization	ការបង្កើតជីជាតិដោយឧស្ម័នកាបូនិក

Carbon footprint	ដានកាបូន
Carbon intensity	អាំងតង់ស៊ីតេកាបូន
Carbon leakage	ការលេចធ្លាយកាបូន
Carbon market	ទីផ្សារកាបូន
Carbon permits	លិខិតអនុញ្ញាតឱ្យបញ្ចេញកាបូន
Carbon sequestration/Carbon storage	ការស្រូបទុកកាបូន/ការបង្ខាំងកាបូន
Carbon sink	អាងស្រូបកាបូន
Carbon stock	សន្និធិកាបូន
Carbon stock enhancement	ការបង្កើនការបង្ខាំងកាបូន
Carbonaceous aerosol	អាអេរ៉ូសូលកាបូន
CDM registry	ការចុះបញ្ជីគម្រោងយន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត
Certification	ការចេញវិញ្ញាបនបត្រ
Certified Emission Reduction (CER) Unit	ឯកតាបញ្ជាក់ពីការកាត់បន្ថយឧស្ម័ន
Chlorofluorocarbons (CFCs)	ក្លរ៉ូភ្លុយអូរ៉ូកាបូ
Chronology	កាលវិទ្យា

Chronosequence	កាលាយុសាស្ត្រ
Clathrate (methane)	ក្លាត្រាត(មេតាន)
Clean Development Mechanism (CDM)	យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត
Climate	អាកាសធាតុ
Climate change	ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
(Climate Change) Impact	ផលប៉ះពាល់(នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ)
Climate data aggregation	ការប្រមូលផ្តុំទិន្នន័យអាកាសធាតុ
Climate extreme	អាកាសធាតុធ្ងន់ធ្ងរ
Climate feedback	ផលតបអាកាសធាតុ
Climate feedback parameter	ប៉ារ៉ាម៉ែត្រផលតបអាកាសធាតុ
Climate governance	អភិបាលកិច្ចអាកាសធាតុ
Climate model	ម៉ូដែលអាកាសធាតុ
Climate prediction	ការទស្សន៍ទាយអាកាសធាតុ/ទំនាយអាកាសធាតុ
Climate proofing	ការទប់នឹងអាកាសធាតុ

Climate projection	ការព្យាករអាកាសធាតុ/ចំណោលអាកាសធាតុ
Climate risk management	ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យអាកាសធាតុ
Climate risk screening	ការកំណត់ហានិភ័យអាកាសធាតុ
Climate sensitivity	ភាពរួសអាកាសធាតុ
Climate shift or climate regime shift	ការផ្លាស់ប្តូរអាកាសធាតុ ឬការផ្លាស់ប្តូររបបអាកាសធាតុ
Climate-smart agriculture	កសិកម្មឆ្លាតខាងអាកាសធាតុ
Climate system	ប្រព័ន្ធអាកាសធាតុ
Climate threshold	កម្រិតចាប់ប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
Climate variability	វិសមរូបអាកាសធាតុ
Cloud feedback	ផលតបពពក
Cloud radiative forcing	កម្លាំងរំភាយរស្មីពពក
CO_2-equivalent	សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក
Co-benefit	សហប្រយោជន៍
Commitment period	កំលុងពេលប្តេជ្ញាចិត្តអនុវត្ត

Common but differentiated responsibilities	ការទទួលខុសត្រូវរួម តែមានកម្រិតផ្សេងគ្នា
Community-based adaptation	បន្សាំផ្អែកលើសហគមន៍
Conference of the Parties (COP)	សន្និសីទបណ្តាភាគី
Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol (CMP)	សន្និសីទបណ្តាភាគីសម្រាប់ពិធីសារក្យូតូ
Conservation agriculture	កសិកម្មអភិរក្ស
Convection	បន្ទេរកម្តៅតាមខ្សែឈរ
Conventional environmental problems	បញ្ហាបរិស្ថានទូទៅ
Coping	ការឆ្លើយតប
Coping capacity	សមត្ថភាពដោះស្រាយបញ្ហា/សមត្ថភាពឆ្លើយតប
Corrective disaster risk management	ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយតាមបែបកែតម្រូវ
Cosmogenic radioisotopes	អ៊ីសូតូបលោកធាតុ
Cost-benefit analysis	ការវិភាគថ្លៃដើម-ផលប្រយោជន៍
Countries with Economies in Transition (EIT)	បណ្តាប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល

Crediting period	កំលុងពេលទទួលបានឥណទាន
Cross-cutting issue	បញ្ហាអន្តរវិស័យ
Cryosphere	មណ្ឌលកំណក
Cumulative impacts	ផលប៉ះពាល់ផ្ទួន

D

Dansgaard-Oeschger events	ព្រឹត្តិការណ៍ដានហ្កាតអូហ្គឺ
Dead zone	តំបន់ខ្សត់អុកស៊ីសែន
Deforestation	ការបាត់បង់ព្រៃឈើ
Desertification	វហោស្ថានកម្ម
Designated National Authority (DNA)	អាជ្ញាធរជាតិទទួលបន្ទុក
Designated Operational Entity (DOE)	អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ
Diatoms	ដ្យាតូម
Disaster	គ្រោះមហន្តរាយ
Disaster risk	ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ
Disaster Risk Management (DRM)	ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ
Disaster Risk Reduction (DRR)	ការកាត់បន្ថយហានិភ័យ គ្រោះមហន្តរាយ
Diurnal temperature range	គម្លាតសីតុណ្ហភាពពេលថ្ងៃ
Dobson Unit (DU)	ឯកតាដុបសុន

Downscaling	ការបំប្រួញមាត្រដ្ឋាន
Drought	ភាពរាំងស្ងួត
Dyke	ទំនប់តូច
Dynamical system	ប្រព័ន្ធឌីណាមិក

E

Early warning system	ប្រព័ន្ធប្រកាសអាសន្ន
Ecosystem	ស្ថានប្រព័ន្ធឬប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី
Ecosystem functioning	មុខងារកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី
Ecosystem resilience	ភាពធន់/ភាពធន់ទ្រាំប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី
Ecosystem services	សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី
Efficacy	សក្តិសិទ្ធិភាព
Ekman transport	បន្លាស់ទីអែកមេន
Emission	ការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission factor	មេគុណបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission inventory	បញ្ជីសារពើភណ្ឌការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission permit	កម្រិតអនុញ្ញាតបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission quota	កូតានៃការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission Reduction Unit (ERU)	ឯកតាកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission scenario	ចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័ន

Emission tax	ពន្ធលើការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Emission trading	ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័ន
Energy balance	តុល្យភាពថាមពល
Energy conservation	អភិរក្សថាមពល
Energy efficiency	ប្រសិទ្ធផលថាមពល
Energy intensity	អាំងតង់ស៊ីតេថាមពល
Energy saving	ការសន្សំសំចៃថាមពល
Energy security	សន្តិសុខថាមពល
Enhanced greenhouse effect	កំណើនផលផ្ទះកញ្ចក់
Enrichment planting	ការបង្កើនការដាំដុះ
Environmental degradation	ការរេចរឹលបរិស្ថាន
Environmentally sound technologies	បច្ចេកវិទ្យាល្អបរិស្ថាន
Equilibrium and transient climate experiment	ការពិសោធអាកាសធាតុដែលមានលំនឹងនិងគ្មានលំនឹង
Equilibrium line	ខ្សែលំនឹង
Erosion	ការហូរច្រោះ

Evaporation	រំហួត
Evapotranspiration	រំហួតរំភាយចំហាយទឹក
Evergreen forest	ព្រៃបៃតងជានិច្ច
Ex ante crediting	ការផ្តល់ឥណទានជាមុន
Ex post crediting	ការផ្តល់ឥណទានជាក្រោយ
Exposure	ភាពប្រឈម
Extensive agriculture or Extensive farming	កសិកម្មឃថាផល
External forcing	កម្លាំងជំរុញពីខាងក្រៅ
Extratropical cyclone	ព្យុះស៊ីក្លូនក្រៅតំបន់ត្រូពិក
Extreme coastal high water	ទឹកសមុទ្រខ្ពស់បំផុតនៅតំបន់ឆ្នេរ
Extreme weather event	ព្រឹត្តិការណ៍ធាតុអាកាសធ្ងន់ធ្ងរ

F

Faculae	ចំណុចភ្លឺ
Fast-start finance (FSF)	ការផ្តល់ហិរញ្ញវត្ថុបន្ទាន់
Fine particle	ចុណ្ណភាគ
Fingerprint	ស្នាមបន្សល់ទុក
Flash flood	ជំនន់គំហុក
Flood	ទឹកជំនន់
Flue gas desulphurization	ដំណកស្ពាន់ធ័រពីផ្សែង
Fluorinated gases	ឧស្ម័នសមាសធាតុភ្លុយអរ
Fluorocarbons	ភ្លុយអរ៉ូកាបូ
Food born disease	ជំងឺឆ្លងតាមចំណីអាហារ
Food security	សន្តិសុខស្បៀង
Food value chain	ខ្សែចង្វាក់តម្លៃអាហារ
Forest	ព្រៃឈើ
Forest degradation	ការរេចរឹលព្រៃឈើ

Forest management	ការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើ
Forest transition curve	ខ្សែកោងអន្តរកាលព្រៃឈើ
Fossil fuel	ឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល
Fossil fuel emission	ការបញ្ចេញឧស្ម័នពីឥន្ធនៈហ្វូស៊ីល
Free air carbon dioxide enrichment	ការបង្កើនឧស្ម័នកាបូនិកក្នុងបរិយាកាស
Free atmosphere	បរិយាកាសសេរី
Frontier deforestation	ការបាត់បង់ព្រៃឈើតំបន់ជួរមុខ
Frozen ground	ទីកំណក
Fuel switching	ការប្តូរឥន្ធនៈ

G

Gasifier	ឧស្ម័នករ
General circulation	ចរន្តទូទៅ
Glacier	ផែនទឹកកក
Global dimming	ភាពស្រអាប់របស់ផែនដី
Global Environment Facility (GEF)	មូលនិធិបរិស្ថានពិភពលោក
Global surface temperature	សីតុណ្ហភាពលើផ្ទៃផែនដី
Global warming	កម្តៅភពផែនដី
Global Warming Potential (GWP)	សក្តានុពលកម្តៅសកល
Green accounting	គណនេយ្យបៃតង
Green Climate Fund (GCF)	មូលនិធិអាកាសធាតុបៃតង
Green economy	សេដ្ឋកិច្ចបៃតង
Green energy	ថាមពលបៃតង
Green growth	អភិវឌ្ឍន៍បៃតង
Green industry	ឧស្សាហកម្មបៃតង

Green technology	បច្ចេកវិទ្យាបៃតង
Green transport	ការដឹកជញ្ជូនបៃតង
Greenhouse effect	ផលផ្ទះកញ្ចក់
Greenhouse gas (GHG)	ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់
Ground ice	ទឹកកកលើផ្ទៃដី
Grounding line/zone	ខ្សែដីឬតំបន់ដី

H

Halocarbons	ហាឡូកាបួ
Hazard	មុខសញ្ញាគ្រោះថ្នាក់
Heat wave	រលកកម្ដៅ
Heterotroph	ភាវៈបរជីព
Heterotrophic respiration	ការដកដង្ហើមនៃភាវៈបរជីព
High regret options	ជម្រើសសោកស្ដាយខ្លាំង
Holocene	សម័យហូឡូសែន
Hot air	ខ្យល់ក្ដៅ
Human security	សន្តិសុខមនុស្ស
Humidity	សំណើម
Hydrocarbons	អ៊ីដ្រូកាបួ
Hydrochlorofluorocarbons (HCFCs)	អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបួ
Hydroelectricity	វារីអគ្គិសនី
Hydrofluorocarbons (HFCs)	អ៊ីដ្រូភ្លុយអរ៉ូកាបួ

Hydrology	ជលវិទ្យា
Hydrological cycle or water cycle	វដ្តជលសាស្ត្រឬវដ្តទឹក
Hydrometeorology	ជលោតុវិទ្យា/ជលឧតុវិទ្យា
Hydrosphere	មណ្ឌលទឹក

I

Ice age	យុគទឹកកក
Ice cap	កន្ទិបទឹកកក
Ice core	ស្នូលទឹកកក
Ice sheet	ស្រទាប់ទឹកកក
Ice shelf	ផ្ទាំងទឹកកក
Ice stream	ចរន្តទឹកកក
Impact assessment	ការវាយតម្លៃផលប៉ះពាល់
Indian Ocean Dipole (IOD)	ទ្វេប៉ូលមហាសមុទ្រឥណ្ឌា
Indirect aerosol effect	ផលប្រយោលអាអេរ៉ូសូល
Indirect emission	ការបញ្ចេញឧស្ម័នដោយប្រយោល
Industrial revolution	បដិវត្តន៍ឧស្សាហកម្ម
Infiltration	ជម្រាបទឹក
Insolation	សុរិយការ
Integrated assessment	ការវាយតម្លៃចម្រុះ

Integrated landscape management	ការគ្រប់គ្រងទេសភាពចម្រុះ
Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)	ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
Intensive Agriculture	កសិកម្មអតិផល
Inter-Tropical Convergence Zone (ITCZ)	តំបន់ជំនួបអន្តរត្រូពិក
Inundation	ការលិចទឹក
Issuance	ការចេញលិខិតបញ្ជា

J

Joint attribution	ការពន្យល់បុព្វហេតុរួមគ្នា
Joint Crediting Mechanism (JCM)	យន្តការឥណទានកាបូនរួមគ្នា
Joint Implementation (JI)	ការអនុវត្តរួមគ្នា

K

Kyoto Mechanisms (KM)	យន្តការក្យូតូ
Kyoto Protocol	ពិធីសារក្យូតូ

L

Land surface air temperature	សីតុណ្ហភាពខ្យល់លើផ្ទៃដី
Land use and land use change	ការប្រើប្រាស់ដីនិងការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី
Landscape approach	វិធីសាស្ត្រគ្រប់គ្រងតំបន់ទេសភាព
Landslide	រំកិលដី
Lapse rate	អត្រាតំហយកម្ដៅ
Latent heat flux	ដំណើរកម្ដៅឡាតង់
Leakage	ការលេចធ្លាយ
Likelihood	ភវនីយភាព
Lithosphere	លីតូស្វ៊ែ ឬមណ្ឌលថ្ម
Little Ice Age (LIA)	កូនយុគទឹកកក
Local Disaster Risk Management (LDRM)	ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយនៅមូលដ្ឋាន
Lock-in effect	ផលលាក់កំបាំង
Loss and damage	កិច្ចបាត់បង់និងខូចខាត

Low-carbon power	ថាមពលបញ្ចេញកាបូនទាប
Low-carbon technology	បច្ចេកវិទ្យាបញ្ចេញកាបូនទាប
Low regrets policy	គោលនយោបាយសោកស្ដាយតិចតួច

M

Mainstreaming	ការបញ្ជ្រាប
Maladaptive actions or maladaptation	សកម្មភាពបន្សាំមិនត្រឹមត្រូវ ឬបន្សាំមិនត្រឹមត្រូវ
Market-based regulation	និយ័តកម្មផ្អែកលើទីផ្សារ
Marrakesh Accord	កិច្ចព្រមព្រៀងម៉ារ៉ាកេស
Mass movement	ចលនាទាំងផ្ទាំង
Mean sea level	នីវ៉ូទឹកសមុទ្រមធ្យម
Measurement, Reporting and Verification (MRV)	ការវាស់វែង ការរាយការណ៍ និងការផ្ទៀងផ្ទាត់
Medieval Warm Period (MWP)	រយៈពេលក្តៅនៃយុគកណ្តាល
Meeting of the Parties (MOP)	កិច្ចប្រជុំបណ្តាភាគី(នៃពិធីសារក្យូតូ)
Metadata	មេតាទិន្នន័យ
Methane	មេតាន(CH_4)
Microclimate	សុខុមាកាស/មីក្រូអាកាសធាតុ
Mitigation	ការកាត់បន្ថយ

Mitigation potential	សក្តានុពលកាត់បន្ថយ
Mitigative capacity	សមត្ថភាពកាត់បន្ថយ
Modes of climate variability	ទម្រង់វិសមរូបអាកាសធាតុ
Mole fraction	ប្រភាគម៉ូល
Monsoon	ខ្យល់មូសុង
Montreal Protocol	ពិធីសារម៉ុងរ៉េអាល់

N

National Action Plans (NAPs)	ផែនការសកម្មភាពជាតិ
National Adaptation Plans (NAPs)	ផែនការជាតិបន្សាំ
National communication	សេចក្ដីជូនដំណឹងជាតិ
Nationally Appropriate Mitigation Actions (NAMAs)	សកម្មភាពជាតិកាត់បន្ថយសមស្រប
National platform for disaster risk reduction	វេទិកាជាតិសម្រាប់កាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ
Natural variability	វិសមរូបធម្មជាតិ
Negative carbon dioxide emission	ការបញ្ចេញឧស្ម័នកាបូនិកអវិជ្ជមាន
Net Ecosystem Production (NEP)	ផលិតកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីសុទ្ធ
Net Primary Production (NPP)	ផលិតកម្មបឋមសុទ្ធ
Nitrous oxide (N_2O)	ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត (N_2O)
No regret options	ជម្រើសមិនសោកស្ដាយ
Nonlinearity	ភាពមិនលីនេអ៊ែ
Non-permanence risk analysis	ការវិភាគហានិភ័យមិនអចិន្ត្រៃយ៍

Non-point-source pollution	ការបំពុលពីប្រភពមិនច្បាស់លាស់
Northern Annular Mode (NAM)	ទម្រង់ជារង្វង់ខាងជើង

O

Ocean acidification	អាស៊ីតកម្មមហាសមុទ្រ
Ocean energy	ថាមពលមហាសមុទ្រ
Organic aerosol	អាអេរ៉ូសូលសរីរាង្គ
Ozone (O_3)	អូសូន
Ozone Depleting Substance (ODS)	សារធាតុបំផ្លាញស្រទាប់អូសូន
Ozone hole	ប្រហោងអូសូន
Ozone layer	ស្រទាប់អូសូន

P

Paleoclimate	អាកាសធាតុកាលបុរាណ
Paludiculture	មមោកវប្បកម្ម
Parameterization	ការកំណត់ប៉ារ៉ាម៉ែត្រ
Payment for Ecosystem services (PES)	ការទូទាត់សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី
Payment for Environmental services (PES)	ការទូទាត់សេវាកម្មបរិស្ថាន
Perfluorocarbons (PFCs)	ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបូ (PFCs)
Permafrost	កំណកអចិន្ត្រៃយ៍
pH	ប៉េហាស់
Photosynthesis	រស្មីសំយោគ/ហ្វូតូសំយោគ
Plankton	ប្លង់តុង
Planned adaptation	បន្សុាំតាមផែនការ
Point-source pollution	ការបំពុលពីប្រភពច្បាស់លាស់
Potential energy	ថាមពលប៉ូតង់ស្យែល
Post-glacial rebound	ការវិលត្រឡប់នៃសម័យក្រោយយុគទឹកកក

Precautionary principle	គោលការណ៍ប្រុងប្រយ័ត្នជាមុន
Precipitation	កំណកអាកាស
Precursors	បុរេករ
Predictability	ភាពអាចទស្សន៍ទាយបាន
Preparedness	ភាពត្រៀមបង្ការ
Prevention	ការទប់ស្កាត់
Private adaptation	បន្សុាំលក្ខណៈឯកជន
Project Design Document (PDD)	ឯកសារគម្រោងលម្អិត
Project Idea Note (PIN)	គោលគំនិតគម្រោង
Project lifetime	រយៈពេលដំណើរការគម្រោង
Project participant	អ្នកចូលរួមគម្រោង
Project zone	តំបន់គម្រោង
Projection	ការព្យាករ/ចំណោល
Proxy climate indicator	សូចនាករអាកាសធាតុជំនួស
Public adaptation	បន្សុាំសាធារណៈ

R

Radiation	វិកិរណ៍
Radiative forcing	កម្លាំងវិកិរណ៍
Radiative forcing scenario	ចំហាកកម្លាំងវិកិរណ៍
Rainfall	កម្ពស់ទឹកភ្លៀង
Rainfed agriculture	កសិកម្មពឹងទឹកភ្លៀង
Reactive adaptation	បន្សាំជាបន្ទាន់
Reconstruction (of climate variable)	ការបង្កើតឡើងវិញ(នៃអថេរ អាកាសធាតុ
Recovery	ការស្តារឡើងវិញ
REDD (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation)	រេដ (ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន ពីការបាត់បង់និងរេចរឹលព្រៃឈើ)
REDD+ Partnership	ភាពជាដៃគូរេដបូក
Reduced Impact Logging (RIL)	ការកាប់ឈើដោយកាត់បន្ថយផល ប៉ះពាល់
Reforestation	ការស្តារព្រៃឡើងវិញ

Relative sea level	នីវ៉ូទឹកសមុទ្រធៀប
Remote sensing	ប្រព័ន្ធចាប់យកព័ត៌មានពីលំហអាកាស
Renewable energy	ថាមពលកកើតឡើងវិញ
Reservoir	អាងបង្ខាំង
Resilience	ភាពធន់/ភាពធន់ទ្រាំ
Respiration	ការដកដង្ហើម
Response time	រយៈពេលឆ្លើយតប
Return period	រយៈពេលអាចកើតឡើងវិញ
Return value	តម្លៃបង្វិលមកវិញ
Risk transfer	ការផ្ទេរហានិភ័យ
Runoff	លំហូរច្រោះ

S

Safety nets	សំណាញ់សុវត្ថិភាព
Salinization	អំបិលកម្ម
Scenario	ចំហាក
Sea ice	ទឹកកកសមុទ្រ
Sea level change	ការប្រែប្រួលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រ
Sea level rise	កំណើននីវ៉ូទឹកសមុទ្រ
Sea Surface Temperature (SST)	សីតុណ្ហភាពផ្ទៃទឹកសមុទ្រ
Seawall	ជញ្ជាំងសមុទ្រ
Semi-arid zone	តំបន់ពាក់កណ្តាលស្ងួតហែង
Sensible heat flux	ដំណើរកម្តៅរួស
Sensitivity	ភាពរួស/វេទយិតភាព
Significant wave height (SWH)	កម្ពស់រលកធំ
Sink	អាងស្រូប
Soil erosion	ការហូរច្រោះដី

Soil moisture	សំណើមដី
Solar (11 year) cycle	វដ្តពន្លឺព្រះអាទិត្យ(១១ឆ្នាំ)
Solar activity	សកម្មភាពពន្លឺព្រះអាទិត្យ
Solar energy	ថាមពលពន្លឺព្រះអាទិត្យ
Solar radiation	វិកាយរស្មីព្រះអាទិត្យ
Soot	ម្រែងភ្លើង
Source	ប្រភព
South-South Cooperation (SSC)	កិច្ចសហប្រតិបត្តិការត្បូង-ត្បូង
Southern Annular Mode (SAM)	ទម្រង់ជាវង់ខាងត្បូង
Spatial and temporal scales	មាត្រដ្ឋានកាលាកាស
Spill-over effect	ឥទ្ធិពលហៀរចេញ
Standardized baseline	ខ្សែគោលស្តង់ដា
Storm surge	ការកញ្ជ្រោលនៃព្យុះ
Storm tracks	ដានព្យុះ
Stratosphere	មណ្ឌលអាកាសស្ងប់
Streamflow	លំហូរខ្សែទឹក

Subduction	ការធ្លាក់ចុះ
Sunspots	ចំណុចខ្មៅនៃព្រះអាទិត្យ
Sustainable development	អភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព

T

Technology	បច្ចេកវិទ្យា
Technology transfer	ការផ្ទេរបច្ចេកវិទ្យា
Teleconnection	ទូរសន្និកម្ម
Thermal expansion	ការរីកមាឌដោយកម្តៅ
Thermal infrared radiation	វិកិរណ៍ក្រហមអាំងហ្វ្រាកម្តៅ
Thermocline	ទែរម៉ូក្លាញ
Tide gauge	ឧបករណ៍វាស់ទឹកជោរនាច
Tipping point	ចំណុចរបត់
Trace gas	ឧស្ម័នកម្រ
Transpiration	ដំណើរវិកាយចំហាយទឹកពីរុក្ខជាតិ
Tropopause	ព្រំអាកាសរចល់
Troposphere	មណ្ឌលអាកាសរចល់

U

Uncertainty	ភាពមិនប្រាកដប្រជា
United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)	អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
Uptake	ការស្រូបលើស
Urban Heat Island (UHI)	កម្តៅតំបន់ទីក្រុង

V

Validation	ការផ្ដល់សុពលភាព/សុពលកម្ម
Vector-borne disease	ជំងឺឆ្លងតាមភ្នាក់ងារចម្លង
Ventilation	ដំណើរខ្យល់ចេញចូល
Verification	ការផ្ទៀងផ្ទាត់
Voluntary Carbon Standard (VCS)	ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត
Voluntary Carbon Unit (VCU)	ឯកតាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត
Voluntary market	ទីផ្សារស្ម័គ្រចិត្ត
Vulnerability	ភេទនីយភាព/ភាពងាយរងគ្រោះ
Vulnerability assessment	ការវាយតម្លៃភាពងាយរងគ្រោះ
Vulnerability index	សន្ទស្សន៍ភាពងាយរងគ្រោះ

W

Water mass	ម៉ាសទឹក
Water vapor	ចំហាយទឹក
Water-borne disease	ជំងឺឆ្លងតាមទឹក
Watershed	ជម្រាលទឹកភ្លៀង
Weather	ធាតុអាកាស

Z

Zooplankton	ប្លង់តុងសត្វ

ផ្នែកទី៣

អក្សរកាត់

AAU	*Assigned Amount Unit*	*ឯកតាបរិមាណកំណត់*
AC	Adaptation Committee	គណៈកម្មាធិការបន្សាំ
ADP	Ad hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action	ក្រុមការងារចំពោះកិច្ចស្តីពីការពង្រឹងសកម្មភាពទីក្រុងឌូបាន
AF	Adaptation Fund	មូលនិធិបន្សាំ
AFOLU	Agriculture, Forestry and Land Use	កសិកម្ម ព្រៃឈើ និងការប្រើប្រាស់ដី
AG13	Ad hoc Group on Article 13	ក្រុមចំពោះកិច្ចក្រោមមាត្រាទី១៣
AMO	*Atlantic Multi-decadal Oscillation*	*ចរន្តទៅមកពហុទសវត្សរ៍អាត្លង់ទិក*
AR5	The IPCC's Fifth Assessment Report	របាយការណ៍វាយតម្លៃលើកទី៥ របស់ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
BAU	*Business As Usual*	*ការព្យាករតាមទម្លាប់ធម្មតា*
BUR	Biennial Update Reports	របាយការណ៍បច្ចុប្បន្នភាពពីរឆ្នាំម្តង
CBD	Convention on Bilogical Diversity	អនុសញ្ញាស្តីពីជីវៈចម្រុះ
CBO	Community-Based Organization	អង្គការសហគមន៍មូលដ្ឋាន

CCA	*Climate Change Adaptation*	បន្សាំនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
CCCSP (ផ.យ.ប.អ.ក.)	Cambodia Climate Change Strategic Plan 2014-2023	ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា ២០១៤-២០២៣
CCFF	Climate Change Financing Framework	ក្របខណ្ឌហិរញ្ញប្បទានប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
CDM	*Clean Development Mechanism*	*យន្តការអភិវឌ្ឍន៍ស្អាត*
CERs	*Certified Emission Reductions*	*ការកាត់បន្ថយឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់*
CFC	*Chlorofluorocarbon*	*ក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបូ*
CH_4	*Methane*	*មេតាន*
CMP	*Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol*	*សន្និសីទបណ្ដាភាគីសម្រាប់ពិធីសារក្យូតូ*
CO_2	*Carbon Dioxide*	*ឧស្ម័នកាបូនិក*
CO_2e	*Carbon Dioxide Equivalent*	*សមមូលឧស្ម័នកាបូនិក*
CoP	*Conference of the Parties*	*សន្និសីទបណ្ដាភាគី*
CPA	Component Project Activities	សកម្មភាពគម្រោងតាមផ្នែក

CPEIR	Climate Public Expenditure and Institutional Review	ការពិនិត្យស្ថាប័ននិងការចំណាយសាធារណៈលើការងារអាកាសធាតុ
CTC	Climate Technology Centre	មជ្ឈមណ្ឌលបច្ចេកវិទ្យាអាកាសធាតុ
CTCN	Climate Technology Center and Network	បណ្ដាញនិងមជ្ឈមណ្ឌលបច្ចេកវិទ្យាអាកាសធាតុ
DCC (ន.ប.អ.)	Department of Climate Change	នាយកដ្ឋានប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
DNA	*Designated National Authority*	*អាជ្ញាធរជាតិទទួលបន្ទុក*
DOE	*Designated Operational Entity*	*អង្គភាពទទួលបន្ទុកប្រតិបត្តិ*
DRM	*Disaster Risk Management*	*ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ*
DRR	*Disaster Risk Reduction*	*ការកាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ*
EGTT	Expert Group on Technology Transfer	ក្រុមអ្នកជំនាញបន្ទេរបច្ចេកវិទ្យា
EIT	*Countries with Economies in Transition*	*បណ្ដាប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាល*
EM-DAT	The International Disaster Database	កម្រងទិន្នន័យគ្រោះមហន្តរាយអន្តរជាតិ

ENSO	El Niño–Southern Oscillation	ចរន្តអែលនីញ៉ូខាងត្បូង
ERPA	Emission Reduction Purchase Agreement	កិច្ចព្រមព្រៀងទិញឥណទានកាបូនពីការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន
ERU	Emission reduction unit	ឯកតាកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន
ETS	Emission Trading Scheme	គម្រោងពាណិជ្ជកម្មការបញ្ចេញឧស្ម័ន
EUA	European Unit Allowances	ឥណទានកាបូនសហភាពអឺរ៉ុប
FSF	*Fast-Start Finance*	*ការផ្តល់ហិរញ្ញវត្ថុបន្ទាន់*
G77	Group of 77 Developing Countries	ក្រុមប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍទាំង៧៧
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	កិច្ចព្រមព្រៀងទូទៅអំពីពន្ធនាំចូលនិងពាណិជ្ជកម្ម
GCF	*Green Climate Fund*	*មូលនិធិអាកាសធាតុបៃតង*
GCMs	General Circulation Models	ម៉ូដែលចរន្តទូទៅ
GCOS	Global Climate Observing System	ប្រព័ន្ធសង្កេតអាកាសធាតុសកល
GDP	Gross Domestic Product	ផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប
GEF	*Global Environment Facility*	*មូលនិធិបរិស្ថានពិភពលោក*

GHG	*Greenhouse Gas*	*ឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់*
GS	Gold Standard	ស្តង់ដាមាស
Gt	Gigatonne (1 billion tonnes)	ហ្គីហ្គាតោន (១ប៊ីលានតោន)
Gt CO_2e	Giga Ton Carbon Dioxide Equivalent	ហ្គីហ្គាតោនសមមូលឧស្ម័នកាបូនិក
GWP	*Global warming potential*	*សក្តានុពលកម្តៅសកល*
HCFCs	*Hydrochlorofluorocarbons*	*អ៊ីដ្រូក្លរ៉ូភ្លុយអរ៉ូកាបូ*
IAR	International Assessment and Review	ការពិនិត្យនិងវាយតម្លៃជាអន្តរជាតិ
ICCP	International Climate Change Partnership	ភាពជាដៃគូនៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុអន្តរជាតិ
IFC	International Financial Corporation	សាជីវកម្មហិរញ្ញវត្ថុអន្តរជាតិ
IGES	The Institute for Global Environmental Strategies	វិទ្យាស្ថានសម្រាប់យុទ្ធសាស្ត្របរិស្ថានពិភពលោក
INC	Initial National Communication	សេចក្តីជូនដំណឹងជាតិលើកទី១
INDC	Intended Nationally Determined Contribution	ការចូលរួមចំណែកដើម្បីអនុវត្តអនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
IOD	*Indian Ocean Dipole*	*ឌីប៉ូលមហាសមុទ្រឥណ្ឌា*

IPCC	*Intergovernmental Panel on Climate Change*	*ក្រុមការងារអន្តររដ្ឋាភិបាលស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*
ITCZ	*Inter-Tropical Convergence Zone*	*តំបន់ជំនួបអន្តរត្រូពិក*
JCM	*Joint Crediting Mechanism*	*យន្តការផ្តល់ឥណទានកាបូនរួមគ្នា*
JI	*Joint Implementation*	*ការអនុវត្តរួមគ្នា*
JISC	Joint Implementation Supervisory Committee	គណៈកម្មការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តរួម
JWG	Joint working group	ក្រុមការងាររួមគ្នា
LCER	Long-term Certified Emission Reduction	ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័ន ដែលបានបញ្ជាក់រយៈពេលវែង
LDC	Least Developed Country	ប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍តិចតួច
LDCF	Least Developed Countries Fund	មូលនិធិប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍តិចតួច
LDRM	*Local disaster risk management*	*ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយនៅមូលដ្ឋាន*
LIA	*Little Ice Age*	*កូនយុគទឹកកក*
LULUCF	Land Use, Land-Use Change and Forestry	ការប្រើប្រាស់ដី ការប្រែប្រួលការប្រើប្រាស់ដី និងព្រៃឈើ
M&E	Monitoring and Evaluation	ការពិនិត្យតាមដាននិងវាយតម្លៃ

Mekong ARCC	Mekong Adaptation and Resilience to Climate Change	បន្ស៊ាំនិងភាពធន់នឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុនៅតំបន់ទន្លេមេគង្គ
MRV	*Measurement, Reporting and Verification (MRV)*	*ការវាស់វែង ការរាយការណ៍ និងការផ្ទៀងផ្ទាត់*
N_2O	*Nitrous Oxide*	*ឌីអាសូតម៉ូណូអុកស៊ីត*
NAM	*Northern Annular Mode*	*ទម្រង់ជារង្វង់ខាងជើង*
NAMAs	*Nationally Appropriate Mitigation Actions*	*សកម្មភាពជាតិកាត់បន្ថយសមស្រប*
NAPA	National Adaptation Programme of Action	កម្មវិធីសកម្មភាពជាតិបន្ស៊ាំនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
NAP-DRR 2014-2018	National Action Plan for Disaster Risk Reduction 2014-2018	ផែនការសកម្មភាពជាតិសម្រាប់កាត់បន្ថយហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយ ២០១៤-២០១៨
NAPs	*National Action Plans*	*ផែនការសកម្មភាពជាតិ*
NAPs	*National Adaptation Plans*	*ផែនការជាតិបន្ស៊ាំ*
NCCC (គ.ជ.គ.ប.អ.)	National Climate Change Committee	គណៈកម្មាធិការជាតិគ្រប់គ្រងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
NCDD (គ.ជ.អ.ប.)	National Committee for Sub-National Democratic Development	គណៈកម្មាធិការជាតិសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ

NCDM (គ.ជ.គ.ម.)	National Committee for Disaster Management	គណៈកម្មាធិការជាតិគ្រប់គ្រងគ្រោះមហន្តរាយ
NCSD (ក.ជ.អ.ច.)	National Council for Sustainable Development	ក្រុមប្រឹក្សាជាតិអភិវឌ្ឍន៍ដោយចីរភាព
NEHAP	National Environmental Health Action Plan	ផែនការសកម្មភាពសុខភាពបរិស្ថានជាតិ
NEP	*Net Ecosystem Production*	*ផលិតកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីសុទ្ធ*
NESAP	National Environment Strategy and Action Plan 2016-2023	យុទ្ធសាស្ត្រនិងផែនការសកម្មភាពបរិស្ថានជាតិ ២០១៦-២០២៣
NPP	*Net Primary Production*	*ផលិតកម្មបឋមសុទ្ធ*
NSDP (ផ.យ.អ.ជ.)	National Strategic Development Plan	ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រអភិវឌ្ឍន៍ជាតិ
ODA	Official Development Assistance	ជំនួយអភិវឌ្ឍន៍ផ្លូវការ
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	អង្គការសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចនិងអភិវឌ្ឍន៍
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries	អង្គការនៃបណ្ដាប្រទេសនាំប្រេងចេញ
PBA	Programme-based Approach	អភិក្រមផ្អែកលើកម្មវិធី

PDD	*Project Development Document*	*ឯកសារគម្រោងលម្អិត*
PES	*Payment for Environmental services*	*ការទូទាត់សេវាកម្មបរិស្ថាន*
PES	*Payment for Ecosystem services*	*ការទូទាត់សេវាកម្មប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី*
PFC	*Perfluorocarbon*	*ពែរភ្លុយអរ៉ូកាបូ*
PIN	*Project Idea Note*	*គោលគំនិតគម្រោង*
PoA	Programme of Activities	សកម្មភាពតាមកម្មវិធី
REDD+ (រេដបូក)	*Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation*	*ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នពីការបាត់បង់និងរេចរឹលព្រៃឈើ*
RIL	*Reduced Impact Logging*	*ការកាប់ឈើដោយកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់*
SAM	*Southern Annular Mode*	*ទម្រង់ជារង្វង់ខាងត្បូង*
Sectoral CCSP (ផ.យ.ប.អ. តាមវិស័យ)	Sectoral Climate Change Strategic Plan	ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុតាមវិស័យ
SLE	*Sea Level Equivalent*	*សមមូលនីវ៉ូទឹកសមុទ្រ*
SME	Small and Medium Enterprise	សហគ្រាសខ្នាតតូចនិងមធ្យម
SNC	Second National Communication	សេចក្ដីជូនដំណឹងជាតិ

		លើកទី២
SNIF	Sub-National Investment Fund	មូលនិធិវិនិយោគថ្នាក់ក្រោមជាតិ
SRES A1B	Special Report on Emissions Scenarios A1B	របាយការណ៍ពិសេសស្តីពីចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័នកម្រិតមធ្យម
SRESA2	Special Report on Emissions Scenarios A2	របាយការណ៍ពិសេសស្តីពីចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័នកម្រិតខ្ពស់
SRESB1	Special Report on Emissions Scenarios B1	របាយការណ៍ពិសេសស្តីពីចំហាកបញ្ចេញឧស្ម័នកម្រិតទាប
SSC	*South-South Cooperation*	*កិច្ចសហប្រតិបត្តិការត្បូង-ត្បូង*
SWH	*Significant Wave Heigh*	*កម្ពស់រលកធំ*
tCER	Temporary Certified Emission Reduction	ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានបញ្ជាក់បណ្តោះអាសន្ន
TWG	Technical Working Group	ក្រុមការងារបច្ចេកទេស
UHI	*Urban Heat Island*	*កម្តៅតំបន់ទីក្រុង*
UN	United Nations	អង្គការសហប្រជាជាតិ

UNDP	United Nations Development Programme	កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍សហប្រជាជាតិ
UNEP	United Nations Environment Programme	កម្មវិធីបរិស្ថានសហប្រជាជាតិ
UNFCCC	*United Nations Framework Convention on Climate Change*	*អនុសញ្ញាក្របខណ្ឌសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ*
VCM	*Voluntary Carbon Market*	*ទីផ្សារកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត*
VCS	*Voluntary Carbon Standard*	*ស្តង់ដាកាបូនស្ម័គ្រចិត្ត*
VERs	*Verified Emission Reductions*	*ការកាត់បន្ថយការបញ្ចេញឧស្ម័នដែលបានផ្ទៀងផ្ទាត់*
WCC	World Climate Conference	សន្និសីទអាកាសធាតុពិភពលោក
WCS	Women Carbon Standard	ស្តង់ដាកាបូនស្ត្រី
WGI	Working Group I on Physical Science Basis	ក្រុមការងារទី១ស្តីពីមូលដ្ឋានវិទ្យាសាស្ត្ររូបវិទ្យា
WGII	Working Group II on Impact, Adaptation and Vulnerability	ក្រុមការងារទី២ស្តីពីផលប៉ះពាល់បន្សាំ និងភាពងាយរងគ្រោះ

WGIII	Working Group III on Mitigation of Climate Change	ក្រុមការងារទី៣ ស្ដីពីការកាត់បន្ថយឧស្ម័នផ្ទះកញ្ចក់ដែលធ្វើឱ្យប្រែប្រួលអាកាសធាតុ
WMO	World Meteorological Organisation	អង្គការឧតុនិយមពិភពលោក
WTE	Waste To Energy	ការបំប្លែងសំណល់ទៅជាថាមពល

ឯកសារពិគ្រោះ

១. ឯកសារជាភាសាខ្មែរ

ទិន ពន្លក (១៩៩៨) *វចនានុក្រមបច្ចេកស័ព្ទបរិស្ថាន* ភ្នំពេញ បោះពុម្ពលើកទី១

ទិន ពន្លក ណូអែលអូប្រាយែន (២០០៥) *បរិស្ថានជំនួយស្មារតី* ក្រសួងបរិស្ថាន ភ្នំពេញ បោះពុម្ពលើកទី២

រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា (២០១៣) *ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រឆ្លើយតបនឹងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុកម្ពុជា ២០១៤-២០២៣* ភ្នំពេញ

វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ (២០០៩) *វចនានុក្រមខ្មែរ សម្ដេច ជួន ណាត កំណែទី២*

២. ឯកសារជាភាសាអង់គ្លេស

Climate Change Department of Ministry of Environment (2013). *Understanding Climate Change: A Reference Guidebook for Secondary School*, Phnom Penh, Cambodia

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2012). Glossary *of terms In: Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation*., A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). USA.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2013a). *Climate Change 2013: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fifth Assessment Report*.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2013b). *Climate Change 2013: Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report.*

MoE (Ministry of Environment) (2010). *Frequently Asked Questions (FAQ) and Climate Change Glossary*, Phnom Penh, Cambodia.

MRC (Mekong River Commission) (2007). *Glossary of Terms and Definitions on Climate Change and Adaptation*.

Reyes, O. (2012). *A Glossary of Climate Finance Terms*. Institute for Policy Studies, Washington, DC,

RGC (Royal Government of Cambodia) (2013). *National Strategy on Green Development 2013-2030*. National Council on Green Growth. .Phnom Penh, Cambodia.

UNEP (United Nations Environment Programme) (2007). *Global Environment Outlook 4: summary for decision makers*. Available at: http://www.unep.org/geo/geo4/report/Glossary.pdf. [Retrieved on 09 August 2014].

UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) (2012). *Glossary: CDM terms*, Version 07.0.

UNISDR (United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR) (2009). *Terminology on Disaster Risk Reduction*., Geneva, Switzerland.

USEPA (United States Environmental Protection Aagency) (2013). *Glossary of Climate Change Terms*, Available at: http://www.epa.gov/climatechange/glossary.html, [Retrived on Jan 2014].

សទ្ទានុក្រម ការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ

LEXICON OF CLIMATE CHANGE

ក្រសួងបរិស្ថាន អគារមរតកតេជោ ដីឡូត៍លេខ ៥០៣
សង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ខណ្ឌចំការមន រាជធានីភ្នំពេញ

០២៣ ៦៣៣ ៨៣៧០

admin@camclimate.org.kh

www.camclimate.org.kh

គាំទ្រដោយ / Supported by: